

Н И В А

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк.
з проповідничим додатком
— в 1 арк. до кожного числа —

Передплата виносить 12 зл. річно,
півріч. 6—зл., чвертьрічно 3—зл.
для Америки 2:50 долари річно.

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чековеkonto: 151.092

З М І С Т:

	стор.
<i>о. В. Пришляк:</i>	
Нові завдання Тов. св. Андрея	121—124
<i>Ю. Колтун:</i>	
Езгеніка в світлі христ.-кат. моралі	125—131
<i>о. В. Лициняк:</i>	
Духовенству львівської архієпархії під розвагу	131—133
<i>о. Михайло Горечко:</i>	
Чи легко заложити парох. бібліотеку	133—135
<i>Око:</i> Несмачне самохвальство	135—136
<i>о. Др. Лев Глинка:</i>	
Потреба спільної організації україн- ського католицького духовенства	137—141
<i>о. І. Ратич:</i>	
Катихиза „Про Божу ласку“	141—149
<i>о. Андрій Лошиній:</i>	
Празники Різдва Христового і Бого- явлення у нашій річній церк. уставі	148—154
<i>о. прот. П. Табінський:</i>	
До питання про четверте подруж- жа в Східній Церкві	154—161
<i>о. Ю. Дзерович:</i>	
Заг. Збори Тов. св. Андрея	161—168
<i>Юліян Сошницький:</i>	
Значіння культури садів і винограду	168—169
<i>о. П. Хомин:</i>	
З музичного життя	169—171
Обрядовий куток	171—172
Вісти з Тов. св. Андрея	172—173
Поможім здвинути храм Божий	173—174
Нові книжки	174—179
Всячина	180—184

**До цього числа долучуємо
поштові складанки і просимо
вплачувати передплату
на II. квартал.**

АДМІНІСТРАЦІЯ

ЦЕРКВИ КУПУЮТЬ СВІТЛО

лише у своїй фабриці свічок

„К Е Р О С“

Власники: ПАВЛО ДУРБАК і СИНИ

перше нж. К. КОТЕЦЬКИЙ і Ска, спілка з обм. пор.

ЛЬВІВ 15. вул. ОКРУЖНА (бічна Кульпарківської) 108 а. — Тел. 57-48.

Н И В А

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк.
з проповідничим додатком
— в 1 арк. до кожного числа —

Передплата виносить 12 зл. річно,
півріч. 6—зл., чвертьрічно 3—зл.
для Америки 2'50 долари річно.

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чекове конто: 151.092

Нові завдання Тов. св. Андрея

Одною із суттєвих черт сучасного життя, це широко закросна струя стремління до чогось нового, до нового правопорядку, до кристалізації нового світогляду. Тут і там ця струя має всі познаки еволюційности. Але там, де вона стрічає заборони, чи якінебудь перешкоди, слідний хвилиевий зовнішній застій; та внутрішнє нагромадження сил революційними засобами зриває тами і йде далі нестримно до своєї мети.

Ми є свідками, як пережиті суспільні доктрини заломлюються, а на їх місце приходять нові, що силою своєї життєвості потягають за собою людей, організації, а навіть держави. Все, що неспосібне дати себе на послуги публичного життя, неспосібне на жертву в користь загалу, іде в забуття, стає „притчею во язицях“.

Ми є далі свідками, як вже не одиниці, а зорганізовані стани і класи інстинктивно скупчуються, громадають сили до боротьби за власну екзистенцію; творять збірні одиниці, станові спільноти, які засобами своїх сил і вартостей додають до формуючогося життя нові факти, нові ідеї, нові змагання і в такий спосіб причинюються до виповнення змісту сучасного життя, того життя, що, по історичним даним, не зносить петрифікації форми; воно змінюється заєдно.

Наша станова організація (Тов. св. Андрея) виступила на арену життя недавно. Вона ще дуже молода, тим то й не вспіла ще навіть скристалізувати мінімум своєї програми.

Вона ще не оформила навіть своїх насущних потреб життєвих. Вона тільки що збирає сили і засоби, щоби обєднати нас власною думкою і працею для розбудови дальших власних організаційних етапів. Але в її програмі й ідеї лежить завдання — доложити всіх старань, щоби із розпорошеної, в більшості пасивної маси інтелігентних робітників, створити суспільний актив, який незломною волею свого власного зусилля зумів би впрягтися в реальне життя і дати йому в жертві усі свої цінности на більшу славу Божу, на кращу долю Церкви і Народу.

Як організація ми є свідомі життя і відповідальности за майбутнє. А обсервуючи реальне життя, ми виказуємо не лише свої доцільні помічення і потягнення, що більше ми вичуваємо потребу поглиблення думки і чину. Не обмежуючи ініціативного духа одиниць наших співбратів, мусимо видобути із себе чесноту моральної субординації для своєї організації і для себе як стану. Але тут необхідно зробити щось таке, що цього духа спільноти у нас закріпило би, а в додатку стало товчком тим інтензивнішої праці і в церкві і в парохії. Це є наказ моменту. А цей наказ узмістовлюється не лиш у забезпеченню матеріально-фізичної екзистенції, але може ще більше у новому наставленню духа душпастирської спільноти. Більше чим тіло треба підживити духа. Воно самозрозуміле, що на голодівці жолудка, звичайно голодує й дух. Але там, де цей дух, керманич життя, стратив рівновагу і веде цілу екзистенцію до загину, там катастрофа певна.

Наше українське духовенство має незаперечні заслуги для розвою нашої Церкви і релігійно-моральних цінностей народу. Але світогляду не можна заклепити у традиційних формах, хочби найсвітліших картин історії. Бо світогляд зроджують ідеї, які запалюють кождохасне покоління. Нормальним передачним засобом цих ідей заєдно було, є і буде живе слово. Це засвідчив сам Христос Спаситель. Це живе слово прищепило в історії ідею Христа українському народові. Це слово одухотворювало великих людей, апостолів ідей. За нього молився Шевченко словами:

Благословенная в женах... Пошли,

Пошли мені святеє слово

Святої правди голос новий,

І слово розумом святим

І оживи і просвіти. (Неофіти).

Це саме живе слово всилі запалити душу, додати їй нового огню для злютовання сучасного життя. Ми є свідками; як механізм цього життя щораз більше комплікується, затинається, а нам доводиться справляти його методами зперед літ. Життя висуває щораз більше і нестерпно до нас вимоги, а ми забираємось до його направи все із ста-

рою зброєю. І ми стоїмо у хвості цього життя безпорадні, дуже часто й скомпромітовані своїми потягненнями.

Нові ідеї виплекали вже й духа релігійної офензивив; але ця офензивив вимагає нового наставлення духа, нової тактики, нового узброєння і вишколу. Коли хочемо здобути вплив на ментальність своєї пастви, то треба здобутись на нове пасторально-теологічне наставлення нашої праці.

Щоденний досвід піддає мені думку зафіксувати факт, що більшість наших співбратів у душпастирській практиці не пішла далі академічних підручників і не може чи не хоче розбудувати своєї праці в душі сучасних вимог і наказу Церкви. Вже хочби ідея розбудови Кат. Акції не стрічає щирого відношення і зрозуміння; що ж може зробити в деканаті один асистент, коли для противаги є 15 резистентів. Нашим нещастям і нашою грозою є цей незрозумілий спокій, чи байдужність, чи навіть переконання, що все є гаразд. І хоч ґрунт зпід ніг нам усувається з нашої власної причини — ми чомусьто ворогів особистих (sic!) шукаємо поза собою.

На наших очах твориться нова християнська доба, а творять її робітники ентузіясти, апостоли Христового Царства. Та завзяття найбільш ідейних душпастирів — приведе тільки до скорого їх виснаження, а результати їхньої натуги будуть мінімальні. Тому уважаю, що розбудова організації духовного стану рішучо повинна обняти ідеологічну ділянку праці. Життя нас вчить, що нема струї без русла. Але організація без живого запального духа, це русло без води. У життєвій дрімоті нам світа не здобути. Хто хоче великих діл, той мусить мати нестримну волю їх доконати. А цю волю до борби і побіди треба викликати любов'ю до справи, за яку боремося. Цього не зроблять накази з гори; цього не переведе в життя найбільше ідейний закон, цього не зроблять з формального боку найкраще поставлені соборчичові наради чи конференції, але це може дати і виховати станова організація. Вона може стати ідейним регулятором настроїв душпастирського колективу, кристалізаційним апаратом думки і праці своїх членів, виховним душпастирським інститутом, який в найтіснішому контакті із духовною Владою, попри реклекції, покликав би до життя фаховий провід душпастирського вишколу, відповідно до вимог реального життя.

Від кількох літ слідкую за працею віденського Seelsorgeinstitut-у, який щорічно для своїх членів уряджує душпастирські курси в часі великих ферій згл. у другій половині грудня. На цих курсах цей інститут з ідеологічного і практичного боку насвітлює працю душпастиря, дає вказівки, поради, а навіть матеріяльну поміч. В результаті перероблений матеріял оголошує друком для використання, а навіть

для публичного передискутовання і критики. Досі вийшли друком:

1. Das Dorf in der Seelsorge — реферати der 1. Dorfseelsorgeweche in Hubertendorf, 4·20 зол.
2. Heiliges Priestertum, — Berichte über 2. Wiener Seelsorger-Tagung. 3·20 зол.
3. Die lebendige Pfarrgemeinde. — Bericht über die 3 Wiener Seelsorge-Tagung. 2·50 зол.

При кінці грудня (26—29/XII) 1934 р. був розписаний курс 4.: Probleme der Katholischen Aktion in der Seelsorge.

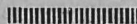
Крім цього згаданий Інститут видає книжки для світського апостольства. Досі вийшло два випуски: Die Kathol. Aktion im Werden, 2·85 зол. і Vom Priestertum der Frau, 1·70 зол.

Згаданий Інститут має крім цього три свої органи: „Der Seelsorger“, „Der Laie in der Kirche“ і „Pfarblatt-Korrespondenz“.

Вже в нашому минулорічному курсі асистентів Кат. Акції виринули голоси за збільшенням пропаганди літературних новин, яких зміст є актуальний; а для бібліографічних заміток використати сторінки „Ниви“. На жаль, за цілий рік ми не вчитали ні одної згадки, вказівки чи заохоти в цьому напрямі. „Нива“ радо помістила б такі реляції, але ніхто не подає, а за те більшість авторів радше порушує на її сторінках чисто академічні квестії, замість кинути у ділянку квестій живих, сучасних, актуальних тем. Актуальність порушують „Вісти із Тов. св. Андрея“, але вони заторкують виключно організаційну ділянку життя Товариства — на ідеологічну, практичну і виховну сторінку праці душпастиря мусимо ще заждати.

Однак реальне життя не стоїть. Наростають пекучі питання, які необхідно розв'язати, а цілій душпастирській праці надати новий напрям. Бо Кат. Акція в першій мірі має іменно на меті це нове душпастирське наставлення. А воно є таке широке і просторе у своєму діапазоні, як широкими є межі Христового Царства на землі. Тому сподіватись треба, що найближча майбутність видвигне вимогу поширення рямок праці Тов. св. Андрея як душпастирського інституту, а в парі з цим евентуально поширення нашого станового органу на справи чисто душпастирські, і тоді він з ідеологічного і практичного боку більше підходитиме до потреб нового наставлення душпастирської праці.

о. Вас. Пришляк

Юліян Колтун

студ. Богосл. Академії у Львові

Евгеніка в світлі христ.-католицької моралі

Про сю, так всесторонно обговорювану проблему (як й інші модерні течії) дуже багато пишеться тепер в католицькій пресі, німецькій, французькій та інших, зате майже нічого в українській. У нас, як звичайно, всякі течії приходять на чергу найпізніше. Може й тому, щоб, будьтоби не гіршити невинних та не освідомлювати в злім. Але якраз таким замовчуванням дозволяється моральній гнилі спокійно ширитись.

Бо належить звернути увагу, що замовчання чи легковаження деяких річей може страшно пімститися на спільноті, як се сталося в деяких державах (пр. Франція).

Парижський професор П. Біро (P. Bugeau), говорячи про упадок моралі у Франції, приписує частину вини мовчанці духовенства.¹⁾

Католицькому громадянству, а передусім нам треба конечно познаноитись з проблемами, що в'яжуться з *евгенікою*. Треба як найскорше приложити сокиру до кореня зла, заки воно ще не закріпилося в життю одиниць, родин та народів.

У цій статті послуговуюся побіч іншої літератури обширною і систематично опрацьованою брошурою загребського професора Жівковича: „Евгеніка і мораль“. Часто-густо навітлюю міродайною в цій справі енциклікою Св. Отця. Пія XI. „Casti connubii“.

Вийдемо від етимологічного значіння самої назви. Її по грецьки — добре, γένος — рід, покоління. Таке саме значіння буде мати евгеніка, коли вивести від прикметника εὐγενής — уроджений з доброго роду, наділений дідично добрими прикметами.

Евгеніка це наука, що опираючися на теорії добору і дідичности, стремить до поліпшення людського роду і займається потрібними до цього засобами.

Але не всі автори погоджуються в дефініціях евгеніки, головно що до її ціли. Дефініція католицьких евгеністів включає поліпшення і фізичних і моральних вартостей людського роду.²⁾

А знов евгеністи з матеріялістичною закраскою (як Леонард Дарвін, син Карла) елементи моральні або виклю-

¹⁾ Rozprzeżenie obyczajów — Kraków, 1929.

²⁾ Dr. Herman Muckermann : „Wesen der Eugenik und Aufgaben der Gegenwart“ Berlin, 1929.

чають, або виминають. Часом ті самі автори змінюють свої погляди на ціль еугеніки. Сорбонський професор Йордан є гадки, що еугеніка повинна мати на цілі лише фізичні сили ¹⁾, а вже два роки (1931) пізніше бере під увагу і моральні вальйори раси. ²⁾

В кождім разі належить вона до найновіших галузей наук. Еугеніка, чи — як її декуди — зовуть „гігієна раси“, ³⁾ тішиться нині великим числом гарячих приклонників та ентузіастів, а живий еугеністичний рух (еугенізм) попирають нині численні товариства, особливо в краях англо-саксонських. Погляди еугеністів мають великий вплив на законодавство: Еугеністичні гасла дістаються до щораз нових країв, а в послідних часах і до нас.

Як з одної сторони еугеніка належить до найновіших галузей знання, так з другої не є вона нічим новим, бо головна засада еугеніки стара, як світ. Бо чиж може бути нарід, що не дбав би про сильне молоде покоління?!

„Життя чоловіка се велике позитивне добро, один з дарів Божих. Воно має вже й так багато трудностей і хрестів побіч розмірно мало радості і веселости на цій долині сліз. А найтрагічніше в нім це факт, що часто родяться діти, які фізично дуже багато терплять лише задля своїх родичів. Таке життя це один страшний тягар, під яким терплять ідіоти, заражені сифілісом, анемічні і скрофулічні. Трагедія лежить у тому, що вони терплять невинно, бо не мають жадної особистої вини. Для них, говорячи з людського становища, ліпше булоб, щоби ніколи не родилися“ ⁴⁾. І вже дуже давно хотіли люди зарадити такому дідиченню хоріб, щоби їх нащадки були здорові і сильні. Старання про добір молодого покоління було узгляднене в найстарших правних кодексах. Зародки еугеніки находимо в творах Плятона (Держава V), Гіпократ і Діоген остерігають перед злими наслідками пиянства, Лікурґ і Дракон видають строгі закони що до пиянств, супружжа, здорового і слабого потомства. Знаємо, що Спартанці упосліджених дітей скидали в пропасть, в горах Тайґет. Подібні практики були в Хінах і серед деяких муринських племен. Одначе еугеніка як систематична наука, та як суспільний рух є ділом щойно останніх кількох десятків літ.

Повстала вона на тлі суспільних відносин другої половини XIX ст. Лихі матеріяльні відносини, шкідливі гігіє-

¹⁾ Jordan - Violet - Tiberghien: Eugenisme, sterilisation, leur valeur moral. Paris 1929, ст. 11.

²⁾ Jordan: Eugenisme et morale. Paris 1931.

³⁾ Під словом „раса“ тут розуміємо не расу під зглядом антропологічним, лиш т. зв. біологічну (то є цілий рід людський в чергових генераціях).

⁴⁾ Dr. Andrija Živković: Eugenika i moral. Zagreb, 1933.

нічні обставини в тісних мешканнях, серед фабричних димів, мусіли фатально відбитися на здоровлю. Повстали станові недуги. До того причинилися такі суспільні лиха, як: алкоголізм, неморальність, страшні венеричні, нервові та умові хвороби. Колиж на таким підложжю з'явилася евгеніка і обіцяла зарадити лихови та рятувати людство, то всі її почитали з ентузіазмом.

Назва і початок евгеніки походить від Франца Гальтона (Franz Galton), свояка й ученика славного природника Карла Дарвіна. Уродився він в Англії, в околиці міста Birmingham. Скінчивши медицину в Кембрідж та відбувши кілька подорожей по Америці та Африці, спеціалізувався в антропології і фізіології¹⁾. Вкінці посвятився дослідам теорії дідичности, так у звірят, як і в людей, та впав на гадку, чи не можна би використати прав дідичности для удосконалення людської раси.

На полі годівлі звірят і рослин осягнуто гарні висліди завдяки перехрещуванню. Се піддало гадку спробувати такої методи на людях, щоби дійти до здоровішої, фізично і морально, раси людей, а науку, що мала зайнятися науковими дослідями згаданих проблем, назвав евгенікою. Цілю її поставив поліпшення не лиш жиючого покоління, але — і то передовсім — того, що має прийти на світ. Тим власне різниться евгеніка від гігієни, що займається удосконаленням жиючого покоління.

Найважливішим завданням евгеніки мусіли бути досліди тих чинників, що зберігають і удосконалюють додатні дідичні ціхи людини, а ослабити, або усунути відємні. Гальтон покористувався в першій мірі законом дідичности Менделя²⁾. Таку проблему почав Гальтон публікувати від 1865 р. в часописах та журналах. Ініціатива прийнялась, число прихильників росло. В р. 1905 повстала на університеті в Льондоні перша окрема катедра, „народньої евгеніки“, получена з лябораторією, дальше катедра в Кембріджі і цілий ряд кафедр на американських університетах. Тепер кафедри евгеніки існують ще на університетах в Howard, Columbia, Cornell, Brown, North-Western, Clark, Princeton. Такі теорії найшли скоро примінення в практиці і дали початок могутому рухови, евгенізови. Приступлено до реалізації праці над поправою долі людей та спільноти. Під гаслом, що лиш здорові та сильні повинні розмножуватися, а не хорі та упосліджені — завязуються численні товариства, що матеріяльно і морально піддержують реалізацію евгенічних ідей. Таких товариств є тепер багато. Є таке в Польщі п. з.

¹⁾ Винайшов методу роблення відтисків пальців, що має примінення в криміналістиці.

²⁾ Григорій Мендель (1822—1884) священик, чина Августинців, визначний біолог.

„Polskie Towarzystwo Eugeniczne“, що видає свій орган „Zagadnienie rasy“. Повстає вкінці міжнародня організація евгенічних товариств, що уряджує міжнародні евгенічні конгреси¹⁾. Отже бачимо, що ся наука є твором кінця XIX ст., а розвиток її пропадає на повоєнні часи аж до нині, коли то вона набирає великого значіння в суспільному життю. Евгенізм обхопив нині майже всі європейські і позаєвропейські держави та пропагується з великим розмахом і поводженням. В Німеччині ця наука має назву „Гигієна раси“, що зрештою має те саме значіння, що й евгеніка. Евгеніка мусить розвиватися гармонійно і відповідно до інтересів поодиноких народів. Одна держава звертає бачнішу увагу на якість будучого покоління, друга на його скількість.

Франція, що летить у пропасть вимертя, старається свою націю побільшити, навіть при помочі еміграції евгенічно здорових народів. Німеччина звертає бачнішу увагу на очищення своєї „найшляхотнішої раси“. В першій мірі виєлімінують семітів. Творцями німецької „гигієни раси“ стали Wilhelm Schallmayer і Alfred Ploetz. Вихідною їх точкою була проблема дегенерації (обниження фізичного й духового позему потомків, підчас коли в Гальтона вихідною точкою була теорія дідичности). Зрештою се лиш теоретична ріжниця. „Давніше — писав Schallmayer у своїй праці „Über die drohende körperliche Entartung der Kultur Menschheit“ 1891 — сама природа добирала собі сильних, а все, що кволе, слабе, чи з якимись недомаганнями, гинуло, губилося, вимирало. Лиш сильні встоялися в борбі за існування, а теперішня культура перешкоджує цьому природному процесови селекції всякими харитативними акціями, бо помагає слабшим і упослідженим до довгого життя і розмножування хоровитих і дідично обтяжених. Їх лічить, вони остають при життю і побільшують ряди калік та уломних, а ті знову передають своїм нащадкам у спадщині хороби і звідси ослаблення та дегенерація раси. Ploetz підхопив се і розвинув широку пропаганду в цьому напрямі. В 1905 р. заложив перше „Gesellschaft für Rassenhygiene“. Нині Німеччина покрита сітю таких „товариств гігієни раси“.

Бачимо, що се дарвіністично-матерялістично-егоїстичний погляд, опертий на засадах соціальної етики, без оглядів на христ. католицьку етику. Певно, що нам треба старатися про здоровля і про запевнення його другим, особливо дітям. І Церква в своїх літургічних молитвах має прошення за здоровля, за відвернення недуг і пошестей. Нічого дивного, що й католицькі круги відносяться до евгеніки з великою дозою симпатії, що має визначних приклонників се-

¹⁾ Тзкий перший міжнародний конгрес відбувся в Лондоні 1912 р., другий в Нью-Йорку 1931. Тепер відбуваються вони частіше.

ред католицького духовенства як ось Н. Muckertman в Німеччині, та Fallon в Бельгії. Св. Отець Пій XI в енцикліці „Casti Connubii“ не поборює евгеніки й евгенізму як таких, а наукових студій спеціально евгенічних чи генетичних не лиш не ганить, але декуди, підчеркує, бо вони можуть бути в практиці пожиточні: „Не хочемо тим сказати, що належало б погорджувати дозволеними природними засобами; бо один є Творець природи й ласки, Бог, що уділив людям одного й другого роду дарів для їх пожитку і їх добра. Отже вірні можуть і повинні користати з добродійства людських здобутків“¹⁾.

„Вільно однак і треба мати на оці те все, що промовляє за суспільними і доброплідними зглядами, щоби це осягалось тільки дозволеними середниками, чесними і в слушних границях“²⁾. В засаді сама ідея евгенізму, як така, є чиста і не має в собі нічого неморального, має на цілі щастя, поліпшення долі людства. Однак як з кожної здорової ідеї можна зробити карикатуру, можна її викривити, так і сю шляхотну ідею можна вивернути, уживаючи злих і недозволених середників до цілі, середників, що противляться засадам природної, відвічної етики та християнської моралі. А що модерна евгеніка, базуючися лиш на біології в приміненню средств до цілі, не оглядається на природні Божі й церковні закони, що відносяться до подружжя і природних прав одиниці, то річ ясна, що Церква, яку сам Бог поставив на сторожі цих вищих і першорядних законів, мусить ставитися до такої евгеніки негативно. Звідси зрозуміле, чому конгрегація S. Officii на питання, яке має бути становище католика супроти модерної евгеніки, декретом з дня 21. III. 1931. р. відповіла, що цю теорію „треба цілковито відкинути й уважати її за фалшиву й осуджену, як се означено в енцикліці про християнське подружжя“.

Розрізняємо позитивну й негативну евгеніку, залежно від цілей, які собі ставить: позитивні чи негативні і від того, яких середників уживає, позитивних чи негативних. Наведемо тут середники позитивної, а потім негативної евгеніки, такі і в такім порядку, як є в Жівковіча (Eugenika i Moral Zagreb 1933³⁾).

1) *Вік супругів*. З евгенічного становища жінка, вступаючи в супружій стан, повинна мати 20 літ, бо її організм, на думку спеціалістів, перед 20 роками ще не є достаточо розвинений і діти, роджені в тім часі, не будуть здорові й сильні. З природної й надприродної точки погляду супружжя буде жерелом нового роду і благословенням на небі

¹⁾ Енцикл. „Casti Connubii“ український переклад, Львів, 1931 ст. 33.

²⁾ Тамже, сторона 21.

³⁾ Очевидно різні евгеністи різних націй, приймають різні і різне число середників.

і землі лиш тоді, коли жінка і молодець є здібні до родження й виховання дітей. Після всесвітнього церковного права до важности супружжя вистарчить 16 літ у мужчини, а 14 у жінки¹⁾.

Наше партикулярне право позволяє на заключення супружжя, як молодець має 18 літ, а дівчина 16.

2. *Ріжниця віку.* Евгеніка противиться супружжю, де супруги ріжняються значно віком, бо такі супружжя видають квантитативно і квалітативно відємне потомство. Також зі становища Церкви такі супружжя треба відраджувати, але не забороняти, бо це не є задачу Церкви контролювати, чи є в данім випадку біологічні умовини, потрібні до родження здорових дітей, лише, чи є всі умовини до правно-важного заключення супружжя.

3. Евгеніка противиться супружжам між близько посвоєченими, бо такі супружжя є часом неплідні. Цьому домаганню модерної евгеніки давно відповіла Церква заборонаю таких супруж між спорідненими аж до 4-ого ступня. В новіших часах звузила вона цю заборону до 3-го ступ. в бічній лінії²⁾.

4. Евгеніка забороняє супружжя, в яких супруги належать до ріжних рас, бо се рівнож відємно впливає на потомство.

5. Дальшим середником евгеніки є селекція, се є вибір супруги чи супруга. Сей чинник відграє чи не найважнішу роль в евгеніці. Евгеністи поручають тут велику осторожність на біологічні і фізіологічні моменти людини. Жівковіч признає стійність щодо того, бо вже сама природа вложила те селективне стремління чоловікові, що вступає в супружий стан. Однак крім біологічних і фізіологічних мотивів треба брати під увагу моральні, інтелектуальні, а також і соціяльні. А Церква в виборі супружжя все заступала становище, що дає супружжю єдино сталу основу, то є взаїмну любов. „Любовю називаємо не те почування, що полягає тільки на тілесній, скоро проминаючій склонності і на підслесливих словах, але те, що опирається на внутрішнім нахилі душ (і обявляється ділом, бо пробою любови є діло“³⁾.

6. Дальшим позитивним домаганням евгеніки є,— щоби зачаття дітей було в відповідний час року.

Бо статистика італійського лікаря Калябріо виказує, що смертність дітей, уроджених в січні і лютім виносить 16%, а в вересні і жовтні 28%.

Ніхто не думає перечити з гори стійности сеї ста-

¹⁾ С. І. С. кн. 1067 § 1. Однак другий параграф того канону не радить заключати супружжя скорше, як є звичай в данім краю.

²⁾ С. І. С. Кан. 1042 § 2.

³⁾ Енцикліка „Casti Connubii“ ст. 10.

тики, але практичне примінення дасться заквестіонувати або й оспорити, тому що можливість зачаття якраз в тому чи іншому часі є спричинена природою без жадного наміреного встрявання супругів. Бо неможливо недопустити до зачаття в небажаному часі дозволим моралю способом. До засобів позитивної еугеніки зачисляє ще Жівкович виховання в еугенічному дусі та уряди посередництва супруг. Всі ці повище вичислені засоби, після опіній визначних католицьких авторів, не противляться християнській моралі.

(Докінчення буде)

Духовенству Львівської архієпархії під розвагу

Матеріальне положення нашого духовенства, а зокрема жонатого, стало погіршується; вже сьогодні витворився такий стан, що священник, навіть на добрій парохії, хоч живе дуже ощадно і не видає на непотрібні річі, не є всилі післати дітей до вищих шкіл, щоби дати їм бодай трохи більшу освіту, чим дає місцева вселюдна школа.

Щож казати про священників на слабо дотованих і на гірських парохіях!

Та на сім ще не кінець біди.

Заходить поважна небезпека і навіть велика правдоподібність, що за рік-два положення всего духовенства ще більше погіршиться, а священники з невимомною конечністю закушають долі нашого духовенства XVI століття...

Таке йде й прийти мусить, замикання очей на сю сумну дійсність нічого нам не pomoже, ані не поправить нашої долі.

А найгірше виходять на сім вже тепер і найбільше терплять вдовиці і сироти по священниках.

Батько замкнув очі, лишає їх без ніякого заосмотрення і до ніякого фаху некваліфікованих; хто має ними заоцікуватися і охоронити їх бодай від голодової смерти?

Що правда, обов'язує в Польщі закон з дня 16. серпня 1923 про суспільну опіку, який накладає обов'язок на кожду громаду, щоби обняла тревалою опікою всіх тих своїх членів (дітей і старші особи), які сеї опіки конче потребують, але — на жаль — се тільки теорія, бо в практиці в теперішніх обставинах він не до виконання; навіть така богата громада, як місто Львів, якої бюджет з 1934 р. переходить 20 мільонів зл., не є всилі виповнити закон про суспільну опіку, а щож говорити про бідніші міста, чи сільські громади!

Отже вдовиця і сирота по священику не може числити на опіку громади, до якої приналежить і якщо не має рідні, при котрій могла би вік коротати, то попадає в крайню нужду, бо соромно її жебрати, а не має з чого жити.

Вже не кажу — вдовиця по якімсь вознім, але навіть кожда львівська дозорчиня каменіці є безумовно в кращім матеріальнім положенню, чим більшість вдовиць по священиках!

Наше духовенство повинно з сорому і болю паленіти, що не розвязало сеї, такої важної справи ще перед 40—50 літами, коли легко було її розвязати.

На все був розум і час, збирано жертви на преріжні ціли, послугувався священиками хто тільки хотів, тільки себе самих не потрапили вони зорганізувати і не вміли подбати про свою власну рідню.

За сю короткозорість і за сі занедбання покутують нині тяжко їхні вдовиці і сироти.

Така сама доля, а може ще й гірша, чекає сучасну священичу рідню.

Ніщо дивного, що останні загальні збори Вдов.-сирот. Інституту вложили на управу обовязок пертракувати з Тов. „Карпатія“, можеби при помочі асекурації далося бодай в части обезпечити рідню на випадок смерти священика.

Тов. „Карпатія“ віднеслося дуже прихильно до сеї справи і заявило готовість числити якнайдешевші премії від таких обезпечень на випадок смерти.

Висота річних премій залежить від віку обезпеченого і від висоти обезпеченого капіталу.

Для орієнтації подаю обчислення премій від обезпеченого капіталу 1.000 монетарних одиниць (долярів, або золотих):

(Гл. табеля стор. 133.)

Перша рубрика подає вступний вік обезпеченого, а друга висоту річної премії.

Якщо премія була би плачена згори за цілий рік, тоді від суми в другій рубриці уділить „Карпатія“ 6% опусту, при піврічній оплаті 4%, а при чвертьрічній оплаті 2% опусту.

До обезпечення можуть бути прийняті лише ті священики, що не переступили 65 року життя.

Перед обезпеченням кождий кандидат буде підданий лікарським оглядинам.

Від оплати вписового (т. зв. полісоаа належність) будуть священики звільнені.

Треба ще додати сю обставину, що по 3 літнім плаченню премій має обезпечений право до позички в Товаристві „Карпатія“, а якщо по 3 літах не міг би дальше платити премій, має право до викупу обезпечення, т. є. до зво-

байдужністю, ба навіть недбальством в такій важкій справі, як парохіяльна бібліотека в нинішніх часах. Нині йде велика й затяжна боротьба за людські душі, а найважливішою і найуспішнішою зброєю в цій боротьбі є якраз друковане слово. „Нині — як сказав Альбан Штольц — папером і буквами воюють зі собою небо і пекло“. На власні очі бачимо, як сектярі всякого роду і різні „ліві“ роблять поступ, а навіть і спустошення серед наших вірних, якраз при помочі друкованого слова. — Протиставитись цьому можемо такою самою дорогою.

Парохіяльна бібліотека призначена якраз на те, що би виперти з парохії злу книжку і духово усовершенувати парохіян. Дехто занедбав цю справу тому, бо, мовляв, місцева читальня „Просвіти“ має велику і гарну бібліотеку, через те й непотрібна вже парохіяльна. Тимчасом шкільна дітвора і старші потребують, а навіть нераз домагаються побожної книжки, якої світські читальні майже не мають, хоч там є бібліотекар і виділ, може зрештою й „праві“, а щож казати коли виділ читальні і бібліотекар — як се часто буває — є „ліві“? Значить, що навіть там, де є вже світська бібліотека, парохіяльна бібліотека з християнськими виданнями є конечна. — Є ще й багато таких сіл, де нема читальні ні жадної бібліотеки і там парохіяльна бібліотека буде сповняти подвійну службу — релігійну і національно-культурну. — Є тепер випадки, головно на Лемківщині, що читальні опечатані, а одинока парохіяльна читальня (в Мацині п. Горлиці) також опечатана, з створенням читальні є великі клопоти, і всякі заходи під цим оглядом майже все безуспішні. В таких випадках, без клопоту і розголосу, парохіяльна бібліотека сповняє, головно в осени і через зиму, свою корисну роботу — як це є нпр. в моїй парохії. — Нераз в парохії не маємо контакту з деякими особами, або він є просто неможливий, а книжка з парохіяльної бібліотеки улекшить нам сю справу і виповнить бажану місію й апостольство.

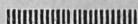
А тепер коротко про головний „камінь преткновенія“, се значить: чи легко набути сю бібліотеку?

Що до набуття такої парохіяльної бібліотеки, то тут є різні способи. Передовсім кождей священик має кільканадцять а навіть кількадесять популярних книжечок, непотрібних для нього, нехай їх жертвує на сю ціль, понумерує і зараз спише тимчасово, хоч на аркуші паперу, — і вже є перший початок. — Добре також попросити своїх знайомих, світських людей, у яких теж є подібні книжечки, що лиш заваджають, валяються і не приносять жадної користи. Пам'ятаймо рівнож і про те, що часть коляди можна жертвувати також на сю хосенну ціль. Кажу часть, бо є звичай жертвувати цілу коляду на „Рідну Школу“. За такою колядою нехай іде

церковний комітет, а люди радо падуть коляду, хочби й малу. Також треба пам'ятати на місяць дешевої книжки, березень, бо тоді можна купити у наших видавництвах багато книжок майже за безцін. Вкінці можна ще додати дещо із церковної скарбони на сю ціль, бодай кілька золотих, бо парохіяльна бібліотека буде часто проповідувати те саме, що ми проповідуємо в церкві, тільки в інший спосіб і в іншій формі. Ті всі способи, крім коляди, я перед роком застосовував, і хоч нема ще й року, то в парохіяльній бібліотеці буду вже скоро мати коло двісті чисел маленьких брошурок.

На довгі, осінні а головно зимові вечері подбаймо скоро в цей спосіб за парохіяльну бібліотеку, даймо в руки людям добру книжку — займім їх хоч добрим читанням, а тоді багато з них перестане нудитись, дармувати, а навіть і грішити. Не відкладаймо цеї важної справи, бо ворог людського спасення лиш на се жде і підсуває свою злу книжку. Внедовзі вже й громади будуть мусіти мати свої бібліотеки, а в якім дусі вони будуть, легко догадатися — тому прискорім наше діло, а втрати наші під кождим оглядом будуть тоді як найменші.

о. Михайло Горечко

Несмачне самохвальство.

В „Новій Зорі“ з с. р. ч. 5 і 6 під шумним заголовком „В справах Католическої Церкви і ЧСВВ“ о. К. П. на цілих 4½ шпальтах сперечається з якимсь „Греком“ із Przegląd-y Wileńsk-ого про мериторичне значіння слів папи Льва XIII з 1882 р. під адресою василіянського чина: „Quo vigente vigit Ecclesia Ruthena“ (Коли процвітав чин, процвітала Руська Церква). „Грек“ признає тим словам ось таке значіння: „Се ласкаві слова батька християнства, одначе се ще не є ніяка теза точно історична ніякий канон. Богослов, соціолог, поет і меценат мистецтва промовляє тут до нас, не історик спеціаліст від історії східної Церкви“.

Одначе о. К. П. невдоволений таким значінням тих папських слів, бо, як він думає, тоді ті слова мали би тільки значіння „компліменту“, а він хоче доказати, що „сей висказ великого папи містить у собі глибоку історичну правду“. Для кожного незаангажованого в цій справі відразу ясно, що „Грек“ слушно інтерпертує сей висказ папи Льва XIII: се урядове признання для Чину, що має на увазі не тільки історичні моменти, але хоче й захопити Чин до нових змагань — та ніяк се не є науковий історичний осуд. (Папа ані не міг мати такої інтенції, щоби з наукового історичного становища висказуватися

про се, бо урядове становище Папи не є тотожне зі становищем науки історії). Але о. К. П. силоміць хоче доказати, що сей висказ Льва XIII власне треба вважати за науково історичний осуд. При тім він послугується всякими накрученими й підсуненими вартостями, що виходить на несмачне самохвальство (автор аж шість разів цитує ті слова: „*Quo vigente viguit...*“). І так по своїх словах „сей висказ великого папи містить у собі глибоку історичну правду“, о. К. П. зараз продовжає: „Сю правду майже рівночасно й ідентичними словами проголосив (!) світови православний російський історик Коялович, сучасник Льва XIII“. Та тут щось не в порядку (то не штука довгі шпальти писати, треба й думати при тім!), бо Коялович зовсім не говорить про те, що наша Церква цвіла тоді, коли цвів наш василіянський чин, а говорить тільки про те, що „Унія завдячує своє існування виключно василіян. чиновин... вони спасали її до останнього віддиху і унія впала разом з василіянським чином“. Невже се „(майже) ідентичні слова“ зі словами папи Льва XIII? Ніяким чином. Унія собі може бути і навіть дуже безпечна, а уніяська Церква може не цвісти в тому часі. Авжеж католицька Церква існувала у всіх віках від Ісуса Христа, та чи у всіх цвіла та всюди однаково? о. К. П. навіть виразними словами собі суперечить, коли ось так пише: „Було се так: Славний колись борець за Христову ідею, василіянський чин занедужав у XIX ст. і звалився з ніг. З ним хиріла й руська Церква“. Алеж наша унія ніколи не була така безпечна, як власне в XIX віці в Австрії! Значить, що унія, як унія, була й тоді сильна, коли василіянський чин занедужав... звалився з ніг“. А чи можна так без обиняків твердити, що „з ним хиріла і руська Церква“, це велике питання — та напевно це несмачне самохвальство.

Все таки ми не звернули би уваги на цю буйну, вітром підшиту статтю, якщоб у ній не був ось такий уступ: „Так, се мурована правда! „Великий немова“ (зн. світське духовенство) й Василіяни були на дружній стопі. Вони спільно орали релігійну ниву. Сільське духовенство було найважливішим консументом і поширителем василіянських видань, у нього часто гостювали Василіяни в характері місіонерів, реколектантів, проповідників, сповідників“. Нівроку, ладна спілка до орання релігійної ниви! Василіяни — то реколектанти, проповідники, сповідники, а світський клир — консументи і поширителі василіянських видавництв, ну й гостеприємці Василіян. Значить: Василіяни се ніби апостоли, а світський клир ніби тільки мироносці і Марти...

Честь, кому честь, за працю на релігійній ниві, але се таки дуже несмачне самохвальство — і то за ціну пониження світського клиру!

о. др. Лев Глинка

Потреба спільної організації українського католицького духовенства

„In necessariis unitas, in dubiis libertas,
in omnibus caritas“.

Така ясна, така самозрозуміла християнська засада збір-ного життя не має, на жаль, свого достаточного пристосовання, коли річ йде про приватно-ініціативну організацію українського католицького духовенства на терені Галицької Провінції. Фактом є, що досі нема спільної організації всего духовенства Галицької Провінції мимо того, що повоєнне лихоліття чимраз сильніше її домагається для переведення організованим способом спільних завдань духовенства. Одним із тих завдань є безперечно оборона духовного стану, як творчої верстви в народі перед наступами з різних сторін. Та оборона це одна з тих ділянок активності, яка вимагає радше приватної, але організованої ініціативи цілого духовенства, чим протиділення зі сторони Єрархії тим наступам. Є багато справ у протиділанню наступам на духовний стан, в яких Єрархія з престижових причин не може безпосередно ангажуватися. У всіх таких справах духовенства, що в них Єрархія не може безпосередно ангажуватися, є широке поле для діяльності спільної організації духовенства, яка, як належить сподіватися, найде зрозуміння та піддержку в Єрархії Галицької Провінції.

В повоєнних часах витворилися такі умовини життя, в яких не тільки одиниця, але навіть малі гурти одиниць зникають, не є в силі переводити з успіхом своїх життєвих завдань. Не треба багато розписуватись про факт існування цього явища, бо воно впадає в очі навіть не конче бистрому спостерігачеві життєвих явищ. Воно виступає так у широкім масштабі — в міжнароднім життю, в яким найріжнороднішим міжнародним умовам та союзам під теперішню пору для переведення спільних завдань немає кінця, як також у вужчому — на терені життя одної суспільности, на якому творяться чимраз нові організації економічного, культурного, чи чисто станового характеру для оборони спільних інтересів. Тому й не диво, що й в українській суспільности бодай на Галицькому терені є замітне змагання поодиноких суспільних верств до обеднання у спільній організації для успішного здійснювання спільних завдань. Згадати хочби такі союзи, як Союз Українських Адвокатів, Українське Лікарське Товариство, Українсько Технічне Товариство, Взаїмна Поміч Українського Вчителства, Союз Українських Купців та Промисловців. До необхідних в спільній органі-

зації належать дві верстви української суспільности: селянство та духовенство. Не можна дивуватися браку спільної організації серед селянства, бо йому з його окремими групами малоземельних, середняків та заможних тяжко знайти одну спільну мову; до того ще долучуються такі причини, як: низький рівень освіти або й неграмотність та вслід за цим брак розуміння користи з гуртової праці. Та духовенству не повинно бути тяжко зговоритися для переведення своїх спільних завдань.

Правда — єрархічна організація Церкви та особлива опіка духовним станом з боку Єрархії майже у всіх ділянках його життя здавалося б робить злишньою окрему спільну організацію духовенства, яка на принципі добровільности об'єднувала б священників для переведення спільних завдань. Та такий погляд був, а в теперішніх часах є тимбільше помилковим. Життя комплікується. Деякими справами духовенства, як суспільної верстви, Єрархія, яка свою головну увагу — зовсім природно — звертає на ширення Євангелія та розбудову церковного життя, що в нинішніх часах зуживає всю енергію Єрархії, при найліпшій волі не може займатися. Вони вимагають приватної ініціативи духовенства. Богато з цих справ є цього роду, що престиж Єрархії не дозволяє їй в них безпосередно ангажуватися, як нпр. актуальна справа конверзії короткоречинцевих довгів на довгоречинцеві, від якої священники мали б бути виняті, або оборона священників перед наклепами в пресі, або організація правної поради; інші знов, як будова священничих домів у більших центрах, в яких містилися б різного роду священничі установи, священничі каси, а далі священничі санаторії, захисти і т. п. є цього роду, що при них ініціативу та активність духовенства Єрархія може тільки радісно повитати. Зрештою і при ширенню Євангелія та розбудові церковного життя Єрархія радо послугується автономними організаціями так духовних, як і мірян, як нпр. монашими згромадженнями та різного роду стоваришеннями і відділами Католицької Акції, які значно переходять межі одної Єрархії. Тому треба сподіватися, що Єрархія тим радісніше повитає спільну організацію духовенства Галицької Провінції, що її завданням має бути розбудження живої діяльности всего духовенства як провідної верстви української суспільности, щоби спільним, зорганізованим зусиллям успішно протиділати всім наслідкам доби лихоліття Української Католицької Церкви й Українського Народу, щоби знайти спільну мову для всіх тих завдань, що торкаються духовенства. Не треба навіть особливо підкреслювати, бо це річ самозрозуміла, що так кождий священник, як і цілий духовний стан може переводити деякі завдання тільки в згоді з тими церковними правилами, що нормують права і обовязки духовних осіб;

але рівночасно годі сумніватися в те, що як кожний член якоїбудь суспільної верстви, хоч би як замкненої в собі та як сильно займаючої цілу особу людини, має якусь сферу приватно-ініціативного життя, що її звичайно виводить діяльністю в спільній організації, так теж і священник повинен її мати та виводити діяльністю у своїм спільнім приватно-ініціативнім Товаристві, боже це одна з важних передумов всебічного розвою людини, яка не тільки не шкодить обов'язкам її звання, але — противно — її пособляє. Спільна мова в спільній організації, у спільних справах, переведжена на принцип: „in necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas“ є й для духовенства Галицької Провінції дуже побажаною та можливою, хочби погляди в деяких квестіях церковного життя в поодиноких Епархіях були розбіжні. Ледви чи буде відбігати від дійсности твердження, що діло спільної організації, обнимаючої приватно-ініціативну сферу життя духовенства Галицької Провінції, залежить в дуже великій мірі від ініціативи та енергії самого духовенства. Боже не можна навіть на хвилю припустити, щоби Єпископи поодиноких епархій Галицької Провінції противилися цього роду організації духовенства, що її завданням є виводити сферу його приватно-ініціативного життя, згідного з церковними правилами та корисною і позитивною діяльністю для загального добра цілого духовного стану і церковного життя, колиж прецінь не стоїть ніщо на перешкоді священникам належати до ріжного роду громадських організацій, що не побороють католицького світогляду; не можна навіть на хвилю припустити, щоби Єпископи поодиноких епархій спинюванням творення цього роду спільної організації духовенства Галицької Провінції хотіли створити китаїський мур між духовенством поодиноких епархій з безсумнівною шкодою для розвитку життя духовенства та цілої Української Католицької Церкви, бо цього роду припущення ведуть до таких сумних і прикрих висновків, що ліпше їх словами не називати. — Серед духовенства всіх епархій Галицької Провінції під впливом сучасних умов життя чимраз голоснішим стає бажання об'єднання у спільній організації всего духовенства; до цього бажання треба тільки невтомних діл, хоч би й як великі були перешкоди для створення спільної організації, а на її здійснення не прийдеться довго чекати.

У львівській Архиепархії організація духовенства вже існує в Товаристві ім. св. Андрея у Львові. Треба тільки, щоби духовенство Перемиської та Станиславівської Епархії та Лемківської Адміністрації створило в себе цього роду організації духовенства та об'єдналося на автономних правах з Львівським центром.

Певно, що теорія лекша від практики, але з другого боку теж певно, що здорова струя в духовенстві, диктована

сучасним життям, мусить знайти своє завершення в реалізації спільної організації. Тому годі сумніватися в те, що у всіх єпархіях знайдуться віддані ідеї об'єднання духовенства священники, які не пожалують ніяких трудів для здійснення цієї ідеї; а це головна передумова реалізації ідеї та її успіху.

Статут, що добре надається для створення спільної організації духовенства Галицької Провінції, має Т-во св. Андрея. З хвилиною об'єднання відповідних організацій духовенства Перемиської і Станіславівської Єпархії та Лемківської Адміністрації цей статут — очевидно — уляг би таким модифікаціям, які забезпечували б автономну діяльність Єпархіальних Відділів Товариства з одного боку, та скоординовану працю Товариства як цілості з другого. До успішного переведення спільної організації духовенства Галицької Провінції існуюча тепер Управа Т-ва ім. св. Андрея у Львові по одержанню належного контакту із священниками Перемиської і Станіславівської Єпархії та Лемківської Адміністрації скликала б Ініціативний Комітет з представників духовенства всіх трьох єпархій та Лемківської Адміністрації, завданням якого було б устійнити напрямні лінії праці спільної організації духовенства та підготувати проект зміни відповідних точок статуту Тов-а ім. св. Андрея. З успішним переведенням такої підготовчої праці був би зроблений добрий початок спільної організації духовенства і треба сподіватися, що він не дав би довго чекати на благодатні наслідки тої організації.

Вже із сказаного вилонюються такі головні принципи для успішного переведення спільної організації:

1. Спільна організація духовенства Галицької Провінції обнімала б приватно-ініціативну сферу життя духовенства, що торкається так матеріальної сторони його життя, як нпр. різного роду установи, що обслуговували б духовенство в його потребах, як також моральної, як нпр. оборона престижу духовенства як суспільної верстви.

2. Єпархіальні Відділи Тов-а ім. св. Андрея вели б автономно свою діяльність за благословенням своїх Єпископів та лучилися б з львівським центром в найбільше суттєвих справах (*in necessariis unitas*), які вимагали б об'єднаної праці та спільного виступу всего духовенства.

3. Спільна організація духовенства Галицької Провінції переводила б свої завдання з повним збереженням ненарушимости обов'язків священників супроти своїх Єпископів, определених церковними правилами.

4. Вона мала б бути доповненням нашого загально-церковного життя та бути для нього одною зі здорових та кріпких підвалин. Треба сподіватися, що на таких принципах створену спільну організацію духовенства Галицької Про-

вання, чи може таки й з недовіря вихопилось мені: „Й чи справді це можливе“? А о. Комісар сказали на це по церковному: „Прийди і виждь. Коли не віриш, то сам перенайся! Прошу, прийдіть до моєї школи на годину й при всіх отцях питайте, кого хочете, а кожде буде вміти. Коли хоч одно знайдеться таке, що на Ваше питання не відповість, то я прошу зараз по школі всіх Отців на обід, але коли всі будуть вміти, то Ви, о. парох, будете мусіти це зробити!“ Я згодився, бо здавалося мені, що потраплю поставити таке питання, що прецінь хтось не відповість. У всякім разі дуже уважайте й гарно відповідайте, бо тут розходиться не лиш о інтерес вашого о. Катихита, але й о вашу власну честь, котру так високо піднесли о. Катихит. Не заведіть довіря, яке мають до вас наш о. Інспектор. Зрештою, як навіть програю заклад, то не буду смутитись, бо нам всім Отцям дуже приємно пізнати таких дітей, котрі все вміють і на все розумно відповідають. Та про те не трачу надії, що вже на самім вступі винайду таке питання, на котре ніодно не відповість і я виграю заклад.

І якеж то питання поставити вам? — А ось яке: хто з вас бачив уже помершого чоловіка? Виграю заклад, чи ні?... Але друге питання: Як такий померший виглядає?... Ой бачу, тяжко з вами виграти заклад! Так, дітоньки, так! Чоловік родиться на цей світ, жие довше чи коротше, і вмирає. І в тій хвили його очі погасли, руки й ноги задубіли, серце перестало битись, він нічого не бачить, нічого не чує; говоріть до нього як найголосніше, кричіть, плачте, нічого не pomoже; не рушіть ся з місця, не відізветься, не встане з катафальку. Кров у нім сціпеніла й тіло починає псуватись, так, що чим скорше треба забирати його з хати і виносити на цвинтар. Там закопають його в землю, де воно по якімсь часі розсиплеться в порошок, як це ще в раю заповів Бог чоловікови: „Вернешся в землю, з якої ти взятий; бо ти є порошок і в порошок повернешся“ (Бит. 3, 19).

І чи то вже скінчена історія людського життя? Чи вже ніщо по нім не остало? Чи із смертю вже все скінчилось? Кажуть недовірки: так, із смертю гине чоловік зовсім. Але ми, дітоньки, що знаємо науку І. Христа й віримо в неї, знаємо, що із смертю гине тільки тіло чоловіка, але не його душа; душа ніколи не згине. Чому? (Бо є безсмертна). І щож діється з душею по смерті тіла? Каже ап. Павло: „Лежит чоловіком єдиною умрети, потом же суд“. Така Божя постанова, що кожний чоловік мусить умерти й стати на суд. На який суд? На Божий суд, на яким западе присуд, яка судьба має нас спіткати на цілу вічність. І якаж судьба чекає кожного по Божім суді на цілу вічність? Або небо, або пекло. Щож то є небо? (Вічне, непонятне щастя, вічна радість, вічна утіха). А щож

то є пекло? (Вічна, непонятна мука, у страшнім, пекольнім огні).

Бачите, дітоньки, що чекає нас по цім короткім, земськім життю?... Яка то важна й велика правда! Як повинні ми заєдно на неї пам'ятати! Є одна, гарна, церковна пісонька, що пригадує нам цю правду. Може ви чули її коли, а якщо не чули, то я навчу її вас.

Слухайте уважно! Найперше скажу вам слова цієї пісні:

1. Пам'ятайте христіяни,
Що ся потім з вами стане, на віки?
2. Всім по смерті іти треба,
Чи до пекла, чи до неба, на віки!

(Церковні пісні, Видавн. ОО. Василяян, Жовква 1920. стор. 277).

А тепер послушайте мелодії... Ану попробуйте заспівати зі мною!

(Кілька разів повторити й вивчити співати).

2. А тепер сідайте й відповіджте мені на дальше питання! Очевидно, що ви всі хотіли б дістатися до неба! Чи є може хто між вами, що хотів би піти до пекла? О, ні! Всі хочемо бути в небі, всі хочемо бути щасливі на віки! Але то мало, ще дітоньки, тільки хотіти! Тут іще чогось більше потреба. І ось це важне питання:

Що маємо робити, щоби заслужити собі на небо?

а) Передовсім мусимо вірити в науку Ісуса Христа, котру голосить нам Кат. Церква через своїх священників. Ісус Христос посилаючи апостолів у світ, сказав до них: „Ідіть і навчайте всі народи...! Хто повірить, буде спасений, а хто не повірить, буде осуджений“.

Отже мусимо вірити в те все, чого навчали апостоли, а чого вчить тепер Катол. Церква через своїх священників. Вірити, т. зн. узнати те все за непохитну, чисту правду. А чи знаєте, де те все міститься коротко зібране, у що ми маємо вірити? (у Символі віри, а ще коротше в 6-ох головних правдах, а найкоротше в знаку св. хреста).

Але чи сама віра вже вистарчить нам? Чи зі самою вірою дійдемо до неба? Ні, віра мусить іти в парі з цілим нашим життям. А по чім пізнати це? (Коли захуємо заповіді.)

б) Ось, ще цю другу річ мусимо сповнити, щоби дійти до неба. Мусимо захувати заповіді. (10. Божих заповідей і 6. церковних заповідей.) Так навчав Ісус Христос. Одного разу підійшов до Ісуса якийсь молодець і питав Його: „Учи-

телю благий! Яке добро повинен я чинити, щоб життя вічне мати — щоби дійти до неба? А Христос Господь відповів: „Заховуй заповіді!“ (Мат. 19, 16—17. Н. 12. по С.) Отже, щоби дійти до неба, мусимо: 1) вірити, 2) заховувати заповіді. Але й це ще не все! Г. Бог жадає від нас ще чогось більше. Чого? Про це повчив нас Ісус Христос в одній гарній притчі, котру тепер вам розкажу. Слухайте лиш уважно.¹⁾

І. Потреба освячуючої ласки

Ісус Христос розказував таке:

1. Царство небесне є подібне до царя, що справляв весільну гостину для свого сина. На весіллі у царя є все величаво уладжене. Весілля відбувається в гарній, просторій світлиці, ще більшій, як наша церква. Все сяє там від золота й срібла. Зі стелі звисає там багато великих і ясных ламп. (Канделябрів з електричним світлом.) Довгі столи застедені біленькими обрусами та прибрані що найкращими цвітами і заставлені смачними стравами. Багато слуг звивається зі щораз то новими полумисками й дрогоми напвітками. На підвищенню приграє музика й приспівує чудовий хор. На те весілля поспрошував цар своїх підданих і то тих, котрим дотепер зділав більше добродійств, як іншим. Велика була це ласка й честь для них, отже повинні були тішитись з цього й бути вдячні цареві. На жаль, ті люди були такі невдячні, зле виховані й недобрі, що не лиш не хотіли прийти на ту царську гостину, але ще кинулись на царських слуг, котрі їх запрошували й деяких повбивали. Коли цар почув про те, розгнівався дуже, післяв своє військо й строго їх покарав. Потім звелів своїм слугам піти на розстайні дороги й спровадити на весільну гостину жебраків, сліпих, калік і взагалі всіх, кого подибають. Слуги сповнили приказ царя. Спровадили до палати дуже багато жебраків, котрі сиділи на роздоріжжах і просили милостині. Але заки ввійшли до весільної світлиці, запроваджено перше кожного до царської лазні, щоби викупалися і обмилися зі всякого бруду. Бо не годилося до царського стола засідати брудним людям. Потім давали кожному чисте білля, а на верх вкладали кожному прегарний білий одяг. Був він зроблений з дуже дорогої, ясної тканини та називався весільним одягом, бо служив тільки на весільну гостину, на весільний пир. Ніхто не пізнав би тепер давних жебраків. Кожний з них виглядав немов справжній пан. Один тільки жебрак був такий недобрий, зухвалий і впертий, що не хотів обмитися та вложити на себе весільного одягу. Царські слуги толкують йому, що так не можна, що через те образить

¹⁾ Вступ дороблений мною.

царя. Але він уперся і силоміць вдерся у своїй брудній, подертій одежині поміж гостей. Коли вже всі зібралися в світлиці, увійшов цар, щоби привітати гостей. Глянув ласкаво, та зараз захмарилось його лице, його чоло зморщилось, у його очах запалав гнів, бо доглянув поміж гістьми того впертого жебрака, що не дався переобрати у весільну одіж. Отже, підійшов до нього й спитав здивовано: „Приятелю! Якжеж ти тут прийшов, не маючи весільного одягу?“ Жебрак занімів зі страху. Тепер зрозумів, що накоїв і, не маючи нічого на свою оборону, засоромлений і змішаний мовчав. Пізнав цар, що той жебрак з погорди для царя так поступив. Розгнівався дуже й сказав до слуг: „Закуйте його руки й ноги в кайдани й киньте його до найглибшої темниці; там буде плач і скрегіт зубів!“ (Мат. 22, 1—14.)

2. Хто розповів цю притчу, повістку?... А хто з вас повторить її? (Улекшити повторення при помочи питань!) Хто справляв весілля своїому синові?..

Кого запросив цар до себе на гостину? („Післав слуг своїх кликати запрошених на весілля.“)

А чи послухали вони царя? (Не тільки що не послухали, але деякі з них кинулися на слуг, знущались над ними й повбивали їх).

Щож тоді зробив цар? (Погубив душогубців і їх город спалив).

А що звелів своїм слугам зробити? („Ідіть же на роздиріжжє і всіх, кого стрінете, кличте на весілля“).

І щож слуги зробили? („Привели всіх, кого тільки знайшли й набралось на весілля повно людей“).

Цар увійшов подивитись на гостей і кого побачив поміж ними? (Чоловіка, що не був у весільній одежі).

Що сказав йому? (Як ти ввійшов сюди, не маючи весільної одежі?)

А чи той чоловік мав що відповісти на свою оборону?..

Тож що звелів цар слугам? (Звелів, щоби слуги звязали йому руки й ноги та кинули його в найглибшу темницю, де чекав його плач і скрегіт зубів).

3. Але чи знаєте, що значить ця притча? Хто є тим царем, про котрого говорить І. Христос? Хто є найвищим Царем?... Що є цею весільною світлицею? (Небо).

В небі є далеко краще, як у царській палаті, а весільна гостина буде тривати на віки. На цю весільну гостину, на цю радість небесну запросив Г. Бог усіх людей. і вас запросив також Г. Бог до себе.

Але хто хоче увійти до неба, мусить бути чистенький, дуже чистенький і мати на собі гарну, весільну одіж. Але як треба бути чистим, яку

треба мати весільну одіж? Чи вистарчить мати чисті руки, чисте лице, чисту голову й бути убраним у новий, гарний одяг? О, ні, це не вистарчає! Г. Бог не дивиться на тіло, чи воно гарно убране, але на душу, чи вона чистенька й чи має цю дивну, чудесну одежу, отже душа мусить мати гарну, весільну одіж.

А хто може дати нашій душі цю гарну одіж? Хто дав весільну одіж своїм запрошеним гостям? (Сам Цар).

Отже тільки сам Бог може дати цю гарну одіж? Велика це ласка, коли Г. Бог дає кому цю величаву, весільну одіж. Тому й називаємо її „Божою ласкою“. Як називаємо весільну одіж нашої душі? (Божою ласкою). Що сталося з тим чоловіком, котрий не мав на собі весільної одежі?... Те саме чекає кожного, хто не має на своїй душі Божої ласки. Чекає його тьма кромішня, ц. є вічне пекло, де є плач і скрегіт зубів.

4. Отже вже знаєте тепер, чого ще треба (крім віри і заховування Божих заповідей), щоби дістатися по смерті до неба. Душа мусить посідати весільну одіж, мусимо мати ласку Божу. Затягте собі: Хто хоче ввійти до неба, мусить мати ласку Божу. Ласка Божа до спасення конечно потрібна. (6-та головна правда віри).

II. Дійства освячуючої ласки.

1. Коли вже знаєте, як ласка Божа до спасення конечно, спитаєте певно: А як же ж цю ласку Божу дістати? Та як можемо знати, що ми її маємо? Отже слухайте! Коли прийшли ми на світ, наша душа не мала цієї ласки Божої. Через гріх Адама й Еви, стратили ми цю ласку в Бога. Замість Божої ласки Адам передав нам у спадку свій гріх, що осквернив (сплямив) нашу душу й зділав її гидкою у Божих очах. Як називається цей гріх, що його принесли ми зі собою на цей світ? (Прародительський, унасліджений, первородний). З цим гріхом не могли ми бути милі Г. Богу й не могли увійти до неба. Небо було зачинене перед нами. Але який Г. Бог милосерний! Ісус хотів, щоби ми позбулися цієї гидкої плями зі своєї душі й були знову чисті та мали ласку Божу. Тому лишив нам **св. Хрещення**. Висилаючи апостолів у світ, сказав до них не лиш: „Ідіть і навчайте всі народи“, але й: „Хрестіть їх у імя Отця і Сина і Св. Духа!“... „І хто повірить вам і охреститься, буде спасений“, п. зн. приїде до неба. Внаслідок цього приказу І. Христа, як тільки яка дитина народиться на світ, родичі велять негайно занести її до церкви. А то нащо? Щоби священник охрестив її.

2. Хто з вас бачив, як священник хрестить дитину? Ось тут, на цім образку, представлено, як хре-

ститься дитину. (Літургічні образи Др-а Свободи, обр...) Священик зливає голову дитини водою і обмиває її дещо, а при тім говорить святі слова: „Хрещається раб Божий.. в Імя Отця і Сина і Св. Духа, амінь“. Так звелів чинити Ісус Христос і так

3. зроблено з кожним з вас. І що ж сталося з вами в тій хвилині? Ви вчилися вже про хрещення Ісуса на ріці Йордані. Хто хрестив Ісуса?... І що сталося в тій хвилі? Отворилося небо й з неба злинув Св. Дух над голову Ісуса, а Бог-Отець закликав: „Се є Син Мій любий, у котрім моє уподобання“. (Лук. 3,21—22). Щось подібне сталося і з вами в тій хвилі, коли вас охрещено. І над вами отворилося небо, а з неба зійшов Св. Дух до вашої душі, обмив її з гріха й приодягнув у світлу, ясну, пречудову одіж (Божої ласки) і зділав вашу душу такою гарною й милою, що сам Г. Бог сподобав собі її. І через що Г. Бог так уподобав собі вашу душу? Бо побачив у ній Свій власний образ. Г. Бог святий, найсвятіший, ангели, що оточують Божий престол, заєдно співають: „Свят, свят, свят Г. Бог...“ Найсвятіший Бог любить усе добре та гарне, а добре та гарне є це, що до нього подібне. Коли Св. Дух зійшов до вашої душі й зодягнув її у цю предивну, ясну одіж, відновив у ній колишній Божий образ, т. зн. зділав її доброю і святою. А що Божа ласка робить нашу душу правдиво доброю і святою, це є: освячує її, називаємо її ласкою освячуючою. Як називаємо Божу ласку тому, що вона освячує нашу душу?... Затямте собі: Ласка Божа освячує нашу душу, тому називаємо її освячуючою ласкою. Чому називаємо Божу ласку освячуючою ласкою?...

Освячуюча ласка зділала ще щось більше. Коли на св. хрещенню одержали ви цю предивну одіж освячуючої ласки й ваша душа стала через те вірним образом Божим, Г. Бог так сподобав собі вас, що сказав: „Від тепер ти моя люба дитина!“ Так, любі дітоньки! Через освячуючу ласку стали ми Божими дітьми. Г. Бог полюбив вас від тої хвилі далеко більше, як отець і мати потраплять любити свою дитину. Й чиж не є це великим щастям? Чим зділала вас освячуюча ласка? (Божими дітьми). Родичі дбають про своїх дітей, опікуються ними, виховують їх, дають їм багато добрих річей, а коли вмирають, лишають їм усе, що посідали. Діти унасліджують по родичах цілий їх маєток, є наслідниками, спадкоємцями того майна. Далеко більше дає вам Г. Бог, коли ви є Його дітьми. Г. Бог стереже вас, опікується вами, дбає про вас, як батько про свою дитину, а коли зійдете з цього світа в цій ласці ц. є: коли помрете, маючи на душі освячуючу ласку, дістанене від Бога щось далеко більше, ніж навіть найбагатші родичі можуть дати своїй дитині. Дістанете не кілька, чи кільканацять моргів поля, якусь там

половину хати й дещо грошей, але дістанете такий скарб, що ніщо не може рівнятися з ним, бо він більше значить, як цілий світ. А що то таке? (Небо). А неба ніхто вам вже не відбере, будете в небі на віки. Отже запам'ятайте собі: Освячуюча ласка ділає нас наслідниками неба (запевнює нам наслідство царства небесного). А чому запевнює нам наслідство неба? (Бо через ласку стали ми Божими дітьми).

Зберімож тепер усе разом, що сказали ми нині про Божу ласку! Що робить в нас Божа ласка? Божа ласка робить нашу душу святою й милою Богу; ділає нас Божими дітьми й наслідниками неба. (Скорочене питання 543. більшого Катихизму, 1902. Жовква).

III. Захуйте освячуючу ласку!

Розповів я вам, любі дітоньки, що зділав Св. Дух в нашій душі при св. хрещенню. Що дав вам тоді С. Дух? (Освячуючу ласку).

Дякуйтеж сердечно Св. Духові за цей великий, щедрий дар! Старайтеся також про те, і то за всяку ціну, всіми силами, щоби цього неоціненого дару не стратити! Освячуючу ласку легко стратити. Через що? Може пригадаєте собі когось, хто стратив освячуючу ласку? (Злі ангели, Адам і Ева, Юда). Через що ангели стратили освячуючу ласку? (Не хотіли слухати Г. Бога). Через що Адам і Ева стратили освячуючу ласку? (Зіли овоч зі забороненого дерева і через те поповнили тяжкий гріх). Через що й ви моглиб стратити освячуючу ласку? (Через тяжкий гріх; через тяжке переступлення котроїнебудь Божої заповіді). Котріж то тяжкі гріхи й у дітей можуть траплятися? (Занедбанья Сл. Божої (III. Божа зап.), безстыдні гріхи (VI. зап.) зломання посту). Через такі гріхи шезлаб освячуюча ласка з вашої душі й то в одну мить (у млі ока). Не пішло котре з лінивства на Сл. Божу в неділю, зломало навмисне піст у середу чи пятницю, задумало щось бестидне — в цю мить стратило Божу ласку з душі. Душа стала така бідна й нещасна, як перед хрещенням. Ба, навіть іще бідніша та більше нещасна! Колиб померли ви з таким гріхом, не моглиб ви увійти на небесний пир, на небесну гостину. Без освячуючої ласки нема вступу до товариства Святих, нема вступу до небесних теремів (палаг). Отже, що сталосяб з вами? Те саме, що з тим чоловіком, про котрого розказував Ісус, що без весільної одежі явився на весіллі царського сина. Що зробили з ним царські слуги? Зв'язали йому руки й ноги й вкинули його до найглибшої темниці, де чекав його плач і скрегіт зубів. Без освячуючої ласки й ви попали б до такої страшної темниці, де сам плач і скрегіт зубів. Що то за

темниця? То пекло! Горить там страшний огонь, а однак там темно, як у найглибшій темниці. Прокляті плачуть з болю й з розпуки скрегочуть зубами. Й будуть так терпіти на віки, бо з пекла нема ніякого способу та надії добутись на волю. „Зв'яжіть йому руки й ноги, возьміть його й вкиньте в тьму кромішню“ — сказав цар до своїх слуг. А чи зв'язаний чоловік має спромогу та можливість вийти з темниці на волю? Так і для проклятих нема рятунку з пекла. А скільки то душ мучиться в пеклі? Дісталися там, бо не цінили собі освячуючої ласки й не заховали її до смерті. Уважайте, дітоньки, добре, щоби не стратити освячуючої ласки, щоби заховати її через ціле життя аж до смерті, бо інакше і вас спитавби Всевишній Цар, Найвищий Суддя: „Дружея, к ти увійшов сюди, не маючи одежі весільної?“ Тому чувайте над собою, стережіться гріха, заховуйте всі Божі заповіді, (деякі особливо підчеркнути!), просіть ласкавого Ісуса о поміч до того, а добрий Бог заховає вас у своїй ласці й прийме вас по смерті до свого небесного царства, де весільна гостина триватиме вічно. Отже зятяйте собі: так довго освячуюча ласка остає в душі чоловіка, доки не поповнить він тяжкого гріха. (Пит. 544. Більший Катихизм, Жовква, 1902). Відчитання з Катихизму вияснених питань. — (Бібл. Катихизм : 230.3.)

о. Андрій Лошній

Празники Різдва Христового і Богоявлення у наших річних, церковних устави

(Продовження)

4. Вузчий огляд Різдвяних богослужень

Ціль матеріального світа є в точно означених, механічних законах Творця; ціль вищого, органічного світа міститься в таких самих механічних законах, які заключаються вже в творенню подібних собі форм, а саме видавати „сімя по роду і по подобию“¹⁾. А цілю розумного світа є вже не механізм, а свободний, умовий розвій чоловіка, що самочинно має вести нас до пізнання Бога, як найвищої, абсолютної, дійсної, загальної і кінечної ціли, якій мусять бути підпорядковані інші ціли. Як твердо стоїть Боже законодавство в природнім світі, про що згадується в першій паремії на

¹⁾ Битія 1, 11.

вечірні Різдва Ісуса Христа і Богоявлення, так у духовім, розумнім світі не на іграшку стоїть Божий завіт, який і Бога зобов'язує. А об'явом цього завіту, це на протязі довгих століть пророцтва, які подає устав в богатях прикладах у дальших пареміях на вечірні тих признаков.

Людство перед Христом, ідучи в умовім розвою тільки за світлом природного розуму і вроджених пристрастей блудило, так що знайшлося у „тьмі і тіни смерти“¹⁾. Хоч на протязі довгих віків, час від часу з'являлись уми зі своєрідними поглядами на світ і життя, але це наче блудні огники, це „трини з Божого достояння“, які — хоч виступали з великим шумом зібраних рік, але вони все спливали до того спокійного і дивного моря Божої Мудрости, після якої „Свидѣнія твоя увѣришася зъбо. Дому Твоєму подобає святиня, Господи, в долготу днів“²⁾.

В поганській мітології час повороту сонця був зазначений як „dies natalis solis“. На тім природнім і загальнім для всіх народів культі сонця оснувало христіянство віру в нашого Спасителя, якого зве „розумним сонцем правди“, що з'ясніло для світа „світлом розуму“³⁾. При блиску цього певного світла Христа, „Востока небесе“ має людство зблизитись своїм умом до своєї надприродної цілі. Символом цього світла в Христі є та свічка, що по відправі вечірні в навечеріє Різдва має бути запалена перед тетрашодом, а при ній співається тропар і кондак свята. Символом того самого світла, перенесеного до вужчого родинного кружка, є також й свято-вечірня свічка по наших хатах, що розсіває темряву ночі, а з якою лучиться тільки споминів. Дальшим символом цього світла в Христі має бути наш звичай по селах запалювати огонь-сзітло з дідуха, що його палять по відході Різдва перед сходом сонця, другого дня свят.

Щоби ті досягнення надприродного світла — Христа, які принесли такий благодатний вплив на згаданих вище памятках святих, поданих уставом в часі Пилипівки, а передовсім в празнику Входу в Храм Преч. Діви Марії, й на нас відбилися, поручає нам устав середник до присвоєння собі цього світла, а ним є віра. Тріумф віри подає устав на конкретних прикладах в апостоли неділі перед Різдвом — т. зв. неділі св. Отців. Коли старозавітні праведники вірою дійшли до такої моральної сили, що нею вони „побідиша царствія, содіяша правду, получиша обітованія, заградиша уста львов: угасиша силу огненную і т. д.“⁴⁾, так ще більше наведені Святі, а передовсім Преч. Діва Марія, які від мо-

¹⁾ Мат. 4, 16.

²⁾ Стихи до тропаря, який співається для відсвіження памяти по других трьох пареміях на вечірні Різдва Ісуса Христа.

³⁾ слова тропаря Різдва Ісуса Христа.

⁴⁾ слова апостола неділі св. Отців.

лодих літ жили вірою, якою дійшли до такого морального зеднання з Богом, що обявилося на вні такою їх моральною силою, яка всіх мусить дивувати. Так і ми, хоч своїм природним умом не можемо знестись до пізнання істотного єдинства Христа з Богом, то для нашого морального зеднання з Ним, мусимо також в це повірити. А віра в ту правду наповнить нас страхом Божим, що є початком мудрости¹⁾, а рівночасно й довірям до Бога, бо тоді побачимо в Христі те „світло, що в тьмі (тілі) світиться, (але) тьма його не обняла“²⁾. Тоді, хоч і будемо свідомі цього, що Бог є „неізречен, недовідом, невидим і непостижим“³⁾, то все таки ми до певної міри, жиючи вірою, можемо мати поняття про Бога. Бо як „все являємо світ єсть“⁴⁾, значить якийсь предмет ми остільки видимо, остільки відбивається на ній світло. І це відноситься не тільки до світа фізичного, але й духового. А як жерелом фізичного світла є сонце, так початком духового світла є вічне світло — Бог Отець, а Христос це „тихе світло святої слави безсмертного Отця небесного. святого, блаженого“⁵⁾, що „просвіщає всякого чоловіка, градушого в мір“⁶⁾.

Те надприродне, умове просвічення, що має нас приводити до пізнання істотного єдинства Христа з Богом, а через Христа і нас до такого самого, тільки морального єдинства, мусить іти дорогою фізичного нашого існування, а як таке, поступенно приводити нас до пізнання Божого царства. Якраз вина наших прародичів у тім лежала, що вони не хотіли жити вірою, її досвідчувати, але відразу, без туду, легким способом, самою їдою хотіли ввійти в розуміння Божої Мудрости. Тому в євангелію суботи перед Різдром кається, що Божа Мудрість малим починається, „зерном горушним“, яке поступенно розростається в коріння і галуззя, аж потім видає овоч — „плод в терміні“⁷⁾. Конкретний, поступенний розвій цього „горушного зерна“ подає устав вже в євангелію неділі перед Різдром, де вчисляє в довгій ряді імена предків нашого Спасителя. З цього сухого ряду імен учимся, що коли вже в роді, з котрого мав вийти Спаситель, минулася вся людська хитрість, а в Марії і Йосифі осталась тільки віра і чеснота, аж тоді почалася там Божа Мудрість і Божа Велич.

До того розуміння Божої Мудрости і Величі — Царстве є тісні ворота. (Єв. також суботи перед Різдром). Там на можна ввійти самими родинними звязками, як це вказував

1) Притчі Соломона IX, 10.

2) Іван, I, 5.

3) слова літургичної молитви перед „Свят...“

4) Ефез. V, 13.

5) слова вечірної пісні: „Свѣте тихий...“

6) Лук. I, 79.

7) Лук. VIII, 5.

устав ще в Євангелію суботи перед Воздвиженням Ч. Хреста. Щоби там ввійти, не вистарчає й закон з гори Синай¹ бо „проклят всяк, іже не пребудет во всіх писаних в книзі законній¹). Невірство Ізраїльтян у Боже Провидіння вело до писаного, тим самим точно означеного, конкретного завіту їх з Богом. Зате для віри не треба такого закону, бо віруючі самі собою є закон, бо Божий страх каже їм в кожному випадку, що робити. Тому то й тільки „сущі от віри благословляється с вірним Авраамом²).

Так підносить устав віру, як верховодячий чинник у нашій життю. Не може однак поминути таких важних чинників нашого пізнання, якими є досвід, розум і серце. Їм признає устав належне місце в нашій пізнанню, але у відношенню до віри лиш таке, яке узнає євангеліє суботи перед Різдом тим трьом мірам муки, з якої, щоби був хліб, мусить розкиснути закваска. Такою закваскою має бути віра, яка має пересякнути собою досвід, розум і серце. —

Досвід є важним чинником у нашій умовій розвою. Ним справджуємо передані і вщиплені в нас минувшиною правди, які реалізуємо якраз досвідом. Сам Син Божий на це прийняв нашу природу, бо „не от ангел... приємлет, но от сѣмене Авраамова приємлет: отнюду же должен бѣ по всему подобитися братіи“³), щоби досвідчувати зн. застосовуватись до земських фактів, фізичних умовин, щоби не тільки в теорії, але й практично, не тільки словом, але й прикладом навчити. З цієї то причини обходимо після припису уставу другого дня Різдва — Собор Преч. Діви Марії, а в неділю по Різдві пам'ятку кривняків Христа — праведників—св. Йосифа Обручника, Давида царя і Якова, а ще виразніше зараз по відданню Різдва — Празник Обрізання на те, щоби ми не гіршилися людською природою Христа.

Самим однак досвідом ми не можемо всего вияснити, бо не всі досвідчальні випадки можуть бути нам знані і то так з боку підмету, бо бракує нам терпеливості і можності все достаточо досліджувати, як також й предмету, що не все радо розкриває свої тайни. А коли з більшого, чи меншого числа спостережених фактів, з таких частних досвідчальних случаїв робимо собі загальні правила, їх генералізуємо, то тут все можемо милитися, бо все вони будуть менше, чи більше правдоподібні, залежно від меншого, чи більшого числа спостережених фактів і тому та емпірична метода все мусить допроваджувати до випадкових вислідів, а тим самим така певність все буде проблематична.

Щож до розуму, то, хотяй наша Церква в основу своєї науки положила розум і віру на нім оперла, то уважає ро-

¹) Галат. III, 10; і Второзак. XXVII, 26;

²) Галат. III, 9;

³) Апостол Собора Преч. Діви Марії.

зум чинником, що сам до досягнення нашої цілі не вистарчає ні до проводу в нашому життю. Бо коли будемо жити після засад самого розуму, тоді попадемо в гордість. А гордість одурується двоюкою „тщетною філософією“¹⁾. Коли хтось поступив в мудрости, але не рівночасно з тим і в моральности, то бачиться, що такий більше стратив, як зискав. Бо шож з такого знання, коли воно задихає розкладом, гнилістю, трупом... тоді „уне“ такому „аще не би родился человек сей“.

Шож до серця, щоби лиш ним руководитись у нашім життю, то тим питанням займеться устав у другім курсі своєї річної науки. Недодільність такого проводу вистарчить тут збити народною сентенцією: „дай серцю волю, заведе в неволю“.

Коли отже хочемо досягнути нашу ціль, як розумних сотворинь, то є пізнати Бога, Його природу і чоловіка, то мусимо хаяпатися віри, яка одинока має бути провідником у нашім життю, а рівночасно таки диктатором наших духових сил; досвіду, розуму і серця.

* * *

Так побіч науки, що відноситься до досвідчального життя нашої природи — реалізму, рівночасно подає устав нашої Церкви й ідеальну сторону нашого життя, яке вірою підносить понад туземність до абсолютної правди. Хибою ріжних системів є те, що вони або не узнають супрематії розуму, або вартости досвіду. Наш устав одно з другим найліпше годить. Якраз свято Обрізання Ісуса Христа (1. І), що творить у нашім річнім уставі границю між святом Різдва, а святом Богоявлення, бо в останнім дни перед Обрізанням віддається празник Різдва, а з найближчим днем по Обрізанням починається передпразен Богоявлення — завершує ідею празника Різдва і рівночасно розпочинає розкривати нову ідею слідуючого празника Богоявлення. Тут у цім празнику Обрізання Христос у виразній людській природі піддається тій старозавітній формі обрізання, на яким був опертий завіт спасення (перша паремія на вечірні цього празнику). Та прикра формальність, сповнена зі сторони людської природи Христа, для формального досвіду науки нашої природи на те, щоби нас, що маємо таку саму природу, потягнути за собою і як Христос вже самим явленням у нашій природі, так ще більше формою старозавітного обрізання для нас погребався в смерть, щоби й ми, ідучи за Ним „погребались“ Йому в смерть, новозавітним, духовним обрізанням. А вже в найближчу суботу перед Просвіченням каже устав, що „велія єсть благочестія тайна, бо Бог (хотяй)

¹⁾ Слова Апост. Обрізання.

ривали ножами гідну бороду, давали в карк стусани, наносили й інші нестерпучі кривди, називали *ἐπιβάτην καὶ μοχθὴν καὶ ἀλλοτρίαν ἐπιτηδῆσαντα γυναίκα*¹⁾ — словами, яких точний переклад вразив би моральне чуття... В додаток зневаженого й здеградованого патріярха вислали на вигнання, де він скоро помер, а його ім'я скреслили з диптихів, куди знову вписати його сказав патр. Полієвкт. — З фізичними й моральними муками, які зазнав Евтимій від Николая Містика, ніяк не дасться порівняти тяжких прикростей, пережити останнім...

в) Діяльність папських легатів у Константинополі в 923 р. Критик мій ставить справу „щиро й ясно“ оттак. „Патріярх Николай зовсім не просив легатів від папи, щоб вони поєднали його з евтиміянами. Він сам дав собі раду з евтиміянами... Жадав від Римської Церкви, щоб вона признала становище Грецької Церкви щодо четвертого подружжя... Се наглядний абсурд, начеб Николай міг миритися з Римлянами при „застереженнях“ (мною вказаних; умовне затвердження постанови 920 р., право робити виїмки з неї). Папські легати осудили четверте подружжя в принципі, сповнили те, чого Николай домагався... Се зробили... для святого спокою“.

Подібне уявлення річей зовсім розбігається з документами і з дійсністю. В офіційних листах самого патріярха переліг подій змальовано слідуючим способом. Повернувшись по смерті цісаря Льва на катедру й розправившись з найближчими своїми противниками, Николай вислав до папи (Олександра III) довгий лист, в якому старався довести абсолютну неважність чвертого подружжя; відкидав думку про можливість і право Риму робити виїмок; вимагав рішучого уневажнення й осудження такого виїмку, зробленого для Льва, як неправди (*τὰ φερόμενα*) та викляття осіб, які узнали четверте подружжя (*τὴν τῶν σκανδάλων αἰτίαν*) й ще залишилися в живих. Лист той, як видно з його форми, був оточений (енциклікою) і — значить — його послано було також і до інших єрархів²⁾. Довідуємось з нього про погляд противників патріярха: покликалися вони на те, що традиція Церкви Римської не забороняє четверте подружжя, а папа має право, в порядку економії, зробити виїмок з ригористичної практики грецької.

Наслідки діяльності патріярха були надто сумні. Не одержавши з Риму відповіді, Николай скреслив з диптихів ім'я папи, цебто офіційно розірвав з ним церковну спільність. У Візантійській же Церкві витворилися замішання, розділення й ворожнеча більша, ніж існувала перед його поворотом³⁾. Положення річей було таке трагічне, що ча-

1) Ibid.

2) Epist. 32, Migne P. G. CXI, с. 195—220.

3) Prooem. ad Tomum unionis, Mansi XVIII, с. 333

сами патріярха обіймала розпука¹⁾ Так діялося з вісім літ, аж поки на поміч патріярхові не виступила державна влада в особі цісаря Романа Лаканена (Константин Порфирородний був ще за молодий). Скликаний за її старанням у 920 (а не 921) собор з представників обох ворогуючих партій²⁾ довів їх до поєднання; в своїй постанові (τόμος τῆς ἐνώσεως tomus unionis) визнав четверте подружжя за абсолютно заборонене й неважне, але щойно з 920 року. Це вже була перша уступка Николаю й деяка перемога його противників, бо мовчки визнано законність подружжя Льва VI, як такого, що відбулося раніше 920 року.

Собор спричинився до значного замирення Византійської Церкви, але не до цілковитого. Якесь кількість осіб не погодилася з його постановою; продовжувала відстоювати свій погляд на законність четвертого шлюбу й уникала спільности з Николаєм та його прихильниками. Патріярх запевнював у своїх листах, що осіб тих було „небагато“, але вони продовжували сперечатися, витворюючи церковні розрухи³⁾. Він вговорював непокірних і виявляв готовість зректися катедри, якщо його особа причиною їх упертості⁴⁾. Та це не помагало. Щоб їх поконати, належало здобути від Риму потвердження соборної постанови й осудження спротиву. З тою цілю патріярх висилає до папи Івана X один за одним листи, послуговується різними — спеціальними й принагідними — посередниками, прохаючи прислати до Константинополя легатів і мирні грамоти⁵⁾. Бажає він у раніших листах двох річей: а) потвердження легатами соборної постанови й рішучого осудження четвертого подружжя й б) помочи від легатів у справі припинення у Византійській Церкві розрухів та привернення в ній спокою⁶⁾. Домагаю-

¹⁾ Epist. 34, 53, 55, 122, 126, 133, 136, 138.

²⁾ Tom. unionis, Theophan. Contfn., Symeon. Magist., Leo Gram., Cedren et al. Даму собору точно установлюють текст його ухвали й названі хроністи, які вказують: місяць липень 8 индикта, 6428 року. Сам Николай зазначає, що це був рік 15-тий від початку спорів про четверте подружжя (Epist. 53—55) і 9 тий по його повероті на катедру (Epist. 56): отже 920. — 30 новеля Константина Порфирородного відносять церковне поєднання до 9429 року 9 индикта, але цю дату треба розуміти, як час оголошення новелі й офіційного затвердження поєднання. Зрештою 9 инд. 9429 р. починався 1 вересня 920 року.

³⁾ Epist. 56, зривн. epist. 14.

⁴⁾ Epist. 90.

⁵⁾ Epist. 53—56, 77.

⁶⁾ Epist. 54, Migne с. 252: Патріярх домагається, щоб папа прислав легатів і допоміг відновити в Константинополі Церкві „святий порядок і усунути розрухи (τὰ σκάνδαλα), що виникли ізза четвертого подружжя“.

Epist. 56, Migne с. 256—7; „Часто — пише Николай до папи — не тільки листами, але й через ваших людей, які сюди з вашого Риму прибувають, — монахів, клириків і світських, ми виявляли (бажання), щоб ваші послы прибули сюди, і з нами й з цілою нашою Церквою постаралися усунути розрухи (τὰ σκάνδαλα), які виникли в ній... та подбати про її добробут і спокій“.

чись осуду четвертого подружжя, патріярх тепер виразно визнав уступку, зроблену зі співчуття до царя й з необхідности, а тим самим зрезигнував з позиції, на якій стояв до 920 року. Але відповідь на листи не надходила, і легати в Константинополі не з'явилися; тому Николай зробився скромнішим щодо умов поєднання з Римом і пішов на дальші уступки: просить прислати легатів, щоб „спільною нарадою з ними заспокоїти забурення, яке ще залишається в Константинопольській Церкві ізза попередніх розрухів“. До просьби долучено було ще й подарки, передані через протоспатарія ¹⁾. Патріярх уже не домагається заборони четвертого подружжя, бажає лише порадитися з легатами, як повернути спокій у своїй Церкві. Становище його було тепер визнане в Римі за відповідне; папські послани в 923 році прибули до Константинополя, й одинацятилітній розкол закінчився поєднанням.

Що саме легати вчинили в Византії, довідуємось від самого патріярха, — з листа його до Симеона Болгарського. Треба однак зазначити, що лист той зберігся у двох редакціях з котрих одну використав Бароній і цитує J. Hergenröther ²⁾, а другу опублікував A. Mai (у Migne) ³⁾. Нема даних вважати котру з них за фальсифікати; навпаки, порівняння їх доводить, що в першій маємо простішу концепцію, а в другій — ту саму, лише висловлену мовою більш дипломатичною й риторичною; отже перша редакція містить у собі текст первісно уложений, а друга — поправлений і висланий до Симеона. Для історичного досліджу обидві вони однаково важні й мусять бути однаково взяті під увагу.

Редакція раніша:

„І розрухи, що із-за четвертого подружжя повстали, (легати) припинили, й мир клирові подали.

Тому спільно й з богонатхненою однодушністю ми Св. Тайни відправили“ ⁴⁾.

Редакція пізніша:

„Яка розруха із-за четвертого подружжя в церкві стала, її разом з нашим смиренством (легати) викляли й усе, що потребувало лікування, одержало належне уздоровлення, й нарешті ми спільно Св. Тайни відправили й запричастилися“ ⁵⁾.

Обидві редакції взаємно себе вияснюють. А саме: твердження першої, що легати припинили розрухи ізза четвер-

¹⁾ Epist. 77, Migne c. 280.

²⁾ C. Baronii annales, a. 917 n. 4. зривн. J. Hergenröther III, 691—693 а. 36—44.

³⁾ Epist. 28, Migne c. 175—182.

⁴⁾ I. Hergenröther III, s. 693, a. 44.

⁵⁾ Epist. 28, Migne c. 180.

того подружжя, належить розуміти а тім сенсі, що категорично осудили їх й викляли, а неясний вислів другої редакції про уздоровлення того, що потребувало лікування, як рівнорядний з виразом: „мир клирові подали“, містить у собі думку про замирення ворогуючих партій византійського духовенства й поєднання патріярха з його противниками. Про потвердження соборної постанови, чого патріярх домагався в раніших своїх листах до Риму, нема мови; навпаки його заява про викляття розрухів із-за четвертого подружжя, а не причини їх¹⁾ вказує, що лагодячи в Константинополі розсварені партії, легати не вийшли за позицію папи Сергія III й соборної ухвали 906 року. Тоб-то: пошанували ригористичний погляд Греків, обмеживши його правом Риму робити виїмки в окремих і узаasadнених поважною конечністю випадках. Очевидячки, це була „золота серединка“, — одиноко розумний вихід з тодішнього положення річей, — вихід, який не ображав і не понижував ніякої сторони; який мирив ворогуючі партії Византії, а саму Византію з Римом. Патріярх був досить розсудливим, щоб на нього не пристати, і вселенська християнська ідея заторжествувала: „Римська й Константинопольська Церква стали одного духа й одной думки“²⁾.

До нашого питання має безпосереднє відношення один документ, що уявляє собою власне додаток до соборної постанови 920 року. Передамо докладніше його зміст.

У першій його частині проголошується „многі літа“ царям Василієві II й Константинові VIII, їхній матері цариці Теофанії й патріярхові Николаєві II Хрисовергові; потім — „вічна пам'ять“ покійним царям і де-котрим царицям династії Македонської та патріярхам, починаючи з Германа I. Друга частина містить у собі п'ять слідуєчих *анатематизмів*.

а) „Усе, що написано абос казано на Св. патріярхів Германа, Тарасія, Никифора й Методія, — анатема! б) Все, що всупереч церковному переказові, науці й прикладові Св. і славних Отців заaproваджено як новину, вчинено, або потім буде вчинено, — анатема! в) Хто обмовляє Св. Церкву за те, що прийняла четверте подружжя із-за допущеної ласкою Божою економії (*χαριν της εὐδοκίας, Θεοῦ γεγενημένης οικονομίας*), задля примушення і приєднання братів наших, яких відділила причина попередніх розрухів (*ἵνα τῶν προλαβόντων σκανδάλων αἰτία*), — анатема! г) Хто сміє казати, що Церква не зберігає своєї чистоти, безпорочности й святости, а заплямила себе з ласки Божой бувшим поєднанням з дітьми, яких відділяла вже минула розруха, а придулило загальне її скасовання й осудження, — анатема! д) Хто зневажає св. божествені канони наших Св. Отців, які (канони) є міцною опорою св. Церкви, красою християнства й найкращим провідником до правдивої побожності, — анатема!“³⁾.

1) У патр. Николая Містика під виразом: „ἡ τῶν σκανδάλων αἰτία — причина розрухів“ звичайно розуміється четверте подружжя, а під словом: τὰ σκάνδαλα — ворожнеча, злоба, розрухи. Див. Epist. 8, 53, 55, 56 та інш.

2) Epist. 28, Migne c. 180.

3) Mansi XVIII, c. 341—344.

На думку J. Hergenröthera ¹⁾ документ той уявляв собою постанову собору 995—996 року, уложену за патріярха Николая II Хрисоверга, а опубліковану патріярхом Сисинієм, якому византійські історики приписують остаточне поєднання ріжномислячих про четверте подружжя. Припущення J. Hergenröther-a, хоч і ствердилося в церковно-історичній науковій літературі, не вияснює справи й заперечується певними даними. Наведений текст містить побажання „многих літ“ Николаєві II, отже в такій редакції не міг бути опублікований патріярхом Сисинієм, лише за часів Николая II, в 979—991 рр., — років за п'ять перед Сисинієм ²⁾. Але то пізніша його редакція, перша ж з'явилася значно раньше. Не можна передусім не звернути уваги на те, що в ньому міститься побажання вічної пам'яті імператорам Христофорові й імператриці Теодорі, синові й супрузі Лаканена II, — кого могли цікавити особи в кінці X віка? Інша річ, коли документ написано за ті життя Константина Порфирородного: тоді присутність названих імен у нашій документі пояснюється традицією. Далі, осудження всього, що було сказано, або написано за патріярхів Германа, Тарасія, Никифора й Методія, для кінця X-го віку не мало ніякого практичного значіння; навпаки, для Византійців не було річю байдужою осудження виступів проти Фотія, але про них немає згадки. Це вказує, що анатематизми уложено під впливом чинника, що бажав формальної регабілітації названих патріярхів, проти яких свого часу виступали з гострою полемікою, й що не був зацікавлений оправданням Фотія. Очевидячки, таким чинником був Рим. Не домагався він регабілітації Ігнатія, бо проти його особи не було полеміки, а авторитет його визнано собором 869 року, — VIII вселенським. У третім і четвертій анатематизмах маємо признання четвертого подружжя, як виїмку з правила в мисль церковної економії, й рішуче осудження противників такого виїмку. Мова тут очевидячки не про подружжя Льва VI з Зоєю [тим більш, що таке для византійських умів кінця X в. було вже питанням без усякого значіння], а про четверте подружжя взагалі. Це знову був погляд, якого держався Рим. Якщо анатематизми перший, третій і четвертий виказують позицію Риму, то другий і п'ятий, якими застерігається непорушність церковного пере-

¹⁾ J. Hergenröther III, s. 725.

²⁾ Хронологія патріярхів Николая Хрисоверга й Сисинія в византійських істориків запутана й непевна. Ясніше й точніше стоїть вона в літописі Ях'я Антіохійського, який указує, що Николай Хрисоверг одержав патріяршу катедру в 4 році Василя II (між П. I. 979—11. I. 980) й займав її 12 років; після нього вона була вільною понад чотири роки, бо „цар був зайнятий війною з Болгарією“; Сисинія ж призначено на Великдень 12. IV. 996 року [В. Розень, Император Василий Болгаробойца. Записки Императорской Академии Наук, т. XLIV, СПб. 1883, стор. 267—270].

казу й святоотецьких канонів, заспокоювали й запевнювали релігійні домагання Візантії.

Всі анатематизми разом становлять таким чином латино-грецьку поєднанчу формулу, яка могла бути вироблена не в іншій часі й не іншими особами, як у 923 р. Николаєм Містиком спільно з папськими легатами. Висновок той справджується і з фільольогічного боку — деякими виразами тексту, звичайно вживаними названим патріярхом після собору 920 року й застарілими для кінця X-го віку ¹⁾): вказують вони, що наведені анатематизми або повторюють уложену в 923 році формулу осудження розрухів із-за питання про четверте подружжя, або принаймні уявляють собою близьку її редакцію. Формула та, якщо наше твердження на підставі історичних і фільольогічних міркувань правильне, була найкращим і найрозумнішим виходом з трудного положення справи: вона нікого не „вибілювала“, нікого не „доптала“, вона всіх єднала в душі католицьким. Бо uznавала ригористичний погляд Візантійського Сходу й лагідний — Латинського Заходу, як опертий кожний на своїй церковній традиції (анатематизми другий і пятий); суперечність між ними усовувала, погляд, східній забезпечувала фатальних колізій з життєвою кінечністю, робила практичним і згідним з стародавньою канонічною практикою святоотецькою, поскільки допускала законність виїмку з цього, *χάριν τῆς οἰκονομίας* (анатематизми третій і четвертий).

Ухвала 920 року — *Τόμος τῆς ἐνώσεως* — щороку читалася урочисто в присутності імператора, його двора й патріярха, з церковного амвону за богослуженням в одну з неділь м. липня (чи не ту, яку тепер присвячуємо споминові 6 вселенських соборів?) ²⁾). Треба припустити, що одночасно з тою ухвалою, як її додаток, читано також і формулу викляття розрухів, уложену 923 року. Бо тільки оттак можна зрозуміти, чому до формули тої ввійшли виголошення „многих літ“ живим царствующим особам і патріярховій „вічної пам'яті“ — покійним і чому в пізніших її текстах імена живих осіб названо інші, а покійних — доповнено ³⁾).

Вирішення справи в 923 році, однак, не заспокоїло цілковито візантійського суспільства; суперечність у поглядах на четверте подружжя не зникла і продовжувала існувати до кінця X віку, коли спільними силами, державної й церковної влади, удалося запровадити серед духовенства

¹⁾ Зрівняти нпр. а) *ἡ τῶν προλαβόντων σκανδάλων αἰτία*, б) *διὰ τὴν χάριν Θεοῦ γενομένην σύναψιν τῶν τέκνων* з листами Николая а) 77: *ἐνεκεν τῶν προλαβόντων σκανδάλων*; 53: *τῶν σκανδάλων αἰτία*; б) *Θεῖον νεύματι προποῦσαν ἱερεῖσι σύναψιν*.

²⁾ Constantini Porphyg. De caeremoniis aulae Byzantinae I, 36; Theodori Balsamoni in epist. Basilii Magni ad Anphil. с. 4.

³⁾ J. Hergenröther III, 726, а. 96.

1. Змонополізувати доставку артикулів, уживаних в церкві.

2. Вести пропаганду, щоби і церкви вступали в члени Т-ва св. Андрея.

пропагандивні листи Товариства. Напрямні Окр. Відділу на будуче є:

3. Зорганізувати щадничо-позичкову інституцію у рядах Товариства, для матеріяльного забезпечення членів.

З черги складав звіт за золочівський протопресвітерат о. сов. Володимир Лиско, парох Сасова.

Золочівський протопресвітерат цього року (1934) проявив досить живу діяльність. Хоч границі його ще не установлені, бо деяким деканатам, нпр. струмилокам'янецькому і радехівському багато наручніше належати до львівського протопресвітерату, як до Золочева, веде Окр. Відділ свою діяльність лише на терені цих деканатів, яким комунікація з Золочевом є на руку. Окружний Відділ пропонує від себе утворення трьох центрів, а саме: Золочів для п'яťох деканатів, Броди для трьох і Камінка Струмилова для трьох деканатів. Ця справа повинна бути рішена на нинішніх Зборах.

Окр. Відділ відбував свої засідання майже що місяця. Загальні Збори, другі з ряду, відбулися правильно, а на них виголошено два реферати, один на організаційні теми, другий в справі будови власної домівки в Золочеві. По дискусії ухвалено слідуєчі резолюції:

1. Загальні Збори взивають всіх священників золочівського протопресвітерату вписатися в члени Товариства св. Андрея.

2. Щоби своїм членам прийти з моральною допомогою в напрямі вірцевого виконання своїх душпастирських обовязків — Збори ухвалюють віднести до Надзірної Ради з проханням о влаштування по Окружним Відділам курсів: гомілетичного, катихитичного, модерно душпастирського і курсів Католицької Акції.

3. В цілі оживлення організаційної роботи та матеріяльної допомоги своїм членам, Збори взивають нововибраний виділ поробити кроки в справі будови власної домівки в Золочеві.

4. До оживлення організаційної роботи поручається також Надз. Раді установити по всіх деканатах своїх мужів довіря, бо оо. декани не всі надаються до ведення агенд Товариства ізза перепрацьовання, немочи, або байдужности до справ Товариства.

5. В податковій справі, Збори поручають Головній Надз. Раді виготовити відповідний меморіал і вислати його, куди слід, щоби устали непосильні тягарі, вложені на дуhovenство.

Звіт Контрольної Комісії. З черги о. проф. др. Глинка прочитав звіт Контрольної Комісії, яка найшла всі рахунки й діловодство Товариства в належному порядку, однак констатує, що весь тягар праці спочивав на о. голові, який виконував всі чинности Товариства, що не повинно бути і для справдішньої діяльності ставляє від себе слідуючі побажання:

1. Покликати до діяльності статутом передбачену дирекцію, яка колегіяльно полагоджувалаб всі справи Товариства.

2. Заангажувати для ведення агенд Товариства окремого платного службовика, бо діяльність Товариства зачинає переростати сили одного чоловіка вести ціле книговодство.

3. Треба винаймати окремих льокаль Товариства, де містиласяб канцелярія, бібліотека і читальня Тов-а.

4. Працю в Тов-і треба оперти на роботі у секціях, які треба покликати до життя.

Мимо тих завваг, з огляду на дотеперішню діяльність Надзірної Ради і Дирекції ставляє контрольна комісія внесок на уділення абсолюторії, бо діяльність о. голови мала ту свою добру сторону, що за відносно короткий час призбирало такі показні фонди на цілі Товариства, а завдяки його особливим впливом і авторитетови дуже багато членів вступило в члени Товариства.

О. голова заявив, що цей внесок піддасть під голосування шойно по переведеній дискусії. О. Юрій Боднар ставить формально внесення, щоби зробити перерву в нарадах. Внесення прийнято і о. голова заряджує о год. 12.45. перерву до години першої.

Дискусія над звітами. О. проф. Микола Ліщинський підкреслює жертвенну працю о. Голови, але рівночасно домагається поділу праці між інших членів Проводу. Щоби Надзирна Рада могла статутново працювати, часто зїздитися на засідання, то кошта подорожі мусять покривати Окружні Відділи. Треба конечно власного дому, власної канцелярії, треба щоби церкви стали членами Товариства. Коли не опремо діяльність Товариства на праці провінціо-нального духовенства, а полишимо її лише львівському, то Товариство наше провалиться. як це було з нашим Товариством „Єдність“, яке уснуло сном блаженних. До Надз. Ради вибирати лише людей охочих до праці, а не без їх волі, бо силуваням конем багато не доробишся.

о. Др. *Застирець* думає, що треба уряджувати різні курси для науки новітнього душстарівництва, боротьби з сектанством, Католицької Акції.

Нікого не питати, а треба чимскорше зачинати будову своєї хати, не купувати старої рудери, ще й з льокаторами.

Гроші найдуться, бо духовенство, крім вкладок, зложить за окремою декларацією свою лепту, хочби і по п'ять золотих місячно, аж доки не стане величавий „Дім Товариства св. Андрея“.

Обрядова секція повинна опрацювати скорочення наших предовгих богослужень. Дальше запитує промовець, чи тим священикам, що їх засуджено на грошеві кари за відправи богослужень, Надзвірна Рада приходила з помічю, та чому не давалося до преси спростувань наклепів на духовенство, яких сам промовець начислив в минулому році аж сімнадцять.

о. *Фітьо* шукає причин, чому багато священиків не належить до свого станового Товариства, а декотрі навіть демонстративно з нього виступають. Поділ на протопресвитерати не добрий. Як приклад подає бесідник золочівський протопресвитерат, де, мимо агітації, не удалось всіх священиків зєднати тому саме, що Золочів не надається на осідок Окружного Відділу. Треба конче поділити цей протопресвитерат на два, а то й на три осередки. Промовець обстоює також думку, що централі не повинна чекати на почин роботи з долу, лише взяти керму окружними відділами сильно в свої руки і так як світські товариства видають різні прикази своїм філіям, так повинно наше Товариство розсилати обіжники до деканатів.

о. *Мих. Чорнега* ставить цілу низку запитів і внесків, а саме:

а) Чи Надз. Рада старалася про знижку на залізниці для учасників нинішніх зборів?

б) Чому так мало було нині членів на заупокійній Службі Божій за членів Товариства; особливо разило те, що не було навіть усіх львівських членів Надзвірної Ради й Дирекції.

в) Чому не було звідомлення Дирекції, лише все реферував сам голова Надз. Ради?

г) Що діється з майном розв'язаного Товариства св. Ап. Павла? Ажте була якась парцеля та книжки? Де вони тепер?

д) Чи не зробити би фізії священичих товариств в одно. Такі товариства, як „Власна Допомога“ „Товариство Катихитів“ і „Священича Санаторія“ анемічні, не проявляють ширшої діяльності, а злучені з сильною управою нашого Товариства, проявлять більше животної сили.

ж) На позички можна завести фахове діловодство. Чи є вже які позички сплачені?

з) Добре булоб, якщо наше Товариство малоб свій власний орган. „Нива“, колишній орган Товариства св. Ап. Павла повинна перейти на власність нашого Товариства, або требаб заснувати такий інформаційний орган, що його

колись видавав теперішній голова св. Андрея п. з. „Наша Праця“.

е) Відтак дискусію ставить внесок подякувати о. крил. Дзеровичеві за його дотеперішню працю для Товариства.

і) Вкінці ставить запит, чи не вдалося б поширити діяльність нашого Товариства на цілу церковну провінцію, так як Католицьку Акцію?

о. *Роман Ганас* зі Збоїск торкається більш технічної сторінки Товариства. Погоджується з організаційними проектами о. Фітя, а навіть обстоює гадку, поділити організаційно Товариство на деканати, і в кожному деканаті іменувати свого мужа довіря, на зразок „Народної Справи“. Працю проводу треба поділити між членів проводу. Треба взяти службовика для Товариства, який обїздив би всі деканати. Бесідник сумнівається, чи вдасться поширити діяльність Товариства на другі дієцезії, а це тому, що між дієцезіями створився непроходимий мур. Як приклад цього наводить бесідник, що Станіславський Дієцезальний Вістник не помістив за нагоди місяця католицької преси побіч інших часописей, назви часописів „Мета“, „Христос наша сила“, немовби це були які єретичні часописи. Бесідник просить Управу Товариства взяти наладня міждієцезальних відносин як точку своєї майбутньої діяльності.

о. *Юрій Боднар* опрокидує закид о. Чорнеги, що мало священників було нині на Службі Божій. Поїзди приходять пізніше, требаб хіба заночувувати, а це збільшає кошта подорожі. Треба старатися чимскорше про свою домівку, де священник з провінції міг би за дешеві гроші переночувати. Натомість львівських священників було на Сл. Божій мало.

Вражало, що лиш сам голова складав звіт з діяльності. Так праця, як і звідомлення повинні бути поділені між членів Управи. Отець Голова не хоче поділитися з ніким працею. Замало було засідань Надзірної Ради, одно в червні, друге в листопаді і тому на останньому засіданню було на дневному порядку аж чотирнайцять справ. О. Голова сам працює, а члени Надзірної Ради не мають нічого до роботи і з того виходить аномалія, бо виглядає так, немов би то Т-во св. Андрея було товариством о. Голови, а не о. Голова головою проводу Т-ва. Працю повинні поділити між собою члени Надзірної Ради, а голова виконує лиш репрезентаційну працю і дає ідеологічний напрям та контролює працю товариства.

о. *Михайло Добрянський з Підяркова* противиться внескові о. Ліщинського, щоби церкви вписувалися в члени Т-ва. Аргументує свій спротив тим, що церкви не можуть вже покрити своїх власних видатків, а також і тому, що з цієї причини священник дуже легко може вийти в конфлікт з церковними провізорами.

о, Володимир Плашовецький з Курович обстоює думку, що провід Т-ва повинен постаратися у відповідних властей про желізничі знижки для священників, бож ж держава нас сама вважас урядовцями, тому що ми ведемо метрикальні книги.

На священників, що не хочуть належати до Товариства, радить застосувати спосіб ізоляції і бойкотування. Однак належну повагу виробить собі наше Т-во аж тоді, коли об'єднає священників всіх дієцезій.

о, дек. Гр. Микитюк ставить внесення замкнути дискусію а під розвагу взяти вказівки контрольної комісії і її внесення на уділення абсолюторії. Праця в Т-ві мусить бути поділена між усіх членів проводу.

Внесення на замкнення дискусії перейшло. Прийшли лише до голосу ті Отці, які були вписані на листу промовців перед внесенням на замкнення дискусії: *оо. Василь Давидович і Лютослав Куссий*.

О. Давидович зрїкається голосу і промовляє *о. Куссий*. Бесідник бажає урохомлення намічених секцій, та висловлює погляд, що на слїдуючий рік всі провідники секцій будуть мати нагоду на Загальних Зборах дати звідомлення із своїх праць.

Тепер відповів *о. Голова* на всі поставлені запити й заваги дискусії. На деякі заміти відповідали собі *оо. промовці* взаїмно, деякі побажння вїдуть як напрямні праці майбутньої Надзїрної Ради, а на деякі треба відповісти. Дуже багато промовців робило закид, що *о. голова* сам працював і не допускав нікого до праці. Добре, що хоч такий закид робили, було б гірше, коли б нині було стверджено, що голова нічого не робив для Т-ва. Що ціла праця спочиває в його руках, винні тому почасти статuti Товариства, які мають у собі постанову, що лиш чотирох львівських священників мають розділити між себе роботу в Товаристві, бо члени Надз. Ради є з провінції. В теперїшній Надз. Раді заїдало кромї голови зі Львова трьох катихитів, які дуже обтяжені працею в школі, парохії, редакціях. А голова є забезпеченим державним емеритом, який залюбки віддав свою працю для товариства, призбирав товариству дещо гроша, зберіг його перед самозїданням, кинув перші підвалини під трївку організацію і зовсім не погнївається, коли йому цю працю хто з плечей здїйме. Бесідник признається до великої хиби, що не вмїє наказати другому праці, лише волить сам працю тягнути. На будуче праця розділиться рївномірно між всіх, однак голова просить, щоби і його змїнив хто інший, бо їдуть тепер такі страшні часи на духовенство під кожним зглядом, що він не чується сам на силах дальше вести провід.

Про желізничі знижки писали ми ще перед минуло-

річними Загальними Зборами до міністерства комунікацій, однак нам відмовлено.

Запомоги потерпівшим священикам не уділювано, бо ніхто по таку допомогу не звертався, а покараних священиків є так багато, що наші фонди хіба не вистарчилиб...

Спростувати всі наклепи „розбишаків пера“ не сила. Ось недавно помістила репилька з Кракова п.з. „Grekokatolik“ статтю під заголовком, що „ojciec i dziad przewodniczącego komitetu budowy cerkwi na Wólce we Lwowie ks. Juliana Dzerowicza chodzili jako ruscy księża w polskich szataarach“... і хто поважний та шануючий себе такі дурниці, таку брехню спростовував би. Шкода часу.

Про співпрацю з іншими священичими Товариствами подумаємо. Може вдасться нам працю всіх розумно скоординувати й розділити.

Тяжка справа з притягненням священиків інших дієцезій до співпраці з нами, бо статут наш цього не дозволяє і обставини так зложились, що годі робити собі якінебудь надії. Але одно відрадне явище можемо запримітити: що багато священиків-нечленів товариства з інших епархій відносяться до нашого товариства за інформаціями, які ми радо заспокоювали. Мрії „да всі будуть єдино“ не покидаємо, бо тільки співпраця нас усіх, виробить нам пошану і вплив у суспільності, у правительстві, у ворогів! Що дай Боже!

Пожичкові книжки, як константує о. М. Чорнега, ведеться може й не фахово, але проглядно й совісно, а це головне.

Тов. „Єдність“ уснула не з причини недбалости чи нерадимости львівських священиків, а з причини анемічности статутів, які не дозволяли на ніяку станову працю для духовенства під зглядом матеріальним, а дозволяли лише на устроювання місій, реколекцій, видавання книжок і брошур, в яких справах виручають товариство основані деканальні місійні кружки, монахи різних чинів і накладня ОО. Василян в Жовкві. О. Голова був теж і головою „Єдности“ і закид о. Ліщинського не бере собі дуже до серця; в Тов. св. Андрея, працює багато більш, тому що статuti дозволяють на багато ширшу діяльність.

Парцеля Товариства св. Ап. Павла ще не є нам офіційно признана, але є надія, що ціле майно того Товариства згодом перейде в наші руки.

Зворотні запомоги, зятягнені в Товаристві, довжники звертають. Є лиш дуже мало несовісних одиниць, які вміли довг зятягнути, але не хочуть його сплачувати. Імена їх — на сором їм — оголосимо в „Ниві“, якщо не поправлять своєї поведінки.

Наприкінці пояснює ще о. Мих. Бобовник, чому не

було звідомлення з діяльності Дирекції. Дирекція утворилася щойно в червні і до неї вийшли о. Бобовник і о. Савицький з рамени Ради, а о. Ярослав, Чемеринський зпоза Ради Т-ва. Дирекція відбула кілька засідань. Треба б змінити статут, щоби члени Надзірної Ради не засідали в Дирекції, бо Надз. Рада повинна бути надзирним органом праці Дирекції, а так, то сама себе хіба контролює. Бесідник бажав зложити звіт із засідань Дирекції, але о. Голова його в тому виручив.

(Конець буде)

Значіння культури садів і винограду

Повоєнна атмосфера спаралізувала цілковито наші творчі сили. Що правда кооперація вибилася на перший план й бачимо в промислі й торговлі деякий, поступ, всеж таки стрічаємо по селах сумні картини занепаду нашої етики: скрізь володіє всемогуча метода „манка й манка“... Чому так діється? Бо ми не спромоглися опанувати душу молодого покоління, спрямовуючи його на ясніший шлях добробуту. Знаємо з досвіду, яку роль в нашій господарській життю відграє культура торговельних садів і винограду. А прецінь ця, така важна справа повинна бути обгорювана при кожній нагоді з нашою dorостаючою молодю! Ніхто навіть не подумає освідомити загаль, що тільки садовина може нині піднести рівень нашої сільської господарки. А чудову до цього нагоду мають наші жертволюбні Вс. Отці-парохи!... Свого часу, 30 літ тому взад в хвилі повстання „Сільського Господаря“ проживали в селі Дубє і містечку Олесько ідейні два брата Вс. отці Дуткевичі, що взяли собі за провідну ціль просвічувати нарід в цій формі, що ні один жених не дістав шлюбу, доки не доказав свідками, що в ріднім селі виплекав власними руками чотири овочеві щепи.

Ця метода знана і в Америці де народній учитель в садку коло школи офіційно переводить практичні лекції з обсягу щеплення овочевих дерев і в такий спосіб дитина вже з малку набирає охоти до плекання садовини, а як доросте, з любовю горнеться до цієї справи, маючи те переконання що торговельний сад мусить принести стократний хосен.

А що діється в нас? Дитина вже змалку не має поняття, що то є деревце — не має нагоди навчитися пошанування чужої власности, ось і причина, чому в нас так низько стоїть садівнича культура, а при щирій охоті нашого громадянства ціла Галичина була би краєм садів. В міру розвою садів на наших Західних Землях міліони лишилися би в нашій краю і не потребували б спроваджувати

Як бачимо, композиції різних часів (від XVI до XIX віків) і різних музичних стилів, виконання яких вимагає від хору, крім великої праці, ще й немалої музичної культури. Програма була вміло зложена. На першу й останню точку пішли найкращі і наймогутіші річі і то річі наших композиторів. Середина визначалася вже більше якоюсь музичною пестротою, але ще здебільша гармонізувала з цілістю.

Концерт осягнув уповні намічену ціль. Він гідно закінчував той великопісний настрій, що його з відродженням релігійного духа останніх часів починає переживати — і то щораз численніше — і наша, досі до релігійно-церковного життя байдужна інтелігенція, та вводив у страсний тиждень, тиждень Христових мук і смерти, наповнюючи серця присутніх святим говінням та скріплюючи в них релігійно-аскетичний настрій. Тому то й концерт сей не був концертом тільки виключно у мистецькій розумінню, але був він радше високомистецьким оформленням усіх тих глибоких релігійних переживань, що їх повинна у св. великий піст переживати кожда християнська душа. До того глибокого настрою причинялася і „концертова саля“ — церква, чудовий, затишний, з великими акустичними вальорами храм Божий. Якщо йде про цей бік справи, то такі концерти повинні бути уряджувані як найчастіше.

Хор Духовної Семинарії вивів усі співані композиції як найкраще. Співаки і диригент вложили у виконання дуже трудного концерту багато щирої праці й запалу та виявили себе незвичайно інтелігентними інтерпретаторами співаних річей.

Коли йде про оцінку співаних композицій, то на перше місце треба поставити наших композиторів, тому що їх твори своєю тематикою найбільше підходили під настрій духовного, та ще й великопісного концерту.

Веделеве — *На ріках вавилонських*, закосичене українською мельодійністю, з далеким відгомном орієнтальних і єврейських мотивів, зробило на всіх сильне вражіння. Дало воно теж нагоду хорови показати свої вальори: виразну дикцію, чисту інтонацію, вміле орудування динамічними ефектами.

Чергова композиція: *Прискорбна єсть* — Біликовського під музичним оглядом не представляє тієї вартости, що попередня, але відспівана дуже інтелігентно, достроїлася уповні до загального тону концерту.

Що торкається чужих композицій, то *Зглянься, Боже* німецького органіста-композитора Rachelbel-a (1653—1706 р.), предтечі Баха, цілком не достроювалась до цілости концерту. Краще вже надавалися дві дальші композиції: Гайдна *Виджу Тя на хресті* і Giovanni Nanino (італійський композитор XVI ст. ученик Палестріна) *Христе Царю*, що зробили своє вра-

Частина друга. Львів 1933. ст. 202. 8°.

До цієї великої історичної праці, що освітлює одну з важніших подій в історії нашого релігійно-церковного життя в XIX ст., постарасьмо ще вернутися.

W. Kubijowycsch: Die Verteilung der Bevölkerung in der Ukraine. Berlin 1934. Beiträge zur Ukrainekunde. Herausgegeben vom Ukrainischen Wissenschaftlichen Institut. II. Heft. ст. 39. мал. 8°.

До книжки додана географічна карта українських земель із зазначенням густоти населення.

о. Станислав Демко: Дослідники Біблії. Перемишль 1935. ст. 24. 8°. Ціна 50 сот.

Дохід призначений на будову церкви на Засянню в Перемишлі.

о. прот. П. Табінський: Молитва за поєднання Церков. Українська Бібліотека Церковного Зєднання ч. 5. Відбитка з „Мети“. Львів 1935. ст. 24. 16°.

Збірник, присвячений світлій пам'яті Мелетія Смотрицького з нагоди трисотніх роковин смерті. Львів 1934. Архів Семинара історії Церкви при Греко-католицькій Богословській Академії у Львові. Т. I. В. 1. ст. 63. вел. 8°.

На Збірник зложилися: 1) „Слово про Мелетія Смотрицького“—промова проф. Мик. Чубатого на відкриття святого засідання Семинара історії Церкви; 2) реферат студ. Івана Федичина п. з. „Мелетій Смотрицький та його унійна діяльність“; 3) реферат студ. Богдана Побігушого п. з. „Мелетій Смотрицький як полеміст і 4) реф. проф. Конст. Чеховича п. т. „Мелетій Смотрицький як граматик“.

Цим збірником віддала Богословська Академія належний довг вдячності Великому Синові України від імени цілої Української Католицької Церкви.

Антін Лотоцький: Було колись на Україні, історичні оповідання. Частина друга: Великокняжа доба. Львів 1935. Накладом Видавництва „Наш Приятель“. Ст. 84. мал. 8°.

Дальший тяг історії України, а саме її великокняжа доба, в коротких, повних поезіях і любови до Рідної Землі, оповіданнях — від князя Ігоря до Ярослава Мудрого. Дуже хосенна лектура для молоді. Прегарну вінету й ілюстрації зладив мист. Петро Андрусів.

Ціна не подана.

X.

Henryk Ignacy Lubieński: Kościół Grecko-Katolicki w województwach południowo-wschodnich. Warszawa 1935. ст. 21, 8°. Ціна 1:50 зол.

Книжка незвичайно цікава. Вправді повно в ній місць, що мусять викликувати в кожного Українця, греко-католика, великі застереження, але на загал поодинокі моменти з історії Унійтської Церкви (автор здебільша уживає цього терміну) й ідеологічні течії у ній, колись і тепер, схарактеризовані

доволі влучно, хоч і насвітлені із становища латино-польського. Найслабші в книжці уступи, що обговорюють т. зв. націоналізм, український чи русько-український, почавши від 1848 року. Навіть національне чи політичне відродження Галицьких Українців називає автор націоналізмом, програмою якого мала бути „скрайна, сліпа, пристрасна негачія всего, що польське“.

Реасумуючи все сказане, автор дуже чорно глядить на дальшу судьбу Греко-Католицької Церкви і ворожить їй — при змінених політичних відносинах — певний упадок. „Обсервація внутрішніх відносин Греко-Католицької Церкви — пише він в останнім уступі — мусить допровадити до внеску, що ся Церква попала у великі труднощі. Могучі сили — з одного боку православна традиція, з другого націоналізм — ослаблюють грецький католицизм, підмінуючи з середини останню унійну організацію церковну, що залишилася по Берестейській Унії, яка простягалася колись від Вильни по Київ і Карпати“.

X.

о. Осип Годунько: Пресвятая Богородице спаси нас. Львів 1935, ст. 24, 16°. Ціна не подана.

Це прекрасна читанка про Прсв. Богородицю і Її могуче заступництво, перетикана густо літургічними піснями (в гарнім українським перекладі), історичними фактами, народними переказами й апокрифічними оповіданнями.

Книжечка цікава й зворушливо написана. Віє з неї щира любов до Прч. Діви і дією любовю захоплює всіх, хто її читає. Прочитає її з користю так простолюдин, як й інтелігент, тому повинна вона знайтися у кожній українській хаті. До книжечки доданий Паракліс до Прсв. Богородиці.

X.

Йосиф Застирець: Ілюстрована, практична наука пасічництва Львів 1935. ст. 48, 16°. Ціна 60 сотків.

В „Додатку“ цікаве оповідання автора про „Гилькову липу“ і гарна „Воскресна легенда“.

Програма викладів Гр.-кат. Богословської Академії на літній семестер акад. року 1934/35. Львів 1935. ст. 14, 8°.

Церква і Нарід. Двохтижневик, присвячений церковним і церковно-громадським справам. Кремянець 1935. чч. 1—3.

Це ніби український орган православної Церкви в Польщі, а зглядно Волинської православної Церкви, що став появлятися на підставі ухвали Волинського Епархіяльного Зібрання в днях 29 і 30. січня 1935, від 15. березня почавши. Представляється дуже блідонько під кожним оглядом, а в відношенню до нашої Української Греко-Католицької Церкви займає таке саме становище, що й орган православної митрополії в Варшаві, чорносотенне, московське „Слово“, з тою тільки ріж-

ницею, що тут те становище висказується щиріше і зовсім отверто, бо устами самого архипастиря української православної Волині, архиеп. Олексія. Ось що говорить він у своїм „Вступнім Архипастирським слові“ у 1 числі про нас: „А що до унії, то й її лякатись нема чого, бо ж вона історично виявила себе на наших саме теренах і наші ж предки показали, як з нею боротися і поборювати її... Ми добре знаємо історичну й сучасну унію, її ідейні підстави й є переконані, що вона, в сучасних умовах і обставинах, не витримає зустрічі з св. Православ'ям і впаде навіть там, де поки що міцно тримається, бо й переймається вона тільки ідеалами і традиціям св. Православ'я, а на Волині навіть і зовнішнім виглядом православним... Не маємо, однак, сумніву, що орган наш буде пильно стояти на сторожі св. Православ'я на Волині перед наступами Унії та сектанства“...

Унія і сектанство всюди в „Архипастирським слові“ поставлені на рівні! Коли архиеп. Олексій говорить, що унія „переймається тільки ідеалами і традиціями св. Православ'я, а на Волині навіть і зовнішнім виглядом православним“ — то він, видно, ще й досі не вмів виробити собі погляду на саму ідею унії та не зрозумів, чи не хоче розуміти ні її сути ні її завдань.

Редакційна стаття „Наші цілі“, зрештою доволі хаотична, подає, що „задачою“ нового органу — „послужити великій справі відродження соборних форм устрою церковного і церковно-епархіяльного життя й одночасно співділати у піднесенні й оздоровленні релігійно-морального духа пастирства і цілої церковно-моральної громади“.

X.

В церквах благословить Господа. Католицькі читання ч. 7. Зладив *о. Михайло Дороцький*, парох потелицький. Жовква 1935. ст. 16, 16°.

„Радуйся живоносний Хресте!“ Католицькі читання ч. 8 і 9. Зладив *о. Михайло Дороцький*, парох потелицький. Жовква 1936. ст. 31, 16°.

Це чергові, популярно-апольогетичні книжечки для поборювання сектанства, яке і в нас починає появлятися. Перша з них про „необхідність церков“ (храмів Божих), а друга про вагу і значіння св. Хреста для християнина. Книжечки написані легко, приступно і з великою переконуючою силою.

Необхідні вони кожному вірному, головно в парохіях, у які пхаються ріжного роду сектанти.

X.

Наша Культура. Науково-літературний місячник. Головний редактор і видавець: *Професор Др. Іван Огієнко*. Річник перший. Варшава 1935.

Зміст:

Редакція: Національна освіта й наші завдання. *Митрополит Діонисій:* Археологія Евхаристичного культу. I: Св. Евхаристія в пам'ятках християнської письменности перших трьох віків. *Митрополит Андрей* про значення національного мистецтва. *Проф. Л. Білецький:* Критичні моменти в ранній творчості Т. Шевченка. *Проф. Д-р. Іл. Свенцицький:* Етапи творчости Миколи Гоголя. *Проф. Д-р. К. Студинський:* Століття чеського гімну і його українські наслідування. *Проф. Д-р. І. Огієнко:* Сучасна українська літературна мова. Мова М. Рильського. I. Вокалізм. *Мр. І. Коровицький:* Свята Софія Київська, історичний нарис. *Ол. Архипенко* про національне мистецтво. *Проф. Д-р. Я. Гординський:* „The Slavonic Review“ про українське культурне життя. *С. Черкасенко:* Сонце з України. *А. Чайковський:* За віхоть сіна, образок із судової залі. *О. Олесь:* Переселенці. *С. Черкасенко:* Померлі душечки. 1. Щось ніби символічне. *Б. Антонич:* 1. Колодійство. 2. Черемхи. Рецензії й огляди. *І. О-ко:* Хроніка наукового й культурно-освітнього життя. Огляд наукових журналів. Від Редакції й Адміністрації.

Високопреосвящ. митрополит Андрій Шептицький, великий меценат і покровитель української культури, знайшовся із своєю статтею десь на сірому кінці журналу, а на окладинці на другому місці, після митр. Діонисія, який до справи нашої культури не мав ніколи і не має ніякого відношення. Вправді скаже дехто, що Митрополит Андрій не помістив своєї статті, а тільки редакція перепечатала уривок його статті, поміщеної в „Літопису Національного Музею за 1934 р.“, однак це справи не міняє. Чи це буде оригінальна стаття, чи тільки передрук із якогось іншого журналу, якщо тільки річ вийшла зпід пера Високопреосв. Митроп. Шептицького, вона не сміє в журналі, що ставить собі за ціль „всебічне й глибоке наукове висвітлення нашої духової й матеріальної культури“, знаходитись на другім, третім, чи десятім місці, а тільки на першім. Або на першім, або зовсім не поміщувати. Поза цим журнал представляється дуже симпатично.

Х.

Перший Цфлодержавный Конгрес римо- и греко-католиков ЧСР в Празь 28—30 юнія р. 1935. Ужгород 1935. ст. 31, 16^о.

Книжечка підносить вагу і значіння першого загальнодержавного конгресу всіх католиків Чехословаччини, що відбудеться в днях 28—30. червня ц. р., та заохочує закарпатських братів взяти в конгресі численну участь. Написана майже в чистій народній мові, з небогатьома додатками

„істинно-русских“ слів. На початку поміщена відозва обох єпископів Закарпаття, Преосв. Стойки і Преосв. Гойдича до вірних — взяти як найчисленнішу участь в конгресі. Відозва зложена на початку також майже в чистій народній мові, одначе, чим далі, тим більше переходить вона на „істинно русській язык“. Своїх вірних називають оба Владики „русській народъ подъ Карпатами и Бескидами“, хоч той нарід не знає назви „русській“, а тільки „Русин“, „руський“, а термін „русській“ імпортований і пильно плеканий релігійними ворогами обох Преосв. Владик, т. зв. православними, що й будують своє ложне православ'є на тій „русскости“.

Не дивуємось т. зв. православним Закарпаття, що їздять на тім фалшивім „русским“ конику, бо він їм помагає, а дуже дивуємось греко-католикам, що ніяк не можуть із ним розлучитися, хоч він їм досі стільки шкоди наробив. X.

о. М. Бутоль, Ч. І.: *Якъ говорити съ Богомъ*. Духовное чтеніє для интеллигентныхъ. Переводчыкъ: о. Д-ръ Степанъ Гуловъ. неопресвитеръ. Ужгородъ 1935. ст. 40, 16°.

Книжка переложена поганим „язичієм“, яке ніби то має бути російською літературною мовою.

Молитвенничок для маленьких школяров народных школ. Составив: Андрей пресвитер. Другий випуск. Ужгород 1935. ст. 20 32°.

Тверезнѣ думки про соціалізм и комунизм. На основѣ найновіших досвѣдов соціальных. Для русинов на Подкарпатах написав: *Филимон Межигорський*. Ужгород 1935. ст. 31, 16°.

Книжечка написана в народній мові.

Истинное и ложное православіє. Для русскихъ (sic!) вѣрниковъ написаль: *Докторъ богословія*. Ужгород 1935. ст. 40, 16°.

Жахливе язичіє, так що простолюдин Закарпаття, для якого книжечка писана, не багато з того всего зрозуміє. І чому не написати для нього по народньому?

Всі оті, нами подані книжечки видала рухлива „Центральна Канцелярія Оборони Віри в Ужгороді“, яка веде живу діяльність для оборони й закріплення Греко-католицької Церкви перед наступами т. зв. православія і сектанства. Дуже тішимось, що наші браття на Закарпаттю, супроти „ложноправославія“ покинули вже той свій „глибокий сон“ і беруться жваво до праці над закріпленням своїх позицій, які під впливом диких, ворожих наступів були сильно захиталися. Дивує нас тільки те, що згадана канцелярія не має зрозуміння і не доцінює ваги народньої мови для пропаганди своїх ідей між простолюддям і видає свої книжечки, одні в народній мові, другі язичієм, а ще інші ніби в „русском літературном языкѣ“. Такий хаос у мовній ділянці хіба не причиниться до скорого й успішного поширювання намічених ідей.

X.

Всячина

Новий крилошанин і архидіакон Митрополичої Капітули. На храмове свято митрополичої катедри, св. Юрія, дня 6 травня ц. р. відбулося урочисте поставлення о. дра. Йосифа Сліпого, ректора Богословської Академії на крилошанина й архидіякона Митрополичої Капітули. Чину поставлення довершив сам Високопреосвящений Митрополит Андрій у виповненій вщерть катедрі. При вручуванні Митрополитом новому Архидіякону відзнак, зв'язаних з архидіаконською службою і достоїнством, співав хор традиційне „Αξιως“.

Після того новий Архидіакон відслужив соборну св. Літургію в сослуженні усіх ОО. Крилошан. По св. Євангелію виголосив сам Високопреосвящений Митрополит глибоку і сильну змістом проповідь, у якій дякував Богу за те, що міг особисто всяти участь у великім святі та повідомив вірних про іменування нового архидіякона. Співав прекрасно хор Духовної Семинарії. По скінченню Сл. Божої хор відспівав відповідні многоліття, м. ін. і новоіменованому о. Архидіякону. По тім Високопреосвящений Митрополит в оточенні духовенства удався до своєї палати, з балкону якої уділив тисячним масам вірних Архидіаконське благословення.

З багатою, всесторонньою діяльністю нового о. Архидіякона слід підкреслити в першу чергу його велику наукову і видавничу діяльність. Прийшовши у 1922 році — по завершених студіях на європейських університетах і наукових інститутах — до Львова, зайнявся він ревно організацією наукового богословського життя, стаючи одним із перших основників Богословського Наукового Товариства, а відтак організуючи, на поручення Високопреосвященого Митрополита, в центрі Української Греко-католицької Церкви найвищу нашу богословську школу, — „Греко-католицьку Богословську Академію“, що має продовжувати перервані перед століттями славні наукові традиції нашої Церкви і що за недовгий ще час свого існування здобула собі як найкращу опінію так в найвищих кругах Католицької Церкви, як теж між своїми і за границею.

Після створення тих двох установ почали появлятися наукові видавництва й праці, деякі великої наукової вартости з ділянки богослов'я, філософії, історії Української Церкви й ін. Крім праці на полі богословської науки, проявив о. Архидіакон творчу й успішну діяльність в мистецько-культурній ділянці. Його старанням розмалював пок. проф. Холодний каплицю Духовн. Семинарії, так що вона нині являється справжньою мистецькою перлиною, а кілька літ пізніше zorganizував окремий музей при Академії, що вже нині представляє велику мистецьку вартість.

Новому о. Архидіаконови, що є теж членом нашої редакційної колегії, складаємо й ми сердечні побажання.

Св. Місія у Львові. Крім великопісних реколекцій, які зрештою, що року уряджує кожда церква у Львові, відбулися цього року за ініціативою наших духовних властей св. місії у трьох львівських церквах: св. Юра, Преображення св. Спаса і св. апост. Петра і Павла, отже в таких пунктах Львова, щоби дати змогу як найбільшій скількості вірних взяти у св. місії участь. Місія тревала від IV неділі посту (Благовіщення) до неділі Цвітної (21. IV ц. р.), а вели її оо. Редемптористи. І так в катедрі св. Юра проповідали оо. Породко і Корба, в церкві Преображення Госп. оо. Величковський* (з Ковля на Волині) і Ковалик, а в св. Петра і Павла оо. Боський, Антонишин і Стернюк. Оо. Місіонарі виголошували денно по три науки (деколи й чотири), захоплюючи вірних, та спонукуючи хочби й як затверділі в гріхах серця до щирого каєння. Церкви увесь час (навіть в часі передполудневих місійних наук) були битком набиті вірними, так що такі великі храми, як св. Юр, а головно св. Спас деколи й помістити їх не могли. Розуміється, що до св. Сповіді і Причастя приступили тисячі вірних, між ними й такі, що довгими роками не сповідалися. На закінчення місії відбулися у всіх церквах процесійні обходи. В церкві св. Спаса був похід з великим місійним хрестом тільки довкола церкви (з огляду на її положення в жидівській дільниці). Під вкопаним в церковному городі хрестом сказав зворушливу проповідь о. Величковський, а тисячні маси вірних зложили ще раз приречення на вірність Христови. За цю духовну обнову вірних міста Львова належиться нашій духовній Власті й жертвенним Оо. Редемптористам глибоке признання і щира подяка.

Великдень в большевії. Як доносять большевицькі часописи, противеликодна кампанія в СРСР мала й цього року острый характер. Передусім „подвизався“ під цим оглядом лєнінградський „дім безбожника“, зорганізувавши цілу низку масових, богохульних імпрез: промов, відчитів, „культ-походів“ і т. п.

Однак всі ті виступи безбожників не мали ніяких успіхів. В ночі на Воскресній утрєні всі церкви (які ще остались) в цілім Радянськїм Союзі були переповнені вірними. Ніяких антирелігійних демонстрацій ні виступів в часі воскресних богослужєнь не було. Великдень пройшов у цїм році дуже врочисто.

Чужинні кореспонденти, що перебувають в Москві, подають незвичайно цікаві вістки про те, як відбувався Великдень, головно в Москві. По селах певно обходжено його ще більше святочно.

І так московський кореспондент „Kölnische Zeitung“ по-

дає ось що: „Перед Великодними святами ринки і склепи були переповнені. Ціна на м'ясо і яйця піднеслася на 20%. В державних крамницях продавали навіть „кулічі“ (паски). Із 400 московських церков були відчинені для богослуження біля 30. Вже у Велику П'ятницю те число показалося замалим. В ніч під Великдень тіснота по церквах була великанська. Воскресні богослуження відправлялися в 36 церквах. Всі вони були переповнені. Маса вірних заповнили і церковні подвір'я“.

Московський кореспондент „Temps“ пише: „Треба ствердити, що вплив релігії на маси великий. Проте свідчать ті маси людей, що наповняли в ніч під Великдень ті церкви, які остали ще незакритими. Правда, що більшість церков замкнено або збурено. В Москві залишилось їх біля 40, а вірні заповняли їх вщерть, стояли й на дворі, не зважаючи на дощ. Більшість присутніх у церквах — жінки, але було також немало мужчин і молодців. Положення релігії в СРСР — пише дальше кореспондент — дуже дразлива справа, про яку належить писати незвичайно обережно. Треба розрізнити поміж селом — де віра глибше вкорінена, і міськими центрами, де дається відчувати більший вплив партії. Але сміливо можна сказати, що й у Москві релігійні настрої не слабнуть“.

Московський кореспондент варшавської *Gazet-i Polsk-oj* в ч. 122 з 4. травня ц. р. пише таке: „Великдень в православнім обряді випав цього року в неділю 28. квітня. Був він цим разом багато більше „видимий“ (widoczny), ніж у попередніх роках. Вже в Цвітну неділю (21. IV) скількість проходжих з посвяченими „лозами“ була наглядно велика“.

А про самий Великдень:

„Як тільки гарні куранти на Спаській вежі на Кремлю відзвонили мельодійно одинадцятую годину (в ночі) кореспондент розпочав обїзд біля третьої частини більш чим пятьдесятьох „чинних“ церков московських. У місті панував виразно святочний настрій. Переповнені трамваї везли цим разом товпи вірних на воскресні богослуження. Тільки в кількох випадках зумів я дістатися до середини святині, — бо навіть перед найбільшою з „чинних“ церков, „Введенія“ стояла збита маса людей“.

„На тлі минулих літ — пише кореспондент — сконстатував я дуже поважні зміни. Коли тоді переважали серед вірних люди старші й інтелігенція, так тепер ствердив я пересічно біля 60% молодечих (młodzieńczech) лиць і більше чим 80% елементу без сумніву робітничого“..... „Робітники обходили цим разом Великодні свята без найменшого натиску, користаючи повні з постанов конституції Радянського Союзу, що гарантує горожанам так свободу совісті, як теж і свободу антирелігійної пропаганди. Але в ночі з 27 на 28. квітня горожани користали радше з пер-

шої, ніж з другої. Між одинадцятою і другою в ночі не замітив я ні одної антирелігійної демонстрації — зате свячені „кулічі“ (паски) бачив я навіть у руках військових в одностроях“.

„Якщо теперішня еволюція тутешніх справ піде рівнобіжно по всіх відтинках — пише дальше кореспондент — то зовсім не виключене, що за кілька літ почуємо по церквах традиційне „Многая літа“ на честь вождів режиму і червоного „христілюбивого воїнства“. Бо релігія щораз виразніше перестає бути (при теперішнім еволюційнім напрямку) небезпечною для існуючого стану справ — стаючи щораз нагляднішою потребою тутешніх мас“.

Всюди навколо Москви „панувало нічим не заколочене свято, після найклясичніших передвоєнних зразків“.

Стільки кореспонденти. Немає сумніву, що в Москві підчас Великодних свят антирелігійний режим трошки злагіднів. В Москві стільки представників чужих „буржуазних“ держав, до яких большевики нині так завзято залицяються, що якимось незручно їм поборювати релігію такими „культурними“ засобами, що досі. Затє по інших містах Радянського Союзу, головнo ж на Україні антирелігійна пропаганда була значно зміцнена, хоч, супроти релігійности мас, мусіла соромно провалитися.

Т. зв. православні богослуження в Галичі й Коломиї. Як доносить варшавське, митрополичє „Слово“ Великодні богослуження в Галичі відправляв місцевий „православний“ священник, єромонах Мстислав (Волонсевич), а співав „мѣстный б. уніатскій хорь“. Однак вірних на тих богослуженнях — як про це знаємо звідки інде — було дуже маленько.

В Коломиї в „православной часовни“ відбулося таке богослуження третього дня Великодних свят. Відправив його „благочинный Малопольскаго (sic!) округа о. Архимандритъ Филофей (Нарко)“ в послуженню місцевого священника Лпол. Новицького, єромона. Мстислава Волонсевича з Галича і єродіякона Почаївської Лаври Йосифа. На богослуження зібралося „дуже богато“ (ну, інакшеж і не можна!) людей, головнo „богомольцевъ“ із сусіднього села Мишина, де день передтим „быльъ совершень великій актъ присоединенія жителей названнаго села ко Православию“.

На таке самохвальство Москалі мають гарну відповідь: „Ври, да мѣру знай!“

Софійський Собор не буде зруйнований. Як ми про це згадували в попереднім числі, большевицька влада постановила була збудити церкву св. Софії в Києві, один з найкращих пам'яників византійської архітектури XI в. на сході Європи. Проти того наміру большевиків піднявся цілий культурний світ, стаючи в обороні отсеї величавої ре-

лігійної і культурно-мистецької пам'ятки. Протести культурного світу зробили своє. Як доносять кореспонденти чужинних часописів, большевицький уряд постановив занехати руйнування собору. Він буде збережений, але не як церква, тільки як пам'ятник старовини.

Український Совнарком призначив навіть 135 тисяч қарбованців на реставрацію ушкоджених поодиноких частин величавого храму.

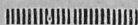
Видно, що нині большевики — тому що зачисляють себе до ряду культурних держав — мусять числитися з опінією Європи, якщо хочуть ще якийсь час вдержатися на поверхні життя.

Зате большевики докінчують руйнувати славний Михайлівський монастир в Києві, що має велику мистецьку й культурну вартість. На його місці стане будинок центр. комітету української комуністичної партії.

Продається православна церква у Відні. Часописи доносять, що бувшу церкву колишнього російського посольства, яку недавно тому дістали большевики від австрійського уряду, большевицьке віденське „полпредство“ продає.

Які мови належить знати в Європі. Великий французький тижневик „Гренгуар“ помістив у числі з 21 квітня ц. р. статтю про мови, які треба знати сучасній молоді. Автор подає, що в Європі є всего 120 мов, але з цього числа тільки 9, що їх варто вчитися, і подає їх в таким порядку: німецька, російська, англійська, італійська, французька, українська, польська, еспанська та румунська. Отже на цій листі українська мова є на шестому місці, але перша після мов, які мають уже здавна світове значіння.

Нові літаки для католицьких місіонерів. Недавно до міста Ватикану прилетіли два нові літаки, подаровані св. Отцеви німецьким католицьким товариством „Мева“. Літаки призначені для місійних цілей. При посвяченню дістали вони назви „Літаючий хрест“ і „св. Йоан“.

Печатається за дозволом Митрополичого Ординаріату у Львові

Видає Бог. Наук. Товариство

Відповідальний редактор: о. Петро Хомин

З друкарні „Бібльос“, Львів, Японська 7. Тел. 14-78.

I. Видання „Богословії“

- 1 Dr. Jos. Slipuj: De amore mutuo et reflexo in proces-
sione Spiritus S. explicanda. P. IV + 29. 8°.
2. о. Др. Г. Костельник: Границі вселенної. Ст. 61. 8°.
3. Dr. A. Landgraf: Partes animae norma gravitatis peccati.
P. 54. 8°.
4. о. Др. Й. Сліпий: Св. Тома з Аквіну і схоластика.
Ст. 76. 8°.
5. Theod. T. Haluščynskyj OSBM: De ucrainis S. Scrip-
turae versionibus. P. 22. 8°.
6. Dr. Jos. Slipuj: Num Spiritus Sanctus a Filio distinguatur,
si ab eo non procederet? P. 36. 8°.
8. о. Др. Гавриїл Костельник: Ordo logicus. Ст. 44. 8°.
9. P. Joseph Schrijvers CSSR: Le double Principe Moteur
de la Vie Spirituelle. P. 40. 8°.
10. Dr. M. Schmaus: Kykeley, cuiusdam adhuc ignoti aucto-
ris anglici ineunte saeculo XIV. florentis, Quaestio de co-
operatione divina. P. 38. 8°.
- 11—12. Др. Ярослав Пастернак: Коротка археологія
західно-українських земель. Ст. 94 + XVII таблиць. 8°
13. Володимир Січинський: Вежа і дім Корнякта
у Львові. Ст. 20 + VI таблиць, 8°.
14. Dr. Leo Hlynka: De potestate episcoporum nec non
praerogativis metropolitanae potestatis in bona Ecclesiae
temporalia in Oriente novem primis saeculis. Sp. 74. 8°.
15. Др. Микола Конрад: Нарис історії старинної фільо-
софії. Ст. 53. 8°.

II. Праці Богословського Наукового Т-ва.

під проводом о. проф. Дра Йос. Сліпого.

- T. I. Св. свщм. Йосафат Кунцевич — матеріали і роз-
відки з нагоди ювілею. Зібрав о. Др. Й. Сліпий.
Ст. 261. 8°.
 - T. II. Dr. Jos. Slipuj: De principio spirationis in SS. Trini-
tate. P. VIII + 120. 8°.
 - T. III. о. Др. Спирідон Кархут: Граматика української
церковно-словянської мови. Ст. XIX + 284. 8°.
 - T. IV—V. Аскетичні твори св. Отця нашого Василя
Вел. — Пер. з грецького митроп. Андрей Шептицький.
Ст. XIV + 490. 8°.
 - T. VI. Др. Володимир Січинський: Архітектура Ка-
тедри Св. Юра у Львові. Ст. 97 + XXX. 8°.
 - T. VII. Саломія Цьорох, ЧСВВ: Погляд на історію та
виховну діяльність СС. Василян (друкується).
- о. Йосиф Сліпий: Богословське Наукове Товариство
і його статути. Ст. 19. 16°.
- Богословське Наукове Товариство у Львові в першій
десятиліттю свого існування (1923—1933). Ст. 92. 8°.

Церковні дзвони

доставляють

ЛІЯРНІ ДЗВОНІВ

Братів Фельчинських

в КАЛУШІ і ПЕРЕМИШЛІ

Новина! Розбиті дзвони особливої вартости спонуємо під гарантією, вони відзискують попередню краску і силу тону, через те перетоплення дзвонів зайве.

Осторога! Остерігаємо перед агентами якоїсь жидівської ліярні дзвонів зі Станиславова, які волочаться по селах та ярмарках і подаючи себе за наших відпоручників, напихають людям послідню тандиту. Ми як ніколи так і тепер не послуговуємось агентами в тій надії, що хто забажає доброго товару, довідається про нас з українських часописів, а жидівського агента з його дзвонами відправить до найближчої божниці.

Н И В А

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2 $\frac{1}{2}$ арк.
з проповідничим додатком
— в 1 арк. до кожного числа —

Передплата виносить 12 зл. річно,
півріч. 6 — зл., чвертьрічно 3 — зл.
для Америки 2:50 долари річно.

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чекове ронто: 151.092

З М І С Т:

	стор.
<i>о. Мих. Бобовник:</i>	
Чи підемо вперед?	185—192
<i>Ю. Колтун:</i>	
Езгеніка в світлі христ.-католицької моралі	192—201
<i>о. прот. П. Табінський:</i>	
Релігійні питання в церковнім розколі XI в.	201—209
<i>о. Г. Костельник:</i>	
Моя відповідь о. прот. П. Табінському	210—214
<i>о. Ю. Дзерович:</i>	
Заг. Збори Тов. св. Андрея	214—217
Душпастирські курси в Золочеві	218—319
Всячина	220—224

Церковні дзвони

доставляють

ЛІЯРНІ ДЗВОНІВ

Братів Фельчинських

в КАЛУШІ і ПЕРЕМИШЛІ

Новина! Розбиті дзвони особливої вартости споюємо під гарантією, вони відзискують попередню краску і силу тону, через те перетоплення дзвонів зайве.

Осторога! Остерігаємо перед агентами якоїсь жидівської ліярні дзвонів зі Станиславова, які волочаться по селах та ярмарках і подаючи себе за наших відпоручників, напихають людям послідню гандиту. Ми як ніколи так і тепер не послуговуємось агентами в тій надії, що хто забажає доброго товару, довідається про нас з українських часописів, а жидівського агента з його дзвонами відправить до найближчої божниці.

Н И В А

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2 $\frac{1}{2}$ арк.
з проповідничим додатком
— в 1 арк. до кожного числа —

Передплата виносить 12 зл. річно,
півріч. 6— зл., чвертьрічно 3— зл.
для Америки 250 доляри річно.

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чекове конто: 151.092

Чи підемо вперед?

(З діяльності господарсько-фінансової секції при Тов-і св. Андрея).

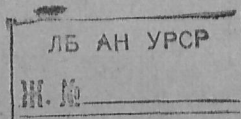
По секції правничій, що вже зачала свою корисну діяльність, прийшла черга на секцію госп.-фінансову. Дня 5/2 ц. р. відбулось перше засідання цієї секції, яка вибрала головою о. крил. Дзеровича, а секретарем о. катих. Савицького. Діяльність секції має йти у 2 напрямках, а саме:

- I. як забезпечити придбані вже фонди Товариства?
- II. винайти нові жерела доходів для Товариства?

На вступі представив о. Голова нашу фінансову силу, подаючи до відома, що наше Тов-о посідає власних капіталів ок. 15.000 зл., рівнож може рефлексувати на допомогу з Митроп. Консисторії через відступлення в нашу користь фондацийних і легатових книжечок, що в наслідок девалюації поодинокі не дають ніякої користі, однак зреалізовані збірно, далиб ок. 20.000 зл. Тому що через цю девалюацію потерпіли у першій мірі священики, то цілком слушно, щоби ця квота перейшла у користь священичого Товариства. Рівнож подав о. Голова до відома, що ми в разі потреби малиб запевнену позичку ок. 20.000 зл. від одної з наших установ, так що ми є в силі у даному випадку розпоряджати готівкою ок. 50.000 зл., що в нинішніх часах становить величезну суму.

I

В який отже спосіб забезпечити ці наші фонди, щоби не повторилась історія з іншими нашими фондами?

Розвинулася широка дискусія. Перший проєкт був такий, щоби випросити у Високопреосв. Митрополита парцелю у митрополичім саді і там побудувати монументальний будинок з бурсою, готелем, салею на вистави, бюрами Товариства і т. д.

Другий проєкт: щоби за фонди, які вже є, закупити площу, а відтак братись до будови відповідної домівки, найкраще на периферії Янівської вулиці, де також можна було прибудувати каплицю, щоби Українці цієї дільниці мали свою церковцю і не денационалізувались по чужих храмах.

Третя гадка (котру заступав підписаний) була: щоби за фонди, які маємо до розпорядимости, негайно приступити до закупна каменяниці, де наразі можна було примістити канцелярію Тов-а, помешкання для секретаря і 2—3 кімнати на нічліг для приїзних членів, решту убікації можна було полишити для льокаторів, щоби чиншами сплачувати евентуальний довг.

Підписаний мотивував цей внесок тим, що — як кажуть визначні фінансісти — вже недалекий час, коли валюта зачне заломлюватись, бо за цим промовляє політична і фінансова кон'юнктура — тому чим скорше треба подбати про забезпечення наших фондів, чи то в землі, чи в камяниці; рівнож і для духовенства потрібна якась „інекція“, бо вже на провінції даються чути (правда — ще нечисленні) голоси, що „ось ми платимо вкладки, а з того ніщо не видно“.

Очевидно, що я не є противний двом першим проєктам т. є будові якогось монументального будинку, де моглаб поміститись і бурса для священничих дітей й імпрезова саля і т. и., однак це „музика будуччини“, на разі це понад наші сили, бо будова такого дому коштувала б з кількисот тисяч золотих. Ми до цього мусимо стреміти і такий дім мусить бути, але наразі йде лиш про забезпечення наших вкладок, а маючи свою камяницю, ми тим самим зискуємо фінансову підставу до дальших і більших трансакцій.

Зрештою це не шкодило б, колиб ми мали і кілька камяниць у Львові і на провінції, як це має учительське Товариство.

Добре булоб, колиб у цій справі ще хто з духовенства забрав голос на сторінках „Ниви“, може як раз виринулаб яка влучна гадка.

На сім місці слід замітити, що на засіданню Надз. Ради при творенню секцій ухвалено оповістити в „Ниви“, що до поодиноких секцій можуть зголошуватись священники — охотники, які мають у даному напрямі хист і досвід, а дотична секція дуже радо прийме і візьме під розвагу їх

гадку чи проєкти, бо лиш спільно, спільним зусиллям можемо як слід повести наші справи.

II

Що до другої точки з дискусії госп.-фінансової секції, себто як придбати нові доходи для Товариства — замітні деякі гадки, як нпр.: припоручити управі Тов-а наладнати точні обрахунки з фірмами що до признаних рабатів; рівнож піднесено гадку, щоби на площі св. Юра збудувати з фондів Товариства кіно, що малоб давати певний і сталий зиск для Товариства.

Тому, що вже не стало часу на дискусію про основання „Священничої Каси“, то припоручено мені, щоби цю справу порушити і зреферувати в „Ниві“. Я дуже радо прийняв на себе цей обовязок, бо справді привязую до неї великі надії і думаю що не помилюся, коли скажу, що Каса одинока може приспорити нашому Товариству певні і тревалі зиски, стати великою вигодою для членів, а в майбутности може стати жерелом всего життя і розвитку нашого Товариства.

Знаю з досвіду, що у всіх містах, де була укр. кредитова установа, там вона фінансувала всякі імпрези, давала провід й ініціятиву у всяких обходах — святах і фактично була матірю всіх установ у даному повіті.

Те саме завдання припалоб і Свящ. Касі і вірю твердо, що навіть у найтяжчих часах вона є в силі піддержати життєздатність Тов-а св. Андрея.

Щоби не бути голословним, а також для ілюстрації повищого твердження, позволю собі предложити білянс Деканальної Каси у Бобрецькому деканаті за минулий адміністратційний рік.

Я певний, що цей білянс краще промовить і переконає, чим всяка аргументація і заохота.

Замкнення рахунків і білянс Деканальної Каси, Бобрецького деканату за р. 1934:

(Гл. стор. 188).

А тепер деякі пояснення до повищих позицій.

Всі вкладки від поодиноких священників названо там уділами, які пересічно на одного священника виносять ок. 150 зл. На них складалось першого року по 5 зл., а відтак по 1 зл. місячно; що року дописується дивіденда. Підвкладками ощадности розуміється тільки збірні квоти, зложені членами на якусь ціль, однак дотепер ще не ужиті. На неї складається: фонд дек. бібліотеки, що лишився по закупні дек. бібліотеки; датки на урядовця філії „Просвіти“, що лишилися з наших місячних вкладок, коли цього урядовця зовсім не було; вкінці фонд бібліотеки для дітей, що пов-

Прихід		Рахунок Каси	Розхід	
1188	62	Запасний фонд	—	—
2383	31	Уділи	114	41
563	35	Вкладки ощадности	195	25
2314	39	Позички	6011	95
547	08	Відсотки	397	21
394	36	Рах. ріжних	478	86
406	92	Льокації	543	92
		Готівка 1/1 1934	56	43
7798	03	Рах. запасного фонду	7798	03
934	64	Стан 1/1 1934		
254		Приділено зиск з р. 1933		
		В рах. білянсу	1188	62
1188	62	Рах. уділів	1188	62
1981	20	Стан 1/1 1934		
281		Вплачені в адм. році		
121	11	Дописано дивіденди		
		Виплачено	114	41
		В рах. білянсу	2268	90
2383	31	Рах. вкладок ощадн.	2383	31
416	79	Стан 1/1 1934		
123	75	Вплачено		
22	81	Дописано %		
		Виплачено	195	25
		В рах. білянсу	368	10
563	35	Рах. позичок	563	35
		Стан 1/1 1934	3526	46
		Виплачено	2485	49
2314	39	Сплачено		
3697	56	В рах. білянсу		
6011	95		6011	95

Прихід		Рах. відсотків	Розхід	
248	90	Стан 1/1 1934		
298	18	Виплачено		
		Приділено до запасн. фонду	253	29
		Дописано до уділів	121	11
		„ до вкладок	22	81
		На рах. зисків і страт	149	87
547	08	Рах. ріжних	547	08
1	59	Стан 1/1 1934		
161	48	Закупно вина і сплата	160	36
191	29	„ бібліотеки для мол.	277	21
40		За відзнаки У. М. Х.	40	
		Дописано до запас. фонду	1	29
85	92	В рах. білянсу		30
—	—	На рах. зисків і страт	1	12
480	28	Рах. льокації	480	28
		Виплачено	543	92
406	92	Піднято		
137		В рах. білянсу		
543	92	Рах. зисків і страт	543	92
149	87	З рах. відсотків		
1	12	„ ріжних		
82	21	% побрані і переносні	62	43
		Чистий зиск	170	77
233	43	Рах. білянсу	233	20
Стан чинний			Стан довжний	
56	20	Готівки 1/1 1934		
		Запасний фонд	1188	62
		Уділи	2268	90
		Вкладки ощадн.	368	10
3697	56	Позички		
82	21	% побрані і переносні	62	43
85	92	З рах. ріжних		30
137		Льокації		
		Чистий зиск	170	77
4059	12		4059	12

став в цей спосіб, що за касові гроші закуплено минушого року для кожної парохії діточу бібліотеку, заплачено готівкою (через що одержано 15% рабату), а тепер поодинокі парохії сплачують ратами одержані книжки. Рівнож в такий самий спосіб фінансувала Каса закупно вина і світла для цілого деканату, як це поміщено в „рахунку рїжних“. Коли ніхто з членів позички не бере, то льокується зайвий грїш в інших установах, нпр. в Нар. Торговлі (107·92), в Українбанку в Бїбрці (406·92), що рівнож у наглих випадках є річу дуже потрібною.

Якраз минушого року зайшов такий випадок, що один священик (навіть з иншого деканату) потребував нагло більшої суми (на кавцію за випущення сина з вязниці), то Каса дала йому ці книжочки, які він відтак звернув.

Чистий зиск за р. 1934 виносив 170·77, отже менший, як в р. 1933 (254·58), а це тому, бо ухвалено побирати менший % від позичок (тепер 6%). На дек. конференції ухвалено весь чистий зиск обернути на закупно щеп для деканату (для кожної парохії по 10 штук), а в осени закупити за касові гроші ще по 20 щеп.

Мені припоручено зайнятися цією справою і я справді віднісся до інж. А Терпиляка в Залукві. У своїй відповіді п. Інжинїр порушив одну справу, що має загальне значіння для духовенства, тому вважаю за корисне переповісті зміст цього листу, бо справді слід би над цим застановитись. Ось що він пише:

„Справа закладання парохіяльних садів, в часі теперішньої господарської скрути і з огляду на обмеження ерекціональних ґрунтів, дуже важна; але вважаю, що тут слід булоб повести роботу більше пляново. Вважаю, що справою повинні зайнятись самі поодинокі Ординаріяти і видати для того відповідні інструкції. На мою думку Ординаріяти повинні би дозволити парохам продати якусь кількість меншеватних і дальше положених ґрунтів, а осягнути з продажі готівку в цілости ужити на заложення прибуткових садів. Щоби це діло перевести на більшу скалю, Ординаріят умовляється зі шкілковим підприємством, — завданням котрого булоб перевірити ґрунт для заложення саду в кожній місцевости, виготовити плян, доставити щепи, а навіть в разі потреби засадити. В такий спосіб повстала би в краю велика мережа прибуткових парохіяльних садів, що не тільки дали би доходи парохіям і унезалежили б пароха матеріально від селян, але і з другого боку зблизили б селян до пароха, бо ті сади рівночасно були б зразками інтенсивної сільської господарки.

Вважаю, що за таке діло взявся би кождий священик руже радо — бо він знав би, що навіть колиб його перенесли — то він усюди застане подібний сад. Господарка

парохії не потерпіла би нічого на продажі 2—3 моргів меншевартного поля, чи неужитку, бо всі гроші інвестується в тому випадку назад у те саме господарство та збільшується його дохідність і рентовність“.

Хіба не знайдеться між нами ніхто, хто не годився би з висновками п. Інжиніра. Йде лиш про те, як це перевести в діло.

Найкоротша дорога, на мою думку, така, щоби на найближчій конференції всі деканати виготовили відповідні прохання до Ординаріату о дозвіл на згадану трансакцію. Гадаю, що й Ординаріат не буде противний, бо парохії, не стралять на ній нічого, навпаки, багато зискають.

А тепер ще вернуся до Бобрецької дек. Каси. Вже наперед прошу вибачення, що мучу Отців читачів льокальними справами, однак я, представивши стан Бобрецької дек. Каси, хотів тим оправдатися, чому я до Священничої Каси привязую такі великі надії, а також тому, щоби скинути із себе евентуальний закид „оптиміста чи навіть фантаста“.

Це не фантазія, а тверда мова цифр.

Коли до таких, будь-щобудь поважних вислідів дійшов малий гурток (всього 15 членів), то можна уявити собі, до чого ми моглиб дійти, колиб всі громадно приступили до основання Свящ. Каси. Не 15 а 1000 членів!! А тепер підім дальше!

Загально звісно, як то тяжко тепер у чорній годині денебудь заратуватися! Ніякий банк засадничо ніяких позичок не уділяє (а тим більше священникам), бо фінансові умовини є такі, що ніякий банк на ці умовини не може піти; всі банки просто перервали свою діяльність, бо ніхто з довжників не платить, а в наслідок законів про віддовження рільників ще на довгий час всі банки остануть нечинними.

А якжеж інакше і корисніше представляється справа з Священничою Касою! Тут просто ідеальні умовини діяльності і розвитку! Тут нема чого боятись, що довжник буде залягати зі сплатою почичкових рат, бо ОО. Декани будуть їх стягати з місячної платні. Кращих умовин годі собі уявити! Рішучо можна твердити, що навіть сама Свящ. Каса буде всилі вдержати ціле Тов. св. Андрея при життю, вона стане матірю всіх секцій чи установ, які моглиб колись повстати в лоні нашого Товариства, вона стане колись могоучою фінансовою установою, з котрою всі чинники будуть мусіти числитись.

Чи будемо супроти цього дальше надумуватись над потребою основання Каси? Кождий місяць, що його прогайнуємо, приносить величезну страту, так для нашого Товариства, як і для нас усіх!

Тому щоби конкретно поставити справу основання

3. Лікарське свідоцтво

4. Сегрегація і

5. Стерилізація.

1. Неомальтусіанізм, ця нечесть XIX., носить назву від Мальтуса. Robert Malthus був протестантським пастором у XVIII ст. Він видав у 1798 р. книжку під заголовком „*Essay on the principle of population*“. В ній порушив з одного боку диспропорцію зросту населення, а з другого недостатку життєвих середників. Пропонував дві зарадчі методи: 1) повздержність і 2) пізну женитьбу. Ні одна з тих метод не є неморальною. бо принцип обмеження породів через полону повздержність не противиться природному законові. Сам папа Пій XI поручає „чесну повздержливість, яка є дозволена за згодою обох супругів в подружжю¹⁾. Отже Мальтус не пропонував недозволених християнсько-католицькою етикою антиконцепціональних середників, як то ця нова неомальтусіанська, чи псевдомальтусіанська теорія голосить. Ця неморальна і безоглядна пропаганда обмеження породу (Birth-control) вийшла з Англії. Першу неомальтусіанську лігу засновано в Лондоні 1877 р. Пізніше скоро поширилася ця пошесть в Голяндії, Франції, Німеччині та в Америці. Неомальтусіанізм має на цілі унеможливити розмножування всіх індивідів дідично обтяжених, чи то фізично, чи умово. Се має бути спосіб, як кажуть, не пускати на світ хорих на туберкульозу, падачку, сифілітиків, ідіотів, злочинців і т. п., що спричинюють дегенерацію раси. Лихі соціальні обставини сприяють нині всюди пропаганді тих евгенічних ідей. Але й у нашому народі грасує це лихо і то не лиш по містах, але й по селах. St. Wójcik в статті: *De abusu matrimonii* („*Homo Dei*“ 1935 Nr. 1) подає, що протягом трьох останніх років приріст населення в цілій Польщі зменшився о 100 тисяч. Один учитель говорив мені, що в селі I., Тернопільського повіту число уродин від кількох літ так зменшилося, що грозить замкнення школи. Деякі навіть не хочуть признати цього за гріх. Але ще треба констатувати такий сумний факт, що коли 1926 р. в англійським парламенті антиконцепціональний рух дістав одобрення і дозвіл на пропаганду, то представник англіканської Церкви, єпископ з Birmingham-у віднісся до цього руху позитивно. Однак, як каже Жівковіч, неомальтусіанський рух є в своїх цілях і методах так наглядно противний природно-моральному законові, що ні засліплення англіканських єпископів не може зробити його оправданим, ні дозволеним. Бо всяка людська спекуляція, що має на цілі оминення запліднення, є насильством природи і тяжким проступком природного й морального закону. Уживання середників проти запліднення

¹⁾ Енцикліка про христ. суяружжа ст. 18.

(презерватив) се ніщо інше, лиш онанізм в модерній формі і противиться первісній цілі супружжа (родження потомства), крім того є соціальним лихом наших днів, бо приготує дорогу дегенерації. Антиконтрацепційні середники вже не один нарід здегенерували. Рим був сильний, доки держався строгих моральних законів. Коли пізніше Римляни стали занехувати старі здорові обичаї, стратили силу, бо ляміна морального зіпсуття потягнула їх в пропасть. Ні *lex Julia*, ні *lex Porrea* не могла зарадити лихові. Франція в 1920 р. заборонила вже пропаганду антиконтрацепційних і інших негативних середників, але здається запізно, бо зло надто вкорінилося в організмі нації. „Бо історія вчить, що добро держави і дочасне щастя горожан не може бути безпечне і тревати недіткненим там, де захитана основа, на якій опираємося, себто добрий моральний устрій, і там, де проступки людей засипують жерело, з якого випливає суспільність, т. є подружжа й родину“¹⁾. В обороні уживання грішного подружжа в теперішніх часах деякі заступаються тим, що не можуть обтяжати себе чисельним потомством з огляду на невідрадний мастковий стан чи інші тягарі. Святіший Отець Пій XI в енцикліці *Casti Connubii*, висказує глибоке співчуття з приводу всіх недомагань і браку середників нинішнього злиденного життя: „Сильно зворушують нас рівнож скарги тих супругів, що, навіщені строгим недостатком, ледви з трудом можуть виживити дітей“²⁾.

В інших місці: „Але нема на правду такої причини, хочби найбільше важної, яка могла би узгіднити з природою і оправдати те, що само в собі є противне природі. Бож подружжій акт зі своєї природи зміряє до плодження потомства“³⁾. „Не диво отже, що після свідoctва св. Письма Бог в своїй величі переслідував цей ганебний злочин страшним гнівом, а деколи карав навіть смертю, як про те згадує св. Августин: „Безправно й ганебно уживає супружжа хочби з власною жінкою той, що уникає потомства. Так зробив Онан син Юди, і тому Бог покарав його смертю (Св. Августин: Про чужол. кн. II гл.)“⁴⁾

„Тому католицька Церква, якій сам Бог повірив уряд навчання і оборони чистоти й чесноти обичаїв, ся Церква, бажаючи серед розпусти захвати подружжю звязь чистою й вільною від бруду, голосно відзивається через наші уста і проголошує на ново: Хтонебудь уживє супружжа в такий спосіб, щоби навмисно ударемнити природну розродчу силу, ломить Божий закон, як також і закон природний і обтя-

¹⁾ Енцикліка *Casti C.* ст. 40.

²⁾ Тамже ст. 20.

³⁾ Енцикл. про христ. супружжа ст. 18.

⁴⁾ Тамже ст. 18.

жує свою совість тяжким гріхом¹⁾. Рівночасно з приміненям цього середника еугеніки *паде* *достоїнство жінки*.

В 1926 р. на петиції до міністра здоров'я о управненні неомальтусіанізму підписалося 6.000 англійських жінок. Це отже найкращий доказ, що достоїнство жінки нині опоганюють самі жінки і ті рухи, яким вони піддаються і якими захоплюються. Феміністичний рух, що стремить до звільнення жінки від подружжя і материнських обов'язків, лише її понижує, топче її престиж. Бо з хвилею, як вона погордить материнством, стане нічим більше, як „тим, чим була в поганстві: предметом розкошів муштини“²⁾. Заманені фалшивим визволенням, забувають, що на достоїнне становище і престиж може винести жінку лиш виключно материнство. Проти подругів, що насильно вистерігаються потомства, св. Отець наводить слова св. Августина „Коли обоє є такими, не можна на правду назвати їх подругами, й коли від початку були такими, то співжиття їх не було супружжам, але розпуюстю. А коли не обоє такі, скажу просто: або вона є подекуди наложницею мужа, або він чу-жоложить із своєю жінкою³⁾).

2. Поміж модерними еугеністичними кличами даруться чути голоси, а то й домагання до урядів і законодапних тіл узаконнити зігнання плоду, зн. зробити цей жорстокий спосіб вбивства ненароджених дозволеним і безкарним. Такі агітації були в Німеччині і в Австрії. Одні були за зменшенням кари, а другі за цілковитим уневажненням даного параграфу карного закону, і мотивували це різними „зглядами“, лікарськими, суспільними, чи доброплідними. Але в ніодній державі зігнання плоду не є узаконнене, крім Рядянщини. Большевицька влада у своїм законодавстві дозволила на ці смертоносні операції. Декретом з 1920 року мають шпиталі доконувати такі операції безплатно, а доповняючий декрет з 1924 р. дозволяє се й приватним лічницям. Св. Отець підніс з притиском, що головним обов'язком держави є боронити життя ненароджених. „Той обов'язок є тим важніший, чим менша можливість самооборони в тих, котрих життя є загрожене й поборюване. До них треба в першій мірі зачислити дітей у лоні матері. Коли отже державні мужі (власти) не боронять тих маленьких, але своїм законодавством і зарядженнями годяться на ті забіги і в цей спосіб видають тих маленьких в руки лікарів та інших осіб на певну смерть, нехай памятають про те, що Бог є суддею й местником невинної крові, що кличе з землі до неба“⁴⁾).

Але ще не затратилися релігійні переконання так, щоби

1) Тамже ст. 19.

2) Енцикл. „Casti C.“ ст. 24.

3) Тамже ст. 21.

4) Енцикліка Casti C. ст. 22.

зігнання плоду не вважати за звичайне чоловіковбивство. Професор судової медицини на Ягайлонським університеті др. Леонард Вахгольц твердить, що „нині не улягає найменшому сумнівові, що плід від першої хвилі свого зачаття є живим, тому передчасне усунення його з лона матері, як ідентичне з його забиттям, не є нічим іншим з точки погляду релігійною, людського і правного, як лиш убивством“¹⁾. Той самий лікар у тій самій статті дозволяє на зігнання плоду в небезпеці смерті матері. Але вибір між убивство дитини а материнством не є дозволений, бо ж дитина, що не має можності самооборони, має рівне право до життя, як і мати. Не можна вибирати цього, чи другого в жаднім випадку. Христ. моральна каже, що не вільно вбивати одних в цілі рятування других²⁾. „І чи те убивство спрямоване на життя матері, чи дитини, завсіди противиться Божій заповіді і природному голосові „Не убий“³⁾. Християнська моральна розрізняє умисне зігнання плоду (*abortus directus*), що є недозволене і посереднє (*indirectus*), що є етично дозволений. Нпр. жінка в тяжі уживає конечних ліків проти якоїсь іншої недуги, а ті ліки спричинюють поронення, цілком небажане й ненамірене, де лік має на цілівилічення, а не зігнання плоду.

3. *Лікарське свідоцтво здоровля*, без якого ніхто не смів би дружитися. Хто хоче вступити в супружий стан, має явитися до лікарських оглядин, по перше тому, щоби забороною супружжа унеможливити перехід тяжких дідичних недуг на потомство та щоби запобігти заражуванню другого супруга. Евгенічні проєкти в тому намірі є ріжні. Одні є за тим, щоби наречені могли, як хочуть, але не мусіли держатися тих свідоцтв; другі, щоб стан здоровля наречених був евідентний державним чинникам, котрі можуть на женитьбу дозволити, або й заборонити після опінії лікаря і свого осуду. З морального боку це дуже похвальне і бажане, щоби наречені піддавалися лікарським оглядинам, бо є досить дідичних недуг: фізичних та психічних, тим небезпечніших, що їх тяжко завважити і дуже легко можна тут ошукатися. Не признається наречений (а) перед шлюбом, що хорий чи хора, деколи й інфекційно, а потім розчарування і ціле життя затроєне. Із цього згляду лікарське свідоцтво малоб дуже велике значіння для добра родини і будучого покоління. Інша річ, якщоб ці оглядини прийняли примусову форму. Заборона женитьби з еугенічних оглядів з боку держави тим, що не малиб відповідних лікарських кваліфікацій, було би вмішуванням держави в природне право чоловіка. Бо кождий горожанин має право до супружжа незалежно

¹⁾ Polska Gazeta Lekarska" 1933. Nr. 28. str. 533.

²⁾ „Не маємо робити злих річей, щоб досягнути добри“. (Рим. III. 8).

³⁾ Енцикл. Casti С. ст. 21.

від держави. Лікарські контролю здоров'я повинні мати ін-формаційний характер, дораджуючий, а не примусовий, бо се довело до свободних, неправих полових зв'язків без супружжя, і замість служити — пошкодилиб евгеніці. Бо пошириласяб проституція, конкубат, дегенерація, рослоб число венерично хорих. Отже цей середник запобігаючої евгеніки, пристосований радикально, спричинив би лихі наслідки не лиш зі становища морального, але й соціального й евгенічного. В проєкті польського евгенічного закону¹⁾, свідоцтва здоров'я поставлено як умовину до заключення супружжя.

4. *Сезрєсація (ізоляція)*. Під цим словом евгеністи розуміють відокремлення одиниці від товариства. Це є примусове ведення життя в обставинах, в котрих одиниці не можуть розмножуватися. Ціль: унеможливити розмножування дідично хорих, евгенічно безвартісних одиниць. Треба, кажуть, до смерти відсепарувати і замкнути не лиш всіх злочинців, але й морально і фізично упосліджених дідично, бо від їх потомків спільнота крім лиха і шкоди нічого більше не матиме, як лиш: убивства, крадежі, проституцію і жебрацтво. Держава має з ними багато клопоту і мусить багато видавати на шпиталі, в'язниці і підмоги.

Ніхто не каже, щоби такі нещасливі множилися. Підкреслимо потребу відокремленнь таких одиниць, що є небезпечні для спільноти і є невилічимі. Але не можна забувати незрушимої засади, що ні спільнота, ні нація, ні держава не може відбирати чоловікові його природного права (родження дітей), бо воно є сильніше від державного й суспільного. Дальше констатується факт, що між прихильниками евгенізму є багато матеріялістів, що противляться духові християнської евангельської любови ближнього. Особливо разить односторонність у всіх їх методах. Інтересуються лиш фізичним розвоєм чоловіка, забуваючи про духа. „Люди не родяться в першій мірі для землі, але для неба²⁾“. І в хирлявім тілі може розвиватися велика й сильна душа. Висказ „*Mens sana in corpore sano*“ віддає характер грецько-поганського етичного світогляду, ідеалом якого було гармонійне земське щастя: здоров'я, краса тіла і погідність духа (*καλὸς καγαθής*). Щоб віддати характер християнсько-етичного світогляду згадана пословиця повинна бути оттак перелицьована: *Idea sana in mente sana* (Костельник в „Границі демократизму“). Богато було слабовитих геніїв, що більше зділали для культури людства, ніж сотки спортсів. Не йдім далеко! Маркіян Шашкевич належав до найслабших тілом, а духом... його заслуги знані кождому.

А тепер практична сторона сегрегації. Візьмім під

¹⁾ в опрані „*Zagadnienia rasy*“ 1934. № 2.

²⁾ „*Casti C.*“ ст. 21.

увагу величезне число всіх тих, котрі — як хочуть евгеністи — малиб бути ізольовані. Де їх примістити? Держава в переведенню цього в практику малаб багато труднощів, та дуже багато видатків.

5. *Стерилізація*. Евгеністи бачуть, що користь для своєї ціли з таких сегрегацій мала, тому постановляють ще радикальнішими середниками дійти до своєї ціли. Почали ширити пропаганду за стерилізацією. Стерилізація (sterilisation) робить неплідним чи то мужчину чи жінчину. Вона не потягає за собою полової немочі (impotentia), лише фізичну неспроможність (impossibilitas) розмножування. Спільний половий акт остає можливий, лише позбавлений наслідку. Що інше є кастрація (чищення), що полягає на операційнім цілковитім усуненню обох полових залоз, в мужчини чи жінки. Вона потягає за собою часто відемні фізіологічні й психічні наслідки, недомагання. Кастрація не практикується майже ніколи, хіба в конечних потребах рятування здоровля. Противно, стерилізація (обезпліднення) не позбавляє залоз, а її переведення легке, бо може бути доконане за помічю лучів Рентгена або й раду. Стерилізація є дефінітивна, зн. не можна повернути до первісного стану. Евгеністи уважають стерилізацію за найуспішніший середник евгеніки, що найскорше і найпевніше доведе до ціли. Вона хоче усунути дідичність всіх злих фізичних і моральних свійств радикальним способом. Евгеністи хочуть повести інтенсивну пропаганду між широкими масами і підготовляти ґрунт, щоби, коли буде узаконнена, перевести її в практику. Обезпліднення було від найдавніших часів в Мал. Азії (Турки-евнухи), в Австралії і в Єгипті, де обезпліднювалися з релігійних мотивів. Секта скопців в другій пол. XVIII ст. в Росії і Румунії. Кастрація в середніх віках була правним актом кари, головно за проступки проти моральности. 1800 р. в Шкоції в законодавстві проти злодіїв. В Каліфонії 1907 р. закон про кастрацію, в першій мірі на злочинців на сексуальному тлі. В Північній Америці (Kausas) для мурина, що знасилував білу жінку. Від 1907 р. перевелося в Півн. Америці новітне стерилізаційне право з евгенічних мотивів. В Англії вплинуло до парламенту кілька петицій за стерилізацією 1923 і 1926 р., але англійський парламент не ввів її до нині. В Швайцарії по деяких кантонах введено кастрацію і стерилізацію. В Німеччині в найновіших часах введено стерилізаційний розпорядок, що має запобігти розродови дідично хорих „Gesetz zur Verhütung erbkranken Nachwuchses“. Сей розпорядок ввійшов у життя з днем 1. січня 1934. Після нього стерилізація може бути виконана засадничо вправді за згодою даної особи (kann unfruchtbar gemacht werden), але в випадку заяви суду в цілях евгенічних, також проти волі даної особи і примусово.

Чоловікові не можна дати себе свobodно стерилізувати ані зі зглядів евгенічних ані інших, хіба тільки в цілі рятування свого життя чи здоровля. Бо обезпліднення є поважним скаліченням тіла і позбавленням питомої її функції. Се булоб переступленням V. заповіді Божої. Чоловік сам собі життя не дав, тому й не може ним розпоряджати як своєю власністю. Життя це Божий дар і тільки Бог має власть над ним. А чоловік може розпоряджати так цілим тілом як і поодинокими його членами тільки до такої цілі, до якої Творець його призначив.

А чи держава має право заводити примусову, стерилізацію? В першій мірі держава не є цілю суспільного життя. Вона є для горожан, а не горожани для неї. Держава має право жадати від горожан жертв, оскільки цього вимагає публичне добро, але лише жертв необхідних. Поза тим повинна боронити права одиниць. Держава не сміє своєї суверенності над одиницею так далеко посувати і позбавляти горожан членів тіла, бо се булоб позбавленням одиниці її природного права й особистої ненарушимости. Енцикліка Пія XI „*Casti Connubii*“ заняла рішуче становище до обезпліднення. Ані поодинокий чоловік не сміє і не може на це дозволити „хіба, що того вимагає здоровля цілого тіла“ (ст. 23), ані „державі не прислугує ніяка безпосередня власть над тілом підданих. Коли нема провини, а тим самим причин до тілесної кари, не вільно їй нарушувати цілости тіла, або його калічити, ані зі згляду евгеніки, ані з інших якихнебудь причин“ (ст. 22). З повищого тексту виходить, що держава може мати посереднє право до тіла своїх підданих, т. зн. лиш у випадку кари. Але то ще квестія, чи стерилізація, як кара — є порадна і чи має рацію доброї цілі, хочби навіть на злочинців за сексуальні промахи, бо стерилізація не позбавляє полової спроможности і такий ідіот, хоч стерилізований, безпечно буде поповняти злочини дальше і то не з одною, але з многими жінками. Побільшиться полова рознузданість, розпуста, що дасть нагоду лише до більшого непогамованого уживання на сексуальному полі. Звісно, що в Америці і Франції велике число жінок піддалося добровільно стерилізації тільки для забезпечення себе перед тягарем материнства. Такий є осуд христ.-католицької моральної що до стерилізації.

З ним покривається гадка деяких визначних лікарів-спеціалістів, як ось: французький проф. Сорбони *Eduard Jordan*, проф. римського університету *R. Vompiani* та франц. лікар проф. *Jean Piéti*. Цей останній на VIII. французьким національним конгресі в Марсильї 1930 р. при обговорюванні евгенізму видав такий осуд про стерилізацію: „Норми, якими руководяться евгеністи в цілі стерилізації, не мають прав-

ної основи; вони є неморальні, не осягають цілі, не мають наукового оправдання, та доводять до екстремів“ (L'euglise et l'eugenisme, Paris 1930 ст. 77). Дійсно, стерилізація довела до катастрофальних наслідків. Американський лікар др. Льюїгліні (H. Laughlin) виставив ось таку лісту тих, що мали бути стерилізовані: умово хорі, злочинці, епілептики, п'яниці, сухітники, сифілітики, сліпі, глухі ¹⁾, всі хронічно й інфекційно хорі, нуждарі, волокити та бездомні. Отже після нього дві третини людей треба булоб обезпліднити! Чи стерилізація довела до піднесення і скріплення раси, треба поважно сумніватися, якщо відразу не заперечити, бо ось що показує досвід у Зєдинених Державах П. А., де стерилізацію найскорше і найбільше поширено. Від 1907 р. до 1. I. 1933 р. число стерилізованих у всіх (23) державах вносить разом — 16.066, — з цього

6.999 мушчин

9.067 жінок

Як на 120 мільоновий нарід, — дуже мало ²⁾. Практичні труднощі і відємні наслідки обезпліднення показалися такі великі, що деякі удільні держави, що ухвалили стерилізаційний закон, не ввели його цілком у життя, а інші відкликали по короткій, чи довшій пробі.

Жівковіч, що оперує статистикою лиш до 1925 р., подає вже 5 удільних держав, що відкликали стерилізацію:

Indiana:	введено 1907 р.,	знесено 1919;	операцій 120
Washington	” 1909 р.,	” 1912;	” 1
New-Jersey	” 1911 р.,	” 1913;	” ні одної
Nevada	” 1911 р.,	” 1918;	” ні одної
New-York	” 1912 р.,	” 1920;	” 42

Після сеї американської практики більше є уміркованих судів що до обезпліднення, хоч не бракує таких, що попирають примусову стерилізацію.

Жівковіч наводить ще індиректні евгенічні методи, як: реформа виховання і школи, сексуального життя, поборювання війни і воєнного духа (ст. 66). В кождім разі такі й усякі інші середники, що їх ще не видвигнула евгеніка, будуть успішні лише тоді, як будуть оперті не лиш на біології, але головню на незрушених фундаментах христ.-католицької етики. Чоловік є соціальним еством, наділеним розумом і свобідною волею. Крім біологічних законів володіють ним закони етичні і психологічні. Тому Мукерман пише, що евгеніка, яка йде в розріз з природною етикою, не буде мати успіху „Ohne tiefste Verwurzelung im Nährboden der Ethik wird alles Wirken erfolglos bleiben“ ³⁾.

¹⁾ Повний рід сліпоти чи глухоти є дідичний.

²⁾ Після Подолєньського „Ustawa sterylizacyjna w Niemczeh“, Przegląd Powszechny 1934 № 1.

³⁾ Dr. H. M.: „Wesen der Eugenik und Aufgaben der Gegenwart. Berlin, 1929.

й не уявляли собі, що в ній, як у людей — син має сина, і далі свідоцтвами св. Письма, а саме — словами Ап. Павла стверджує існування Св. Духа „через Сина“: „Дух від Бога, про це ясно проповідав Апостол, сказавши: ми прийняли Духа, що від Бога (1 Кор. II, 17). А що Дух з'явився через Сина (διὰ τοῦ Υἱοῦ πεφωτισμένοι, власне: існує, це зробив ясным, назвавши Його Духом Синовим, як і Духом Божим; наіменувавши умом Христовим, як і Духом Божим“¹⁾. Якаж активна участь Сина в походженню св. Духа? Питання це Василій В. в'яснює слідуючим чином: „Дух Св. має буття залежне від причини, саме — від Отця, від якого Він походить, Син же через Себе і з Собою (μετ' ἑαυτοῦ) проявляє (γυωρίζων) Духа, що походить від Отця — тільки один Він ссяє, як єдинородний від Ненародженого Світла²⁾. Отже згідно з думкою св. Василія В., Отець — дає буття Св. Духові, Син буття це реалізує. Для належного розуміння науки св. Василія В. про Св. Духа треба й те мати на увазі, що за його твердженням, узасадненим багатьома прикладами з св. Письма, грецькі приименники „ἐκ“ — „від“ і „διὰ“ — „через“ істотно не різняться один від одного³⁾; отже нема, істотної ріжниці і між формулами: „через Сина“ й „від Сина“. І справді, Василій В. не уникав тої другої формули, як це видно з його евхаристичної молитви, де читаємо: „Сущий Владико Господи — Отче Господа нашого Ісуса Христа, великого Бога і Спасителя, надії нашої — що від Нього Дух Св. з'явився“ (Παῖρ ὁβ τῷ Πνεῦμα ἅγιον ἐξεφάνη) й де мова не про дочасне з'явлення Св. Духа людям, а про особисте Його походження, чи про споконвічне особисте буття.

Подібну науку висловив і св. Григорій Ніський († коло 394 р.), — рідний брат Василія В., до якого ставився, як до свого батька й учителя й якого мислі про походження Св. Духа справді наслідував і докладніше розвинув⁴⁾ „Отець — каже св. Григорій — мислиться, як безначальний, ненароджений і завжди як Отець — з Нього безпосередньо мислиться нероздільний від Отця Єдинородний Син; через Нього ж (Сина) і разом з Ним (μετ' αὐτοῦ) — зараз же розуміється й Св. Дух. — Причину Свого буття має Він від Бога усіх річей, від якого існує й Єдинородний Син; а засіяв (ἐκλαμψαν) через Єдинородне Світло. Отже не відділюється Він від Отця або Єдинородного Сина протягом чи ріжницею істоти (φύσεως“⁵⁾). Такаж саме богословія про Св. Духа висловлюється й у слідуючій місці: „Визначаючи

¹⁾ Contra Eunomium V, с. 12. Зривн. S. Athanasii M., ad Serapionem I, 15. 16. 25; IV, 1—4.

²⁾ Epist. 38 ad Gregorium fratrem, n. 4.

³⁾ De Spiritu S., с. 5, п. 12.

⁴⁾ В. Болотовъ, op. cit., Христ. Чтеніє 1913, VI, стор. 730, прим.

⁵⁾ Contra Eunomium I, Migne P. G. t. XLV, с. 369.

однаковість істоти (Осіб св. Тройці), не перечимо різниці між причиною й тим, що походить від причини (*αἰτιατόν*); розуміємо, що тим тільки різниться одно від одного, а саме; віруємо, що одно — причина, друге — від причини; в тім же, що від причини, знову уявляємо собі іншу різницю: бо одно просто (*πρὸς αὐτὸν*) від першого, друге — через посередництво (*διὰ*) того, що просто від першого. Таким чином і єдинородність без сумніву зберігається Сином, і нема сумніву, що Дух, існує від Отця: отож посередництво Сина (*ἡ τοῦ Υἱοῦ μεσείτια*) й Йому Самому зберігвє єдинородність і Духа не віддаляє від природного відношення до Отця (*τῆς φυσικῆς πρὸς τὸν Πατέρα συχέσεως*¹⁾). На думку св. Григорія, Син не бувби Єдинородним, колиб Св. Дух походить безпосередньо від Отця, і в поняттю про єдинородність Сина міститься думка про походження Св. Духа через Сина. Думка та зрештою не нова, бо її знаходимо у св. Василя В., а раніше — в Оригена²⁾. В якому ж сенсі треба мислити посередництво Сина? — Богослови Фотієвого напрямку пояснювали, що мова тут про посередництво льогічне, а не особове; а саме: в визнанню св. Тройці імя Сина займає місце між іменем Отця й Св. Духа; називаючи імення св. Тройці, імя Сина вимовляємо безпосередньо після Отця, а імя Св. Духа після Сина. Штучність такого пояснення відкривається хочби з того, що за думкою й твердженням св. Григорія посередництво зберігає Синові єдинородність: річ ясна, що посередництво льогічне, чи порядок, в якому ми називаємо Особи св. Тройці, не може мати ніякого значіння для Особи Сина: отже мова в данім разі йде тільки про посередництво в вічних відносинах Отця до Св. Духа. Відносини ті св. Григорій пояснює ще слідуючим, надзвичайно простим і зрозумілим порівнянням: коли ми бачимо полумінь, розділену між трома світниками, й знаємо, що причиною третьої полумені є перша, яка запалила третій світник передачею огня через середній, — ніщо не перешкоджує нам розглядати третій світник як полумінь, хоч запалився він від полумені попередньої. З порівняння того св. Григорій робить висновок, що Св. Дух, хоч є Особою третьою, але має достойність рівну з Отцем і Сином³⁾. Якби не зменшувати значіння прикладів для точного знання, а зокрема — для богословського, нема сумніву, що наведеним порівнянням св. Григорій визнає за Сином активне посередництво в походженню Св. Духа від Отця. Посередництво те в своїй богословській науці висловлює він звичайно формулою: „через Сина“, але подібно до св. Василя В. не уникає також формули, *καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ* — „і від Сина“. Св. Письмо — каже Гри-

¹⁾ Ad Ablabium. Quod non sint tres dii. Ibid. col. 133.

²⁾ S. Basili M. epist. ad Gregorium fratrem, n. 4. Origen. in Johan II, 6.

³⁾ Contra Macedonium, n. 6.

горій — називає Сина Єдинородним від Отця, й тим визначає Його властивість. Говориться ж, що Дух від Отця, і ще посвідчується, що Він — від Сина¹⁾. Бо каже св. Письмо: „хто Духа Христового не має, той не Його“ (Рим. VIII, 9). Тому Дух, суший від Бога є також Духом Христовим; однак Син, суший від Бога, не є і не називається Духовим, і називаючи Духа Христовим, не можна Христа іменувати Духовим“. Наведений текст може становити доказ, що вираз: „і від Сина“ рівнозначний з виразом: „через Сина“. Але звичайно св. Григорій вживає того другого, і не трудно зрозуміти чому: поняття „причини“ мислить він у значінню абсолютнім, як *causa principalis*; прикладає його тільки до першої Особи св. Тройці, і тому в науці про походження Св. Духа послуговується формулою: „від Отця через Сина“, бо Син не є причиною в указанім розумінню.

Сучасники Василя В. і Григорія Ніського та їх спільники в обороні православної віри проти єретиків — св. Григорій Богослов († 391 р.), св. Дидим Александрийський († 395 р.) і св. Єпіфаній Кипрський († 403 р.), визнавали ту саму науку про походження Св. Духа, що й перші два, хоч і не трудилися над докладнішим її розкриттям. Зокрема, Григорій Богослов виражає її формулою: „від Отця через Сина“²⁾, Дидим і Єпіфаній „від Отця й Сина“. В Дидима догмат про одноїстотність Духа Св. з Отцем і Сином виводиться з Його походження від Отця й Сина. „Син — каже Дидим — не є чим іншим, як лише тим, що дається Йому від Отця, й не інша істота (*substantia*) Духа Св., як та, що дається Йому від Сина. Тому говорить те, щоб ми вірували, що в Тройці єство Духа Св. таке саме, яке в Отця й Сина“³⁾. Єпіфаній формулу про Св. Духа: „від Отця

¹⁾ A. Mai, *Patrum nova bibliotheca*, t. IV, Roma 1847, p. 52—53: „τὸ δὲ ἄγιον Πνεῦμα καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς λέγεται, καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ εἶναι προσημαρτυρεῖται“. Для Фотія текст цей був не до вподоби, тому переписуючи твір св. Григорія, випускали вони цілий уступ, або принаймні прийменник „ἔκ“ у виразі: „ἐκ τοῦ Υἱοῦ“. Але Кардинал А. Маї відшукав кілька рукописів, в яких дане місце читається з прийменником „ἔκ“ і які на одно — два століття старші від Фотія.

²⁾ *Roemata moralia* II, v. 685—688: „Милостива, милостива будь до нас, чиста Тройце, що в одно простуєш від одного (εἷς ἐν ἁλώσα ἐξ ἑνός), — Єдиний Боже, від Родителя через Сина в великого Духа“.

Orat. theolog. III, n 2: „Одиниця, споконвіку рушавшись у Двойцю, на Тройці зупинилася. Й це в нас — Отець, Син і Св. Дух“. Останній текст, здається, містить у собі думку про походження Св. Духа „від Отця й Сина“, бо розуміти Його трудно інакше, як тільки слідуючим способом: Одиниця рушилася у Двойцю, від Двойці — в Тройцю.

³⁾ *De Spiritu S.*, n 34. Зрівн. ще слідуючий текст тамже: Дух Св. „не є Сам від Себе, а від Отця й Мене (Христа)“. *Fragmenta in Act. Apost.*, v. 34: „Церква, віруючи в святу й нероздільну Тройцю, стверджує, що є Отець Сина, Син Отця і Дух Св. Отця й Сина“.

й Сина“ не тільки часто вживає, а навіть скорочує терміном: „від обох“¹⁾.

З наведених вище Отців Церкви Григорій Богослов, Григорій Ніський і Єпіфаній були головними діячами II Вселенського собору, що осудив македоніянську єресь з іншими розгалуженнями аріяства, потвердив незмінність Нікейського символу, де в чім його зредагувавши та додавши до нього кілька нових точок²⁾. Символ нової редакції, званий Константинопольським, не вичерпав усієї догматичної науки про Св. Духа, не обняв усіх її точок, які визнавала завше Вселенська Церква, визнавали Отці II вселен. собору й які визнавати обов'язані всі християни³⁾. Не може бути теж найменшого сумніву, що точки, які увійшли до Символа, належить розуміти тільки так, як їх розуміли автори — названі Отці Церкви; отже й речення про Св. Духа: „Іже оть Отца ісходяща“ належить брати так, як останні пояснили його в своїх творах. Тоб-то: не вичерпує воно всієї науки про походження Св. Духа, розкриває лише частину християнської таємниці, опреділює особисте відношення Св. Духа до Отця, не вказує Його відносин до Сина.

Св. Отці Церкви V і послідууючих віків, справді, не вважали, що символом Константинопольським вичерпано всю науку про Духа Св., зокрема — про Його походження. В своїх визнаннях, як і в богословських творах доповнювали слова символу виразом „від Сина“ чи „через Сина“. Про західніх мова була раніше. Щодо східних, то передовсім заслуговує на згадку св. Кирило Александрійський († 444 р.), славетній оборонець Православія проти Несторієвої єреси й провідник III. Вселен. собора. Вірний традиції своєї Церкви, вживає він формул: „від Сина“ й „через Сина“, розуміючи їх, як рівнозначні⁴⁾, і не зрікається своєї науки навіть після

1) Adv. haeres. LXII, p. 7. „Отець істинно породив Сина, і Син, істинно роджений від Отця і Дух Св. істинно від (ἐκ) Отця й Сина. від того ж самого Божества, — від Отця походить і від Сина завжди приймає“.

Adv. haeres. LXXIV, p. 12: Дух Св. завжди — від (ἐκ) тої самої істоти Отця й Сина (= Ancorat., p. 7).

Adv. haeres. LXXIV, p. 4: „Віруємо: Христос від Отця, Бог від Бога, і Дух Його від (ἐκ) Христа, від (παρά) обох (= Ancorat., p. 67).

Adv. haeres. LXXIV, p. 10: „Дух, що від (παρά) Отця, від (ἐκ) Сина (= Ancorat., p. 73).

Adv. haeres. LXXIV, Aetii c. 1 confutatio: „Ми стверджені в досконалим знанню, що без початку й одвічно існує Особа Слова Отцевого и Особа Духа Св. від (ἐκ) Отця й Сина“. Зривн. Aetii c. XIX confutatio: „Дух Св., Суций з Ества незрівняного Отця й Єдиного Його Сина.

Ancorat., p. 70: „Дух Св. від (παρά) обох: п. 71: „Світ третій від Отця й Сина; п. 75: „Отець був завжди й Дух з Отця й Сина дихає

²⁾ Див. даліше.

³⁾ Див. вище: „Нива“ 1935 р., стор. 47.

⁴⁾ Epist. Synod. ad Nestorium, p. X: „Дух називається Духом Істини, а істина — Христос, і проливається від Нього, як напевне й від Отця“.

острих полемічних виступів проти неї з боку блаж. Теодорита Кирського ¹⁾. З пізніших церковних письменників і Отців слід назвати, патр. Антохійського Анастасія (†599 р.) ²⁾ св. Максима Ісповідника († 662 р.) ³⁾ і св. Івана Дамаскина († коло 760 р.) ⁴⁾.

Для науки про походження Св. Духа особливо поважне значіння мають два свідоцтва: окружного послання (синодики) св. Тарасія Константинопольського й богослуження Східної Церкви. Перший документ містить у собі слідуєче визнання: „Вірую в єдиного Бога Отця вседержителя, і в єдиного Господа Ісуса Христа, Сина Божого й Бога нашого, народженого від Отця безлітно і вічно, і в Духа Св., Господа животворчого, що від Отця через Сина походить, Бога істинного“ ⁵⁾. Тому, що Отці VII Всел. собора назвали синодику Тарасієву „виясненням Православія“ й усі без виїмку підписали; тому, що православність її узяв теж

Вираз „проливається“ Св. Кирило пояснює словом „походить“ в Epistola LV in Symbolum.

De adoratione in Spiritu, Migne P. G., t. LXVIII, c. 148: „Дух Св. є Божий і Отцевий, справді й Синовий, що істотно від обох, тоб-то від Отця через Сина проливається (ὁδοῦντος ἐξ ἀμφοῖν, ἵππου ἐκ Πατρὸς διὰ τοῦ προχομένου Πνεύμα).“

Перше з тих свідоцтво набуло авторитет всецерковний після того, як послання Кирилове до Несторія затверджено III вселен. собором (на першій засіданні). В російським перекладі Діяній всел. Соборів (т. I, Казань, 1887, стор. 180) слова: „І проливається від Нього, як напевне й від Отця“ тенденційно пропущено...

¹⁾ З творів, написаних св. Кирилом після Єфеського собору, науку ту знаходимо в слідуєчих: Explicatio duodecim capitum, anat. IX, „Єдинородне Слово Боже — маючи власного Духа Св., що від Нього й і істотно в Ньому перебуває (τὸ ἐξ αὐτοῦ καὶ ὁμοῦς ἐμπνευμῶς αὐτοῦ), творило ознаки Божі“. В рос. перекладі Діяній всел. соборів (т. II, Казань, 1892, стор. 20) свідоцтво те пропущено.

Thesaurus, assert. 34: „З ества Отця й Сина Дух Св. — Коли Дух Св. перебуває в нас, являє нас подібними до Бога, бо походить від Отця й Сина“.

Commentar. In Joan. II, c. 1, 32—33: „Дух власний Його (Христа) й істотою від Нього проливається“. Зривн. ще Dialog. de Trinitate VII Migne P. G., t. LXXV, c. 1098.

²⁾ De Trinitate Orat. I, p. 22.27: „Св. Дух походить і посилається не тільки від Отця, а й від Сина — І Господь показуючи, що від Нього є (Дух), дунув на учеників і сказав“.

³⁾ Ad Zachar. c. IV: „Дух Св. істотно Божий і Отцевий, та істотно Він і Синовий, бо істотно походить від Отця через невимовно народженого Сина“ (Зривн. наведені вище слова Кирила Алекс.

Зривн. також Quaestiones ad Thalassium, p. 34.

⁴⁾ Напр. De fide Orthod. I, c. 12: „Дух Св. сила Отцева — що від Отця через Сина походить“. — Дух Св. не як від Нього (Сина), а як через Нього походить від Отця“.

Contra Manichaeos, c. 5: Бог „завжди мав від Себе Слово й Духа, що через Слово Його походить від Нього“.

De hymno trisagio, c. 27: „Дух Св. від Отця через Сина Слово походить“. Зривн. ще 9 пісню недільного канона 3 гласа.

⁵⁾ Mansi XII c. 1122. Діянія Всел. Соб. в рус. перевод., т. VII. 2 изд. Казань, с. 95.

Захід в особі папи Адріяна I, визнання, що Дух Св. походить від Отця через Сина таким чином одержало формально авторитет цілої Вселенської Церкви.

Визнання те увійшло й у східне богослуження, в його церковні співи. Напр. „Прійди къ намъ Ду_ле святыи, причастники Твоея содѣвая святости — Ты бо рѣка Божества, изъ Отца Сыном (διὰ τοῦ Υἱοῦ — через Сина) происходящій“ [канон Трійчаного повечірря, 6 пісня. Твір. св. Теофана]. — „Духъ Святыи Богъ, срасленъ и сопрестолень Отцу и слову познавается, Свѣтъ пресовершенный отъ Свѣта просіявый, отъ безначальнаго и совершеннаго Отца и Сыном (через Сина) происходяй“ (Трійчаної середі стихира стиховна). — „Матери Твоея молитвами, Христе, милостивно подаждь намъ Духа, подателя благодати, изъ Отца Тобою (διὰ σοῦ — через Тебе) происходяща [недільний канон 3 гласа, пісня 9. Твір св. Івана Дамаскіна]. Сюди треба ще додати наведене нами вище місце з евхаристичної молитви св. Василія В. Богослужбові співи, періодично повторювані у святинях, становлять урочисту, живу й постійну проповідь і свідчать про віру Церкви. На жаль, молитися можна лише словами, без участі розуму й серця, й тільки тим дається пояснити завзяту оборону в ім'я Православ'я гаданого догмату про походження Св. Духа „тільки від Отця“.

Наука про походження Св. Духа „і від Сина“ чи „через Сина“ часами викликала на Сході й заперечення. Першим виступив проти неї блаж. Теодорит Кирський. Обороняючи Несторія, писав він проти Кирила Александрійського, між іншим, слідує: „Якщо (Кирило у IX анатематизмі на Несторія) назвав Духа власним Сина в тім розумінню, що Дух одної з Ним істоти й походить від Отця, ми також визнаємо це й приймаємо за побожне речення, якщо — в тім, що від Сина або через Сина має буття, відкидаємо це як богохульне й непобожне“. Не ясна річ, що саме закидав Теодорит св. Кирилові: походження Св. Духа „й від Сина“ або „через Сина“, чи створення Сином. У кожному разі св. Кирило не змінив своєї науки, а написані проти нього твори Теодоритові, як викляті V вселен. собором, не належать до пам'яток Православ'я.

В середині VII в. прихильники монотелитської єреси в Константинополі нападали на речення; „Дух Св. походить і від Сина“, — ужите в синодиці св. папи Мартина I. Але оборонці Православ'я навели тоді свідoctва латинських Отців і Кирила Александрійського (з його пояснення евангелії Івана) й на їх підставі вияснили, що Римляни визнають Отця, як єдину причину (μὴν αἰτίας) Сина й Св. Духа, під згаданим виразом розуміють походження Св. Духа, „через

Сина“ й таким чином уявляють собі єдність і нероздільність Божої істоти¹⁾.

Питання про походження Св. Духа було предметом спору між Греками й Латинцями на соборі в Жентилі (in Gentiliaco), біля Парижа, в 767 році. На жаль, не зберіглися акти того собору, ані докладніші дані про його працю. Відомо лише, що на ньому були присутні єпископи Галії з королем Пепіном Малим та послі імператора Константина Копроніма, завзятого іконоборця. Крім мови про почитання св. образів, порушено було на ньому питання й про Св. Трійцю, а саме: чи Дух Св. так походить від Сина як і від Отця²⁾. Постановка питання вказує, що торкалося воно термінів: „і від Сина“ чи „через Сина“.

Західні джерела докладно оповідають ще про спір між Греками й Латинцями в Єрусалимі у 808 р. На горі Оливній був монастир ОО. Бенедиктинців, які вживали символ віри з додатком Filioque. Це зауважив пресвітер єрусалимського монастиря св. Сави Іван і почав агітувати проти них, як єретиків. На диспуті в присутності патріарха Томи Латиняни заявили, що вірують, як Римська Апостольська Столиця, та підписали анатему на всі єресі й усіх, хто обвинувачує Римську Церкву в єресі, а про цю подію повідомили папу Льва III, прохаючи його наставити їх в істині про слово Filioque. У відповідь папа написав до них і всіх Східніх Церков своє визнання, в якому висловив віру, що „Дух Св. однаково (aequaliter) походить від Отця й Сина“³⁾. А листа монахів передав Карлові В., який для ствердження науки про походження Св. Духа „і від Сина“ скликав собор в Ахені в 809 р. Як про походження Св. Духа мислили противники ОО. Бенедиктинців, не відомо; але св. Іван Дамаскин († коло 760 р.) і св. Теодор Начертаний (сучасник єрусалимського спору, умер у 843 р.) можуть бути за свідків, що в монастирях св. Сави, зокрема в єрусалимським, держалися виразу „через Сина“, а виразу „від Сина“ уникали⁴⁾.

Спори про вираз „і від Сина“, які мали місце в середині VII віку в Константинополі, докажуть, що вже тоді в науці про походження Св. Духа визначилася між грецьким Сходом і латинським Заходом формальна різниця: один уживав формулу: „через Сина“, другий — „і від Сина“. Чи була то різниця також річева — така, що займала саму суть богословського уявлення? Церковні письменники й Отці

1) Maximi Confes. epistola ad Marinum, Migne P. G., t. XCI, c. 136.

2) Adonis Vien. Chronicon, Migne P. L., t. CXXIII. c. 125: „Utrum Spiritus Sanctus sicut procedit a Patre, ita procedat a Filio“.

3) Epistola peregrinorum monachorum ad Leonem III, Migne P. L. t. CXXIX, c. 1257-1262.

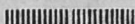
4) Св. Іван Дамаскин пише: „Не говоримо, що Дух від Сина; називаємо ж Його Духом Сина“. De fide orthodoxa I, b. 12.

Церкви як східні, так і західні, вживаючи зазначених формул— вживали одну поруч одної; Св. Василій Вел., стверджуючи відсутність між грецькими применниками „від“ і „через“ істотної різниці; св. Кирило Александрійський, пояснюючи безпосередньо одну формулу другою, — говорять про їх фактичну однозначність. Тому цілковиту мали рацію згадані вище константинопольські оборонці Православ'я, коли доказували їх внутрішню згідність, як і папа Адріян I, що взяв в оборону грецьку формулу „через Сина“ проти нападів на неї Карла В. і його богословів¹⁾.

Формули: „і від Сина“ та „через Сина“ передають одну й ту ж богословську науку, але не з однаковою виразністю чи силою. Кожна з них має свої вигоди й свої браки, що вже залежить від людського способу думання й обмежености людської мови. Перша висловлює ідею активности Сина Божого, Його спільної з Отцем спричинности Духа Св., але відокремлено від активности Отця, тоді як догматична наука про відокремлення не має мови. Ця властивість формули — треба думати — й була причиною, чому византійські богослови її уникали, не вважаючи на її високий авторитет і численні посвідчення (всі — до речі сказати — не византійського походження); згодом почали вбачати в ній впровадження в науку про Св. Тройцю двох початків і ставити її в тяжку вину Латинянам. Друга формула вільна від подібних закидів, але не висловлює ідеї активности Сина Божого. Запанувавши виключно на Сході, відкрила вона богословській думці шлях до цілковитого заперечення тої ідеї, чи до положення, що Дух Св. походить „тільки від одного Отця“. Не випадок теж, що відомий богослов В. Болотов, визнавши ту формулу, як вираз вічних відносин між Особами Св. Тройці, ролю Сина Божого звів до якоїсь „богогідної умови“ („богоприємного умов'я“) походження Св. Духа від Отця²⁾.

Наведеними даними достаточо вияснюється, що найголовніша точка, якою Греки виправдували своє формальне відділення від Заходу, було сумне непорозуміння. Виступаючи проти науки про походження Св. Духа „і від Сина“ в ім'я Православ'я, в дійсності воювали вони з Православ'єм, яке міцно старалися боронити, й виказували брак точного його розуміння. Була це ревність, але не по розумі...

(Продовження буде).

¹⁾ Hadriani papae epistola ad Carolum de imaginibus, Migne P. L., t. XCVIII, c. 1249.

²⁾ В. Болотовъ, *op. cit.* Христ. Чтеніе 1913, V, стор. 580—592.

о. Г. Костельник

Моя відповідь о. прот. П. Табінському

I

Високі претенсії

Моєю статтею „Історична об'єктивність“ (у „Ниві“ ч. 1 і 2 з с. р.) о. прот. Табінський не якнебудь поіритувався, хоч вона була дуже лагідна й оглядна, бо її ціль була зовсім інша, а не та, щоб спеціально його критикувати. І — цілком без потреби — наважився о. прот. Т-кий воювати зі мною — з болота загнався на трясавицю. Написав (у „Ниві“ ч. 3 і 4—5 з с. р.) нову статтю „До питання про четверте подружжя в Східній Церкві“. Свої „скромні завваги“ (нема то як свідоцтво скромності, котре автор сам собі випишує!) він кінчить зовсім нескромно: „Спростувавши обвинувачення в тенденційній неправді й тушуванню історичної дійсности, не вважаю за потрібне боронитися від таких закидів, як „вибілювання“ Заходу й топтання Сходу, ствердження схизми, нещирість... Бо з падінням перших, тратять сенс і другі, як плід фантазії, або сумного (!) непорозуміння“.

Та перевірмо справу: де фантазія й сумне непорозуміння?

О. прот. Табінський образився перш за все тим, що я написав, що не всі його наświetлення історичних фактів є об'єктивні. — Піддержую сі мої слова й даю для них новий приклад зі статті о. прот. Т-ого „Релігійні питання в церк. розколі XI в.“ (у „Ниві“ ч. 1 з с. р.), якого прикладу я в першій своїй статті не хотів чіпати, бо щадив о. прот. Т-ого.

В цій своїй статті о. прот. Т-кий пише: „З інших грецьких письменників слід ще згадати відомого архієп. Ніля Кавасилу, Солунського, що теж свідчив про єрархічне першенство папи, заперечуючи однако його, як установу *jugis divini*: „Причина розколу — на його погляд — не та, яку вказують Латиняни, — що ми хочемо присвоїти собі першенство й не бажаємо бути під зверхністю римською, а тому ухиляємося від мира. Ніколи не боролися ми з Римською Церквою за першенство — не укриваємо ані давного звичаю, ані постанов Отців, якими Римська Церква визнається за найстаршу з усіх“. Наведені дані (пише далше о. прот. Т-кий) вказують на те, що в формуванні грецької релігійної свідомости, вороже наставленої до Латинського Заходу, питання про єрархічні відносини між Сходом і Апостольською Столицею не відгравало ніякої ролі (!!), і цілковито (!!)

помиляються письменники, що дивляться на зазначене питання, як на одну з головних, або навіть одну причину церковного розділення (підкрес. наше). Вияснення їх не покриваються історичними свідоцтвами, перечать релігійній психіці Візантійців XI віку“.

З якою високою претенсією се сказане — начеб воно було вислідом наукової праці не знати в кількох томах і з такими аргументами, що перед ними весь світ упав на коліна! А в дійсности се тільки мізерний, фалшивий сільогізм.

З того, що Візантійці ніколи не боролися за те, щоби присвоїти собі церковне прешенство старого Риму, наш автор заключає, що питання про ерархичні відносини між Сходом і Апост. Столицею не відгравало ніякої ролі в формуванні грецької релігійної свідомости та в церковному роздорі.

Се дійсно „сумне (таки сумне в буквальному значінню) непорозуміння“. Атже хоч син, з природи речі, ніколи не може стати батьком свого батька, отже й не може претендувати на се, то між сином і батьком всетаки можуть вестися безупинні сварки на тлі відношення сина до батька, а батька до сина. Німецькі цісарі в XI—XIII вв. ані в думці не мали того, щоб стати папами, а всетаки воювали з папами за впливи в Церкві — за т. зв. інвеституру.

Так і Царгород та Рим, зачинаючи вже від V в., безупинно вели борню з собою — за впливи, за своє становище в Церкві.

Щоби се виказати, не треба бути спеціалістом-істориком, ані не треба багато говорити.

На II (cap. 3) і IV (cap. 28) Вселенському соборі, як також на Трульському соборі (cap. 36) надали царгородському єпископському престолови першу рангу по єпископському престолі старого Риму. Одначе Рим не признавав тих канонів. „Щойно коли по здобуттю Константинополя Латинянами був там оснований латинський патріархат (1204 р.)“, пише Hefele, „папа Інокентій III і XII-ий Вселенський собор в р. 1215 признали тому патріархови першу рангу по римському; а грецькому царгородському патріархови то само виразно признав унійний собор у Фльоренції в 1439 р.“¹⁾

Але й Греки були здержливі супроти Риму. Ідучи за своєю засадою, що ранги єпископських престолів потворилися в Церкві й на будуче мають творитися в залежности від державних ранг міст, що є осідками єпископських престолів (12 cap. IV вселен. собору), Греки тільки в гомагійних письмах та в окликах на соборах висказували думку,

¹⁾ Hefele: Conciliengeschichte, Bd. II. Стор. 19.

що примат римського єпископа ґрунтується на Петровому наслідстві, а в канонах вони уперто стояли при погляді, що той примат ґрунтується на цісарському достоїнстві міста Риму (*διὰ τὸ βασιλεῦσιν τὴν πόλιν ἐκείνην*, 28 cap. IV вселен. собору).

При такому стані, як се самозрозуміло, через усі дальші віки, зачинаючи від V-ого, разураз виступали тертя між Царгородом і Римом власне на тлі єрархічних відносин. Царгород боровся за свою другу рангу в Церкві і взагалі за свою якнайбільшу незалежність супроти Риму. А Рим боровся за свої юрисдикційні власти та за свої принагідні конкретні рішення, щоб їх Царгород признав. Авжеж не було се вже зразу ясне в цілій Церкві, які права звязані з приматом римського єпископа. Не можемо забувати, що ще в XV в. собор у Констанції, соблазнений троспапством, а за ним також собор у Базилеї вирішили, що вселенський собор є вищий від папи, що вселенський собор має свою власть безпосередньо від Бога, а папа має слухати рішення вселенського собору, як кождий інший єпископ. А чиж т. зв. галіканізм, що у Франції тривав майже безпереривно від базилейського собору до Наполеонового конкордату, не був борнею на тлі єрархічних відносин і то в лоні самої латинської Церкви?

Борня на тлі єрархічних відносин між Царгородом і Римом була тим глибша, що тут входили в гру не тільки інтереси вищого клиру та держави, але й расові, культурні та обрядові ріжниці.

Чиж не виявилася та борня в протестації папи Льва Вел. проти тих канонів IV вселен. собору, котрі вивисшували царгородський єпископський престол? Наслідком такого становища папи цісар проголосив сі канони („що їх зродила гордість“) за неважні і Греки вийшли упокорені. Невже такі переживання „не відгравали ніякої ролі в формуванні грецької релігійної свідомости“?

А для Фотія та Керулярія що було головне, як не борня на тлі єрархічних відносин між Царгородом і Римом? Зійдім до конкретних ілюстрацій. Не про Фотія та його приклонників, але про тих Греків, що на VIII вселенському (проти-фотіянському) соборі тримали з патріяр. Ігнатієм і з Римом, Hergenröther пише ось як: „Aber gerade diese neue Machtentfaltung des römischen Primats erregte bei den stolzen Byzantinern Misstimmung und Unwillen; ihre alte Eifersucht gegen Altrom lebte wieder auf, so oft sie die eigene Herrlichkeit durch es in Schatten gestellt sahen“¹⁾.

Дальше на основі історичних документів пише сей автор:

¹⁾ Hergenröther; Photius Bd. II. Стр. 147.

„Einige Bischöfe beklagten sich bei dem Kaiser und bei dem Patriarchen sehr bitter über diese Massregel, welche die Kirche von Byzanz ganz unter die Gewalt der Römer bringe, zur Sklavin derselben erniedrige, ihre Freiheit vernichte; die der Unterschrift der Legaten (папських) beigefügte Clausel¹⁾ sei verdächtig und lasse noch eine Verwerfung aller Verhandlungen sowie die Wiederkehr der früheren Confusion offenwürden die ihnen abgenommenen schriftlichen Versicherungen nicht zurückgegeben, so sei es um die alte Freiheit des byzantinischen Patriarchats geschehen“²⁾.

На це цар (Василь Македонець, що усунув Фотія з патріарх. престола) казав урядникам, що їх дав для обслуговування папських легатів, викрасти акти собору. На домагання легатів цар звернув їм акти, однак легати все таки не привезли тих актів до Риму, бо хорватські пірати (мабуть підпличені царем) відобрали їх від них на морі. І кінчає Hergenröther: „So war gleich nach der Wiederherstellung des kirchlichen Friedens die Eintracht zwischen dem Orient und dem Occident aufs Neue getrübt und zu dieser Misstimmung kam noch eine neue Controverse oder vielmehr die Fortsetzung einer früheren: die Streit über die Jurisdiction in Bulgarien“³⁾.

А патріарх Михайло Керуларій, що доконав роздору між Царгородом і Римом, писав про Римлян до антіохійського патріарха: „Найбільше незносне і таке, що найсильніше характеризує їхнє божевілля, се те, що вони (папські легати) твердили, що вони тут не приїхали, щоби повчитися або дискутувати, але щоби навчати і нас на їхні догми наvertати — й се з великою жаждою власти та з надміром бестидности“⁴⁾.

Ось той, що доконав роздору, сам найвиразніше заявляє, що для Греків було „найбільше незносне“ власне те, що спричинювало борню на тлі єрархічних відносин між Царгородом і Римом. А о. прот. Табінський собі пише, що „питання про єрархічні відносини між Сходом і Апостольською Столицею не відгравало ніякої ролі в формуванні грецької релігійної свідомости, і цілковито помиляються письменники, що дивляться на зазначене питання, як на одне з головних, або навіть одинокую причину церковного розділу; вияснення їх не покриваються історичними свідцтвами, перечать релігійній психіці Візантіїців XI віку“. Більшого безглуздя на сю тему взагалі не можна написати!

¹⁾ Та клявзуля на актах собору була така: „До одобрення Його величества папи“.

²⁾ Там же.

³⁾ Там же, стор. 149.

⁴⁾ Цит. Hergenröther, там же том III, стор. 770—771.

секції, яка підготувала матеріал на слідуючі Загальні Збори.

Загальні Збори рішили відложити справу зміни статутів на слідуючий рік, тому шесту точку денного порядку знято з програми.

Внески й запити: О. Голова відчитує письмо бережанського Деканату, в котрому домагаються його члени обнижки членської місячної вкладки з золотого на 50 гр.

О. Ліщинський заступає погляд, щоби до матірнього Т-ва платити місячно по 1. зл., а до Окружних Відділів додатково по 50 гр.,

О. Голова вяснює, що наші Збори можуть ухвалити лиш висоту вкладки до Матірнього Товариства, яка повинна ціла вже йти до централі, коли Окружний Відділ накладає собі також вкладку, а то нпр. Стрийський протопресвітерат зі зложених в тім Відділі вкладки 1*50 гр. побирає собі 50 грошів і ще 20% від вкладки на централю, так що централю побирає 80 гр., а окружний відділ 70 гр. від вкладки, отже лиш о 10 сот. менше, хоч видатки Окр. Відділу з видатками централі не можуть йти навіть в порівняння і в той спосіб централю не дійде скоро до високих цілей, які намітила собі для добра цілого духовенства.

Збори ухвалюють полишити на рік 1935 для матірнього Товариства висоту давньої вкладки в квоті 1 зл.

О. Дзерович зазначає, що по думці статуту лиш ті внески можуть бути дискутовані на Загальних Зборах, які увійшли на 8 днів перед Зборами до дирекції Товариства. Є такі три внески: Перший внесок о. Мих. Бобовника, а саме, щоби кождий член цього року замість книжкової премії, як минулого року, дістав у формі премії три овочеві щепи. В тій цілі віднеслася Надз. Рада до огородничо-садівничого заведення п. Андрія Терпиляка в Залукві і о. голова відчитує відносну оферту.

О.О. Юрій Боднар з Яйковець і Василь Давидович з Закомара обстоюють противну думку, щоби такої премії не давати, бо вона обтяжить бюджет Товариства квотою понад півтора тисячі золотих, щепи можуть не прийнятися, а також кошта щеплення на місци винесуть багато дешевше.

О. Головацький зі Старого Села є дуже за такою премією. Вона дасть почин до оснуження садів коло приходств, які згодом будуть також джерелом утримання священника. В голосуванні рішено цього року ніяких премій членам не давати.

Другий був внесок о. Корнила Загайкевича з Рудна, щоби Загальні Збори поручили Надз. Раді згл. Дирекції ульковувати гроші Товариства в парцелях у Зимній

Воді. Це є передмістя Львова, яке дуже скоро розростається і тепер можна ще там дешево землю при парцеляції набути.

О. Микола Ліщинський похвалює цю оферту та каже, що треба, щоби Надз. Рада розглянула цей проєкт на місці і через „Ниву“ або „Мету“ повідомила духовенство про вислід своєї поїздки на місці.

О. Роман Ганас зі Збоїск, заохочує до купна парцелі в його підльвівській парохії Збоїсках, з котрої є дуже добра комунікація зі Львовом.

О. Вол. Лиско ставить загальне внесення, щоби Надз. Рада старалася взагалі умістити гроші в твердій льокації в землі або в домі.

О. Дм. Семчишин звертає увагу на хиткість валют і тому треба чимскорше ульокувати гроші в твердій льокації.

Вибори. Приходить комісія-матка і на місце вильосованих оо. дра Костельника, Хомина, Лади, Бобовника і Щербанюка ставить таку лісту членів до Надз. Ради:

- о. Олександр Малиновський, віцеректор Дух. Семинарії,
- о. др. Лев Глінка, проф. Богословської Академії
- о. Мик. Ліщинський, проф. рел. в Стрию —
- о. Мих. Бобовник, парох Глібович великих коло Бібрки
- о. Іван Щербанюк, парох Вербиловець рогатин. дек.

На заступників предкладає:

- о. дра Ос. Застирця, зі Львова (за Львів)
- о. О. Бородайка з Сервир (за Тернопіль)
- о. П. Соловія з Крехова (за Стрий)
- о. Мих. Волинця з Загірочка (за Галич)
- о. В. Пришляка з Підгорець (Золочів)

До Контрольної Комісії вибрано:

- о. дра Гавр. Костельника зі Львова
- о. Петра Хомина „ ”
- о. Михайла Ладу „ ”

Предложену лісту прийняли Збори одногolosно через аклямацію.

Тепер слідувало продовження дев'ятої точки програми Загальних Зборів: Внески і запити.

Над третіми внесками, предложеними статутово о. Романом Берестом на письмі не дискутовано, а рішено їх передати Надз. Раді до розглянення й використання.

О. голова допустив натомість виїмково ще й цих оо. учасників до слова, які своїх внесків не предложили 8 днів перед Заг. Зборами не письмі, „щоби всі свобідно вговорились...“

О. Мик. Ліщинський вносить, щоби Надз. Рада

звернулися з проханням до Богословського Наукового Товариства, чи воно не відступилоб „Ниву“ Тов-у св. Андрея на власність.

о. Вас. Давидович ставить внесення, щоби Надз. Рада поробила в Митропол. Консисторії заходи, щоби вона заангажувала інжиніра-землеміра, який урядово провіривби границі парохіяльних піль. Через неточність границь ерекціональних піль оо. парокси багато терплять.

О. голова вияснює, що ця справа вже була предметом консисторської сесії і він при нагоді ще її порушить.

О. Лютослав Кусий з Пониковиці вносить, щоби Товариство перебрало на себе ведення похоронного фонду.

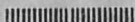
О. дек. Гр. Микитюк ставить побажання до Секції Правної поради, щоби вона припильнувала справу зізнання доходного податку, бо під цим зглядом священники вельми терплять, є дуже використовувані, і домагається також; щоби поставлено під голосування внесок Контрольної Комісії, щоби не сам голова працював, а ціла Надз. Рада, щоби найняти окремого урядовця і свою домівку.

О. Голова думає, що цей внесок є вже посередно прийнятий, коли Загальні Збори уділили абсолюторію уступаючій Надзірній Раді, але тому що це є внесок в його справі, хоче тому ясности, боїться закиду якогонебудь непошанування думок членів, тому ставляє внесок о. Микитюка під голосування. Внесок прийнято.

О. проф. Йосиф Савицький ставить внесок, щоби вибрати делегацію, яка пішла би зложити поклін вдячності від Т-ва Високопреосвященому Митрополитови. На додаткове внесення о. сов. Дм. Семчишина в склад делегації увійшли: оо. Соловій, Чорнега і Ліщинський. Делегація негайно відійшла до їх Високопреосвященства.

О. Вас. Пришляк, домагається обширного Звіту з нинішніх Зборів в „Ниві“ і взагалі як найбільше вістей про діяльність Товариства.

Тому, що вже ніхто більше не забирав голосу, а дневний порядок був вичерпаний, подякував о. Голова, передовсім Преосвященому Кир Никиті за прияву і прихильність для справ священничої організації, а опісля всім присутнім за поважне й гідне ведення обряд та замкнув о год. 16-тій Загальні Збори. По відспіванню пісні „Достойно єсть“ учасники Зборів розійшлись скріплені на душі та підбадьорені до дальшої праці домів.

Душпастирські курси в Золочеві

Сучасне людство в своїй цілості томиться в дуже важкій кризі. Страшний катаклізм, який воно перенесло в великій світовій війні, змусив шукати нових форм. Основи культурного життя, побудовані на засадах лібералізму, показали дуже крихкими, кинули людину в море страждань і нужди. Голос і остоорога Церкви і змагання спрямувати русло життя в саодинок доцільну дорогу послуху Божому Обявленню, не знайшли відгомону в душі культурної людини ХХ. століття.

Війка скінчилась загальною матеріальною руїною, але рівночасно показалося, що й духово людство заломалося. Мусіла зачатися перебудова. Та навіть з пережитого досвіду не все витягається правильний вихід.

Зачалась нова будова. Та підвалини, які кладуться на наших очах, є хибні. Будівничі знов намагаються відкинути угольний камінь, вказаний Творцем Всесвіта—св. Обявлення.

Тому вже на початках Церква мусіла кинути клич тривоги. На наших очах і при нашій співучасті ведеться важка боротьба за будуче обличча культурного життя людини на землі. Побідить цей, що краще буде підготований, чия правда буде сильніша. За правду ми можемо бути спокійні. Нею є Христос. „Я правда, дорога й життя“. Та за її переведення відповідальні перед Богом й будучністю є сучасні слуги Христа, яким він вручив свою правду. Змагання ведуться у двох напрямних. З одної сторони клич неограниченого індивідуалізму в сучасній диктатурі одиниць, в якій ломляться усі основи Божого закону — з другої сторони клич: закон Божий мусить вивонити всі клітини життя людини на землі. Будова в початках. Шукання доріг — експерименти.

Обі сторони мобілізують свої сили. Сила фізична по стороні світа — сила моральна по стороні Церкви. Оружжа світа — насильство, оружжа Церкви — правда. Помічні средства — книжка, часопис — пропаганда. Література вже нині богата. Одна сторона мобілізується під фірмою комуністичних і скрайних націоналістичних диктатур — друга під прапором Католицької Акції. Вислід змагань буде залежати від того, хто опанує людську душу. А опанує той, хто, як вище згадано, буде краще підготований до боротьби. В нашій випадку, чи духовенство під сучасну хвилю виявляється як слід з свого покликання?

Вивяжеться воно напевно лиш тоді, коли свідомо буде стояти при живчику сучасного життя й його потреб. Вивяжеться з саодного завдання, коли зможе протиставитись погубним струям, що втискаються в психіку вірних, коли зможе надати цій психіці правильний хід і її поведе.

Та до цього не вистарчить загальна підготовка, яку набуває кожний священик у своїх духовних студіях. Практичне життя вимагає кожного дня й часу пильної уваги й нової методи. Найбільше тратить той, що спізняється. А горе тому, хто не готовий. Тягар перевалиться по нім, а то й придусить..

Це дуже гарно зрозуміли на Заході. Там від кількох літ йде вже не тільки інтенсивна праця над поглибленням католицького духа в життю суспільностей, але рівнож з великим накладом енергії йде праця над підготовкою кадр босвіків-провідників зпосеред духовенства.

Під цим оглядом ми остались дещо позаду. Вправді загально наше духовенство з великим пожертвуванням, серед крайно тяжких відносин, несе високо прапор Христа, та часто важкими ударами приголомшене, шукає виходу тоді, коли лихо вже виросло так, що тяжко з ним боротися. Це бачимо в часі оживлених дискусій на станових зборах, соборчиках і конференціях.

Показується у нас великий брак пробоевиків-проповідників. Щоби зарадити цьому лихові Протопресв. Відділ Тов. св. Ап. Андрея в Золочеві порішив одноголосно на своїм засіданню 6. травня 1935 р. устроїти в перших днях липня ц. р. душпастирські курси. Час тревання означено на два дні. Пора вакацій зможе забезпечити приміщення. Порішено, що в часі курсів буде виголошених шість рефератів. По кождім рефераті відбудеться дискусія.

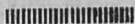
Намічено і роздано прелегентам теми рефератів.

- 1) Релігійно-моральний стан міста й села і як на нім будувати Кат. Акцію.
- 2) Матеріальний стан нашого народу під сучасну хвилю.
- 3) Модерне проповідництво.
- 4) Міжобрядова справа.
- 5) Будова католицьких домівок по парохіях.
- 6) Церковні організації.

Учасники курсів зволють письменні зголошення прислати до кінця червня. Точний день розпочаття курсів появиться два тижні перед початком в пресі. Зголошення слати на руки секретаріату Окружного Відділу Тов. св. Ап. Андрея, Плугов, почта в місци.

о. Ст. Фітьо
секретар

о. Вол. Лиско
голова

Всячина.

Літературний ювілей о. др. Гавр. Костельника.
Недавно минуло 30 літ від хвили, як молодий учень хорватської гімназії в Загребі, Габор Костельник, написав книжечку в бачванському говорі п. з. „З мого валала“, першу цього роду спробу, якою відкрив перед українським громадянством і забуту, закинену далеко у південну Мадярщину, вітку українського народу і себе, як новий письменницький талан. Властиво зачав о. Костельник свою літературну діяльність у мові хорватській і шойно з приходом до Львова на богословські студії він „самоозначує“ себе і з тої пори стає найвизначнішим письменником — Бачванцем в українській літературі.

Літературна творчість Костельника незвичайно плідна і різноманітна. Пише поезії, оповідання, драми, літературно-критичні й історіософічні нариси, наукові філософічні твори, крім цього цілу масу статей, головню на релігійно-філософічні і релігійно-церковні теми, розкинену по різних часописах. Найживіша його літературна діяльність припадає на час, коли він редагував „Ниву (1919—1929)“. Тоді появляються такі глибокі й цінні речі, як Пісня Богови, Християнська апольоґетика, Три розправи про пізнання, Психольогія віри, Спір про епіклезу між Сходом і Заходом, Сотворення, Моральне зло, Ломання душ, Доля Унії, Зародкова душа і чисто філософічні: Границі вселеної, Ordo logicus, Das Prinzip der Identität Grundlage aller Schlüsse і багато інших.

Літературне надбання Костельника, як бачимо, справді велике і ним ми, українське католицьке духовенство, можемо бути тільки горді. Ми певні цього, що його твори займають належне і тривале місце в українській літературі.

Час редакторства Костельника в „Ниві“ припадає на добу завзятої боротьби між двома течіями у нашій Церкві, східною і західною. Був то час формування нового обличча Української Гр.-католическої Церкви, внутрішнього і зовнішнього, час визначування для неї нових ідеологічних шляхів. З одного боку ішли змагання, щоби у нашій Церкві закріпити почуття її самостійности в ділянці зовнішньо-обрядовій і питаннях церковної дисципліни та її рівновартости супроти Церкви латинської, а з другого зусилля наблизити її навіть зовнішньо, під оглядом обрядовим та церковно-дисциплінарним до латинського церковного Заходу.

Оті часи боротьби за нові ідеї і нові вирази нашого церковно-релігійного життя не могли не захопити Костельника, цього сміливого і боєвого духа та беззастережного оборонця нашої Церкви й її тисячлітніх прав і традицій. Принає цілий у вир тієї боротьби та стає ідейним провідни-

ком групи, яка стає на сторожі прав нашої Церкви, переданих нам історією і запоручених Папами Римськими, і яка хоче бачити сю Церкву на правду східною і на правду католицькою. Веде боротьбу без лукавств і фарисейства і хоч прийшлося йому принести у жертву свої особисті користи і високе наукове становище, він не подався, а несе прапор Української Католицької Церкви визант. обряду високо, вірючи, що ця Церква сповнить ще велику місію, в духовім і моральнім відродженню словянського Сходу, а передусім у реалізації унійної ідеї, до чого вона, як синтеза церковного Сходу і Заходу, найбільше покликана.

З літературно-публіцистичної діяльності Костельника в церковно-релігійній ділянці його найбільша заслуга та, що він, перший поміж іншими, вказав нашій Церкві належне їй місце і дав духовенству новий ідеологічний вираз, можна б сказати — новий світогляд. Твори Костельника, надихані релігійно-боєвим духом і сповнені погідним християнським ідеалізмом, мають теж великий вплив і на нашу світську інтелігенцію, яка під їх впливом перевірює своє дотеперішнє становище до Церкви і релігії загалом.

В боротьбі за здійснення високих ідеалів, які він виписав на прапорах своєї всесторонньої літературної праці, бажаємо о. Костельникови, нашому Співробітникови, дальших успіхів.

Редакція.

Зелені свята у Львові. Цьогорічні Зелені свята у Львові, як дні поклону поляглим і поминак померших, пройшли може не так ефективно й блискуче, як попередніми роками, але не менше щиро й з глибоким пієтизмом. До ослаблення величавости поминак причинилося в першу чергу те, що адміністраційна влада заборонила їти зорганізованим походом на оба цвинтарі, як це досі бувало, а дозволила поодиноким парохіям їти окремо, визначаючи навіть окремі траси походу, через що похід стратив на красі і силі, — а по друге непогода в перший день Зелених Свят, яка не дозволила деяким парохіям вийти з процесією на Янівський цвинтар. Більшість процесій на цвинтар вийшла і на гробах поляглих відправлено серед громів і блискавиць панахиду, після чого нарід, що у великім числі зібрався, розійшовся, бо розшалілася буря, получена із зливою. Зате на другий день погода дописала, так що на Личаківський цвинтар вийшли усі процесії і свято відбулося після плану. На гробах поляглих відправило духовенство панахиду, а о. прал. Куницький виголосив палку релігійно-патріотичну проповідь. Співав хор студентів Богосл. Академії й „Бандуриста“. Потім правлено панахиди на гробах визначних гро-

мадян і інших померших. Свято, крім маленького інциденту, пройшло спокійно.

Не хочачи самі прийшли до Греків. В „Ниві“ за 1929 р. на стор. 201—209 я був випечатав свою статтю під загол. „Стояння і клячання в церкві“.

В ній я м. ін. написав: „А в нас в Галичині так затерлося розуміння сього звичаю, що вірні клячуть навіть під час співання „Христос воскресє“ (буває се на вечірнях по благословенню Найсв. Тайнами, коли замість „Ісправи я“ співають „Христос воскресє“, тоді ціла церква клячить). Годі собі уявити більше безглузду мішанину асиміляційних елементів! Якби хтось клячав, коли йому в церкві співають „многая літа“, то се ще не було би таке безглузде. „Христос воскресє“ сеж воскресний гимн, де звенить побіда вивиснення, радість.. Мотиви, які просто виключають клячання“. — І випив же я тоді за отсю мою статтю від „Нової Зорі“ — особливо за те, що я похвалив Греків: „Греки добре обдумали річ: тяжко то Греків справляти!“ Відповідь „Нової Зорі“ ішла в тому напрямі, що я, „homo novus“, поважився „глузувати собі“ зі святощів галицької Церкви... Але згодом „Нова Зоря“ й нехотячи сама прийшла до Греків! Критикуючи сценічну штуку „Посол до Бога“, якої виставку актори зачали співанням „Христос воскресє“ навколо ішках, „Нова Зоря“ з 19. V. с. р. (автор сам др. Назарук) написала ось такі слова: „Ні в нас, ні здається в православних ще ніхто не бачив, щоб колинебудь співано воскресну пісню клячучи. На ту тему чув я опісля цілий ряд критичних заміток, нпр. що се все одно, якби автор представив співаючих воскресну пісню при рівночаснім биттю поклонів“.

В тих словах переплутана правда з неправдою, тому треба їх справити. Правдою є, що співати „Христос воскресє“ на вколішках се така сама недорічність, як колиб сей воскресний гимн співано при рівночаснім биттю поклонів. За се явне признание я дуже вдячний „Нов. Зорі“, тим більше, що се мені перший раз і то несподівано трапляється. І правдою є, що в православній церкві ніколи не співають „Христос воскресє“ клячучи. Але в нашій уніятській галицькій церкві се звичайна річ, що „Христос воскресє“ співають клячучи — і власне відти автор сценічної штуки „Посол до Бога“ взяв той зразок, що його „Нова Зоря“ в театрі вважає за недорічний, у нашій церковній практиці його нібине бачить, а вдійсности його боронить як „справжню католицьку форму“. Коли на літургії священик обертається зі св. чашею до народу, лик співає „Христос воскресє“, а весь нарід тоді у нас клячить, бо дзвінки кажуть клячати, бо клячання, задля асиміляції з латинським обрядом, і в нас уважається за „суперлятив побожності“, що

завсіди і всюди придається. Алеж латинський обряд не має гимну „Христос воскрес“, тому там практика щоденного клячання виходить гладко, а в нас виходить прикрий злім, що навіть у театрі разить, а в церкві не разить тільки тих, котрі ще не „прозріли“ і не „бачуть“ його.

о. Г. Костельник.

Боротьба за церкву. „Діло“ у ч. 161 з ц. р. подає ось яку незвичайно цікаву і характеристичну вістку. „На сторінках „Діла“ вже подавалося, що адміністраційна влада має намір ревіндукувати православну церкву в Вишгородку на Кремянеччині і перемінити її на латинський костел.

За останніх 12 років православні вишгородські селяни завзято боронили своєї церкви. Кілька разів відперли напади осадників, що хотіли забрати їм святиню. Але справа її ревіндикації не була формально полагоджена і церква до недавня залишилася за православними. Аж в останньому часі адміністраційна влада рішила передати церкву римокатоликам, обіцяючи в заміну за те асигнувати православним необхідну суму грошей на ремонт старенької церковці на кладовищі за містечком. — Поліція використала невдоволення частини парохіян своїм священиком і до полагодження непорозуміння між парохіянами забрала до себе ключі від церкви. 14. червня прийша несподівано до Вишгородка змобілізована поліція разом з представником латинського духовенства з наміром перебрати церкву у свої руки. На голос дзвону стали збігатись православні, хочачи силою не допустити до відібрання церкви. Поліція, кидаючи слезні бомби змусила юрбу розійтись. Є багато потурбованих. Арештовано за опір владі 16 осіб, яких відставлено до кремянецької в'язниці. Церкву передано римо-католицькому клирові в *порозумінні з православною митрополією*“.

Вістки з Києва. В ч. 5 часопису „Церква і Нарід“ подано жмут вісток із Києва, переданих редакції особою, яка недавно звідтам прибула. „Кому доводилось раніше бувати в Києві, пишеться там, та захоплюватись красою київських святинь, той нині, відвідавши Київ, жажнувся б та заплакав гіркими слізми...Св. Печерську Лавру та головніші церкви Києва: Софійський собор, Андріївський, Братський монастир, Десятинну церкву та деякі інші церкви замкнено. Богато церков зруйновано: старовинну св. Юріївську церкву, Михайлівський монастир (залишилася тільки дзвінниця); оточено вже риштованням Андріївський собор та інші церкви. У Володимирському соборі -- нині музей. Найголовнішою церквою, де відправляються богослуження, стала тепер церква Скорбячої Божої Матері на Сінному майдані. Там обновилися дві місцеві ікони, що сяють надзвичайним світлом. На передмістях Києва церкви функціонують. Не зважаючи на утиски, релігійне піднесення тих, які залишилися вірними Христові, не зменшується.

МОЖНА НАБУТИ:

Праці Богословського Наукового Товариства

які виходять під проводом о. проф. Дра Йос. Сліпого.

- Т. I. Св. свщм. Йосафат Кунцевич (S. Josaphat Kuncsevyc̃)
— матеріали і розвідки з нагоди ювілею. Зібрав о. Др. И. Сліпий. Ст. 261. 8°.
- Т. II. Dr. Jos. Slipuj: De principio spirationis in SS. Trinitate.
Р. VIII + 120. 8°.
- Т. III. о. Др. Спирідон Кархут: Граматика української церковно-словянської мови (Grammatica linguae ecclesiastico-slavicae ucrainicae). Ст. XIX + 284. 8°.
- Т. IV—V. Аскетичні твори св. Отця нашого Василя Вел. (Opera Ascetica S. Basilii Magni). — Пер. з грецького митроп. Андрей Шептицький. Ст. XIV + 490. 8°.
- Т. VI. Др. Володимир Січинський: Архітектура Катедр Св. Юра у Львові. (L'architecture de la Cathedrale de St. Georges a Leopoli). Ст. 97 + XXX. 8°.
- Т. VII—VIII. Др. Саломія Цьорох, ЧСВВ: Погляд на історію та виховну діяльність СС. Василянок (Conspectus historiae et operae paedagogicae Sororum Ordinis Sancti Basilii M., Ст. 256. 8°.
-
- ò. Йосиф Сліпий: Богословське Наукове Товариство і його статuti. Ст. 19. 16°.
- Богословське Наукове Товариство у Львові в першім десятиліттю свого існування (1923—1933). Ст. 92. 8°.

... на місяць перед Місією
і Празником я замовляю все

СВІЧКИ „КЕРОС“